

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра історії держави та права

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА УКРАЇНИ
(СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ)

Навчальний посібник

Київ
2020

УДК 340.15(477)(075.8)

I 90

Рекомендовано до друку

*Вчено радою Національної академії внутрішніх справ 21.12.2018 року,
протокол №9.*

Авторський колектив:

**О. В. Шкуратенко (к.ю.н., доцент, керівник авторського колективу),
Д. І. Курас (к.і.н., доцент, науковий редактор), О. І. Анатольєва (к.ю.н.,
доцент), І. В. Блінова (к.ю.н.), М. А. Дзюба (магістр права), Н. О. Дорошук
(к.і.н., доцент), Є. С. Дурнов (д.ю.н., доцент), В. З. Прус (к.ю.н., доцент),
Н. Ю. Романишин (к.і.н., доцент), Ю. В. Сокур (к.ю.н., доцент),
В. М. Щербатюк (д.і.н., професор), С. В. Марчевський (к.ю.н.),
Р. В. Лисик (магістр права)**

Рецензенти:

С. Д. Гусарєв – доктор юридичних наук, професор, перший проректор
Національної академії внутрішніх справ;

П. П. Захарченко – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
історії права та держави юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

I 90 **Історія держави та права України (схеми та таблиці): навчальний посібник**
/ О. В. Шкуратенко, Д. І. Курас та ін. Київ: «Видавництво Людмила», 2020.
170 с.

ISBN 978-617-7828-58-6

Навчальний посібник вміщує в собі великий обсяг дидактичного матеріалу, який був розроблений та систематизований викладачами кафедри історії держави та права Національної академії внутрішніх справ протягом довготривалого викладання дисципліни Історія держави та права України. Представлений у посібнику матеріал був апробований під час проведення різних форм і видів навчальних занять. Також посібник зорієнтований і на студентську аудиторію, для якої може виступати важливим елементом у процесі систематизації знань з даної навчальної дисципліни.

ISBN 978-617-7828-58-6

УДК 340.15(477)(075.8)

© О. В. Шкуратенко, Д. І. Курас та ін., 2020

З М І С Т

Передмова	5
Тема 1. Історія держави та права України як наука і навчальна дисципліна. Стародавні держави та право на території сучасної України. (Доктор юридичних наук, доцент Дурнов Є. С., кандидат юридичних наук, доцент Сокур Ю. В.)	6
1.1. ІДПУ як наука і навчальна дисципліна	6
1.2. Суспільний і державний устрій Скіфії та її право.	12
1.3. Грецькі поліси Північного Причорномор'я: основи суспільного і державного устрою та правової системи.	14
Тема 2. Держава та право Русі. Особливості політичного розвитку Галицько-Волинської держави та її права. (Кандидат юридичних наук, доцент Шкуратенко О. В.)	18
2.1. Виникнення державності у східних слов'ян.	18
2.2. Суспільний і державний устрій Київської Русі.	19
2.3. Правова система Київської Русі.	23
Тема 3. Державно-правове становище України у складі Великого князівства Литовського. (Кандидат юридичних наук, доцент Анатольєва О. І.)	31
3.1. Суспільний і державний устрій Великого князівства Литовського.	32
3.2. Правова система Великого князівства Литовського.	35
Тема 4. Суспільно-політичний лад і право України під владою Польщі та Речі Посполитої. (Кандидат історичних наук, доцент Романишин Н. Ю.)	41
4.1. Суспільний і державний устрій в Україні під владою Польщі та Речі Посполитої.	42
4.2. Правова система в Україні під владою Польщі та Речі Посполитої.	49
Тема 5 Військово-політичний устрій та право Запорозької Січі. (Доктор історичних наук, професор Щербатюк В. М., кандидат юридичних наук Марчевський С. В.)	54
5.1. Основні етапи формування козацтва та становлення Запорозької Січі.	54

5.2. Суспільний та державний устрій Запорозької Січі.	56
5.3. Правова система Запорозької Січі.	59
Тема 6. Українська гетьманська держава (Військо Запорозьке) та її право. (Кандидат юридичних наук, доцент Прус В. З.)	63
6.1. Суспільний та державний устрій Гетьманської держави.	65
6.2. Правова система Гетьманської держави.	73
Тема 7. Суспільно-політичний лад і право українських земель у складі Російської, Австрійської, Австро-Угорської імперій. (Кандидат юридичних наук Блінова І. В.)	85
7.1. Суспільний і державний устрій та право України у складі Австрійської, Австро-Угорської імперій.	85
7.2. Суспільний і державний устрій та право України у складі Російської імперії.	93
Тема 8. Національна державність і право України у 1917–1921 рр. (Кандидат історичних наук, доцент Курас Д. І., магістр права Лисик Р.В.)	99
8.1. Суспільний і державний устрій та право України за доби Центральної Ради.	99
8.2. Суспільний і державний устрій та право України за доби Української держави гетьмана П. Скоропадського.	106
8.3. Суспільний і державний устрій та право України за доби УНР Директорії.	111
8.4. Державний устрій та основи правової системи ЗУНР.	115
Тема 9. Українська СРР (УРСР) та її право. (Кандидат історичних наук, доцент Дорощук Н. О.)	118
9.1. Основи суспільного та державного ладу УСРР (УРСР) за радянськими Конституціями.	118
9.2. Кодифікації та розвиток права радянської України.	135
Тема 10. Розпад СРСР і відродження Української незалежної держави. (Магістр права Дзюба М. А.)	151
10.1. Утворення Української незалежної держави, основи її суспільного та державного устрою.	151
10.2. Конституційний процес в Україні та основні напрями реформування її правової системи.	155
Список рекомендованих джерел і літератури	163

ПЕРЕДМОВА

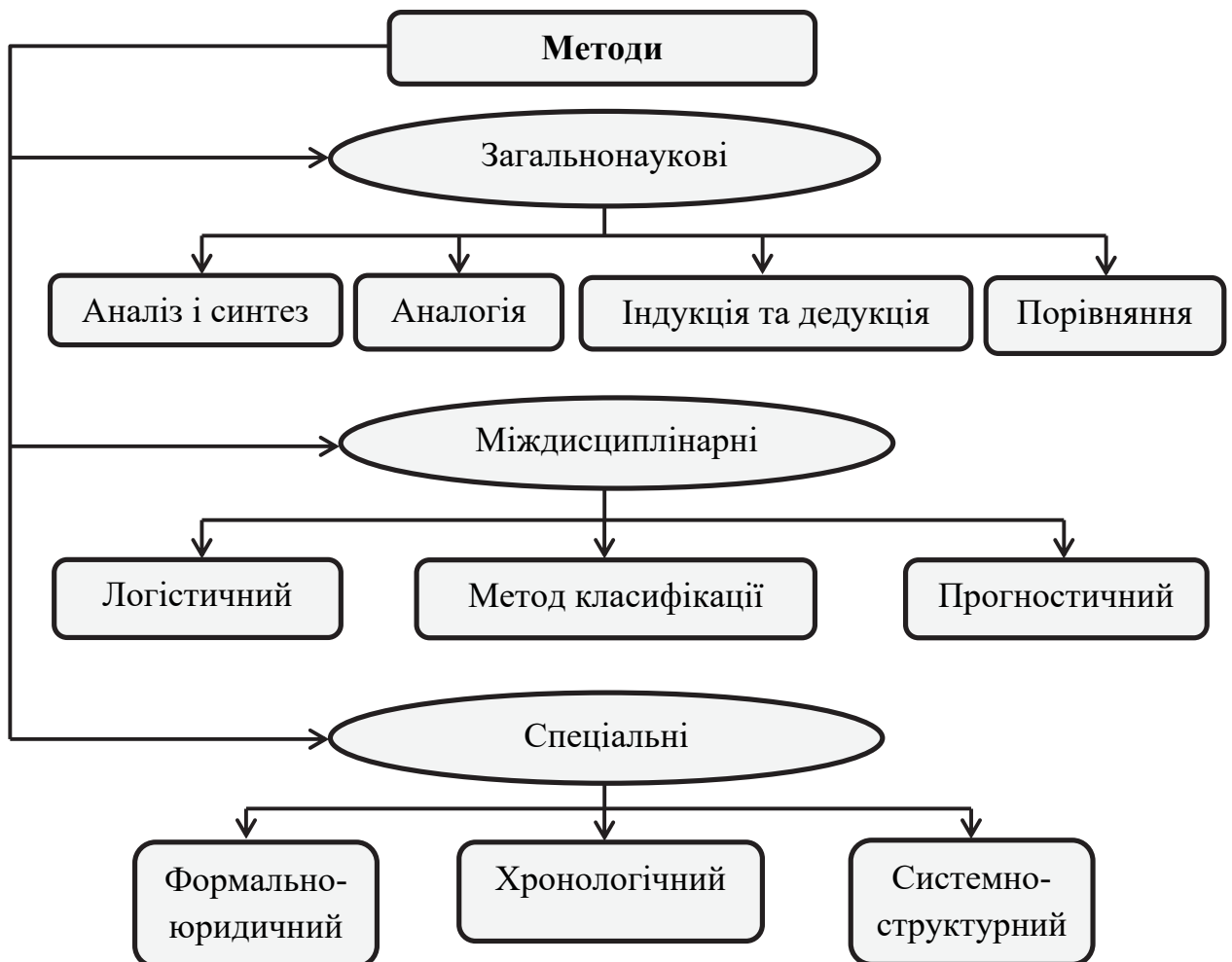
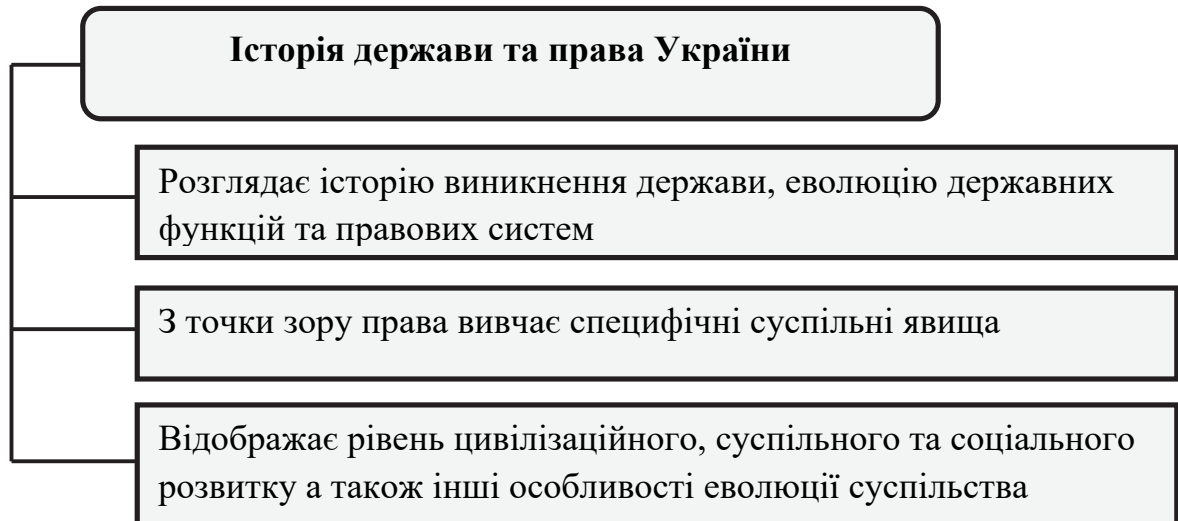
Навчальна дисципліна Історія держави та права України є одним із наріжних каменів, які створюють основу вивчення юридичних наук у нашій державі. На сьогоднішній день ця дисципліна посідає одне з чільних місць в історико-правовому циклі гуманітарних наук і знаходиться на вістрі досліджень у сфері вітчизняної юридичної теорії і практики.

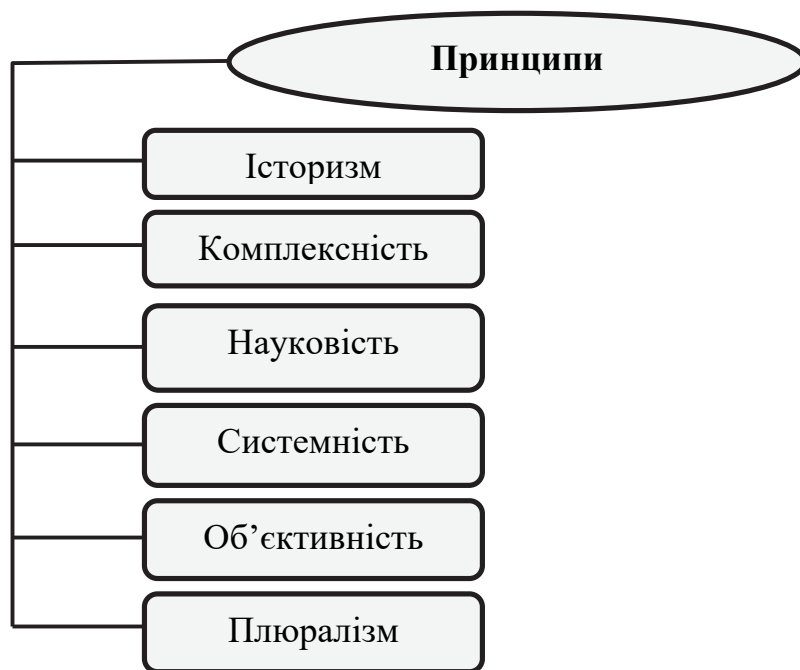
Даний навчальний посібник пропонує дуже великий, ретельно підготовлений, науково вивіреним навчальний матеріал. Тут варто звернути увагу на два важливих фактори, закладені в основу цього видання. По-перше, представлена праця є результатом багаторічної педагогічної практики викладацького складу кафедри історії держави та права НАВС. Саме тому запропонований форм-фактор схематичного викладення навчального матеріалу надає можливість як викладачам, так і здобувачам вищої освіти отримати квінтесенцію колективного досвіду викладання даної дисципліни. По-друге, систематизація авторським колективом цілої низки як вітчизняних, так і закордонних наукових і методичних підходів до викладання історії держави та права України, надає можливість розширити дидактичну базу викладання дисципліни.

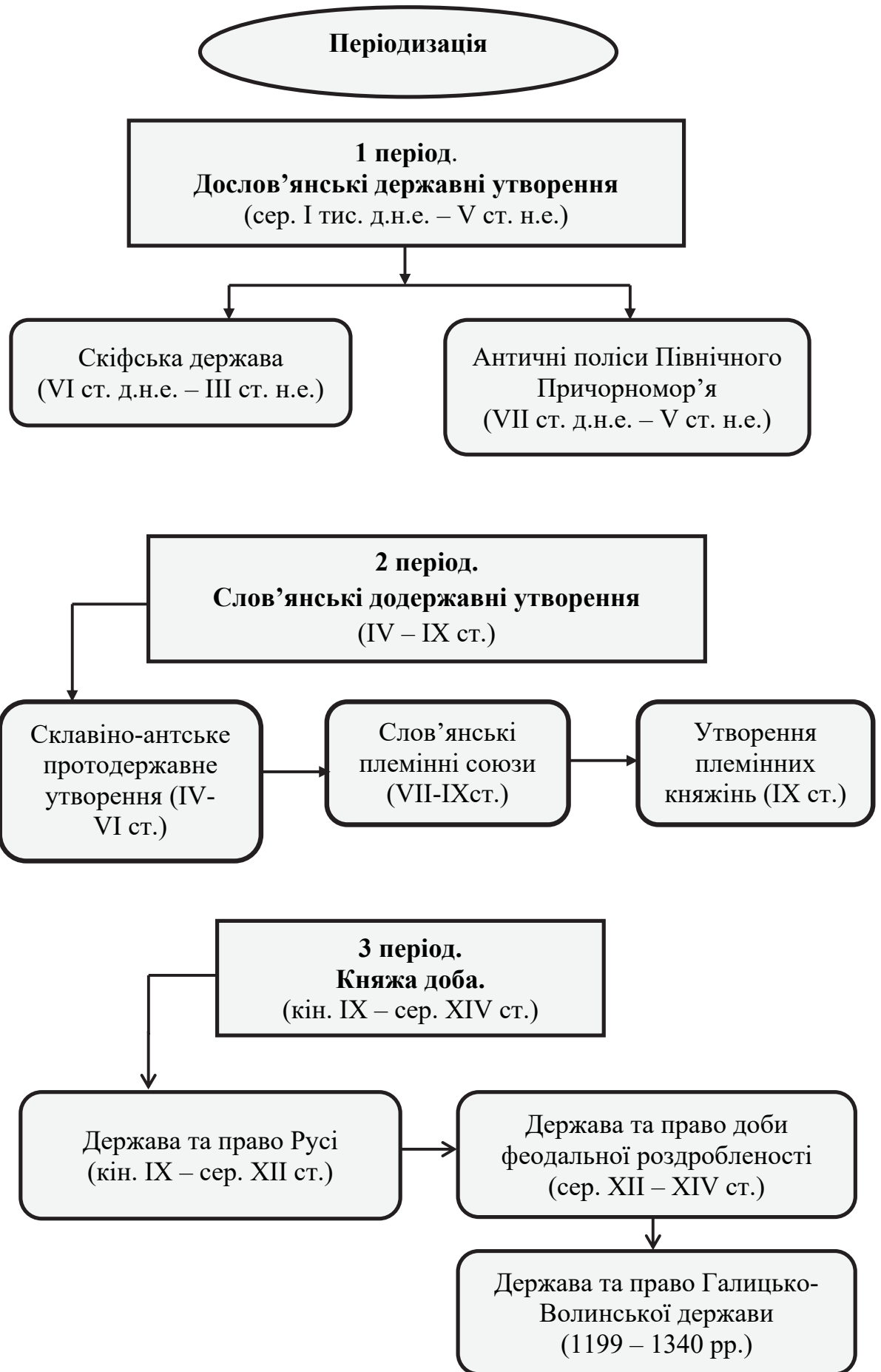
Представлений у посібнику матеріал може бути придатним для різнопланового застосування на навчальних заняттях. З одного боку він може бути використаний для створення презентацій, які формують відеоряд супроводження як лекційних, так і семінарських занять. Однак, з іншого боку, даний матеріал може бути використаний і при розробці сучасних квестових та кейсових завдань.

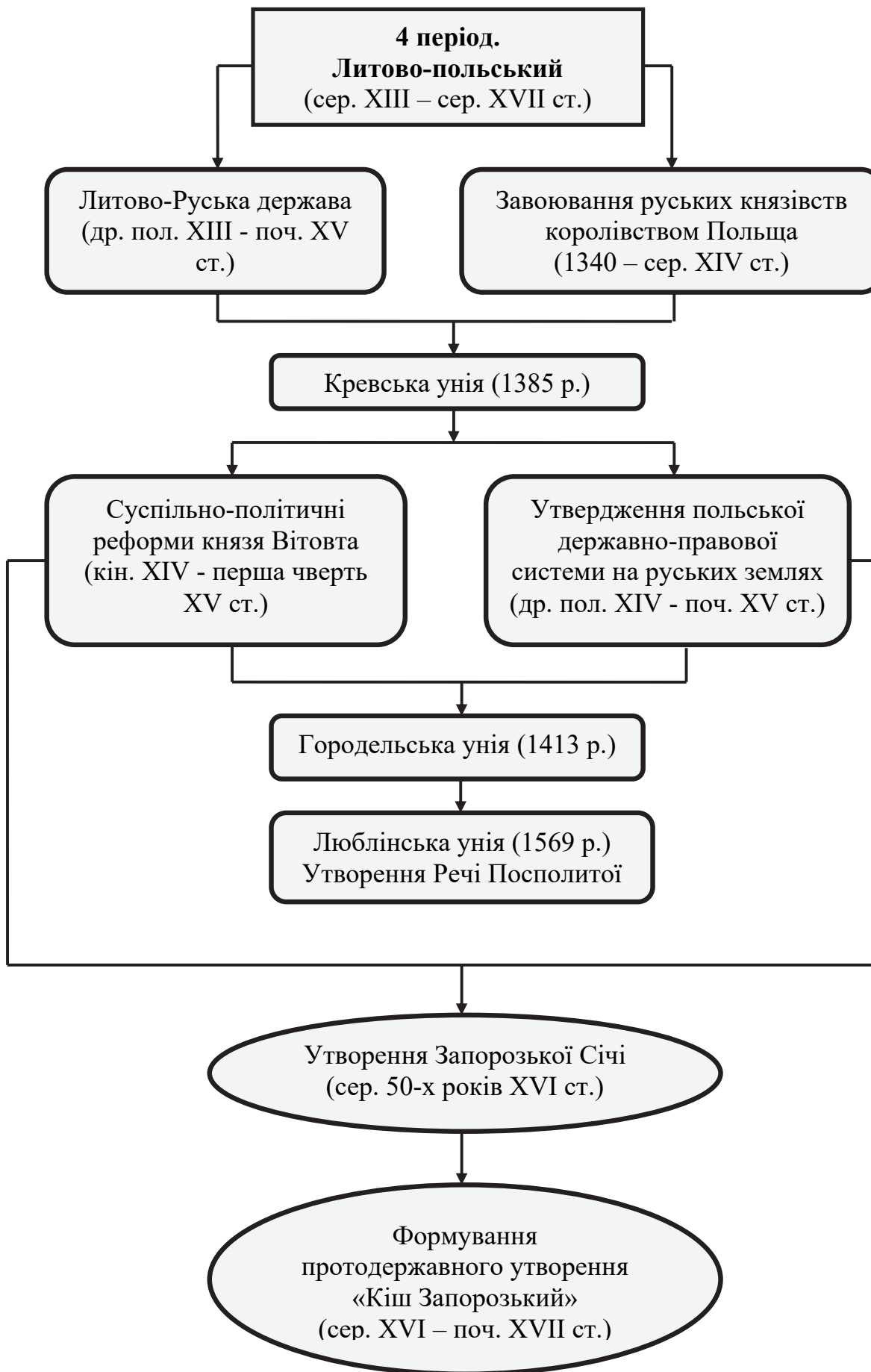
Авторський колектив сподівається, що представлений посібник зможе виступити універсальним інструментом, придатним для використання як викладачами, так і здобувачами вищої освіти будь-якого навчального закладу України.

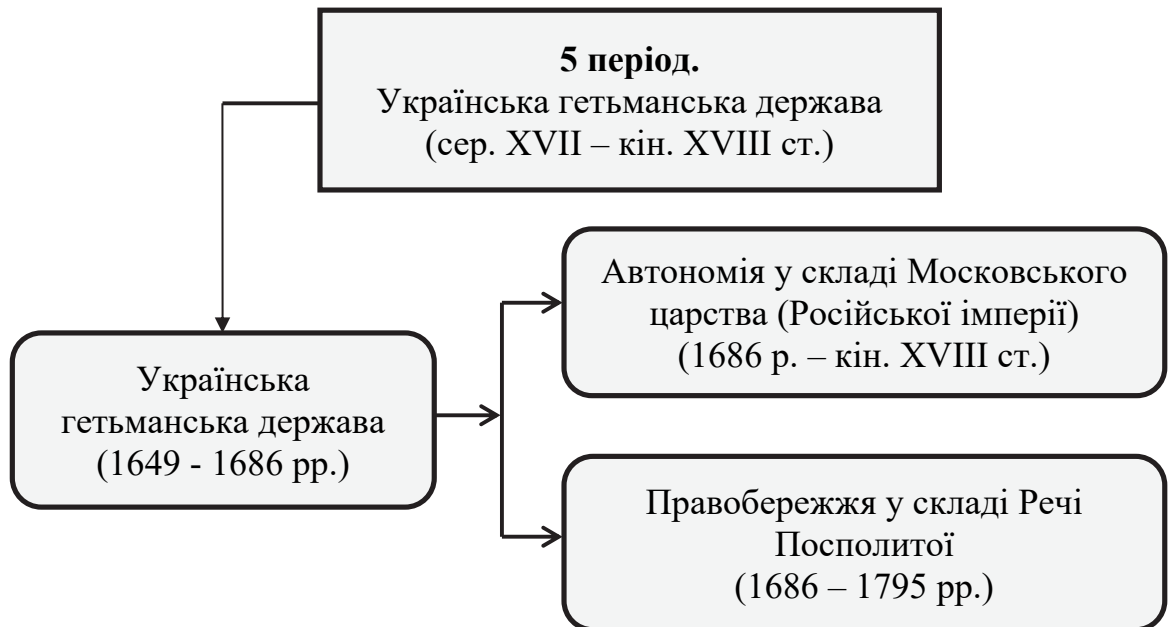
Тема 1. Історія держави та права України як наука і навчальна дисципліна. Стародавні держави і право на території сучасної України



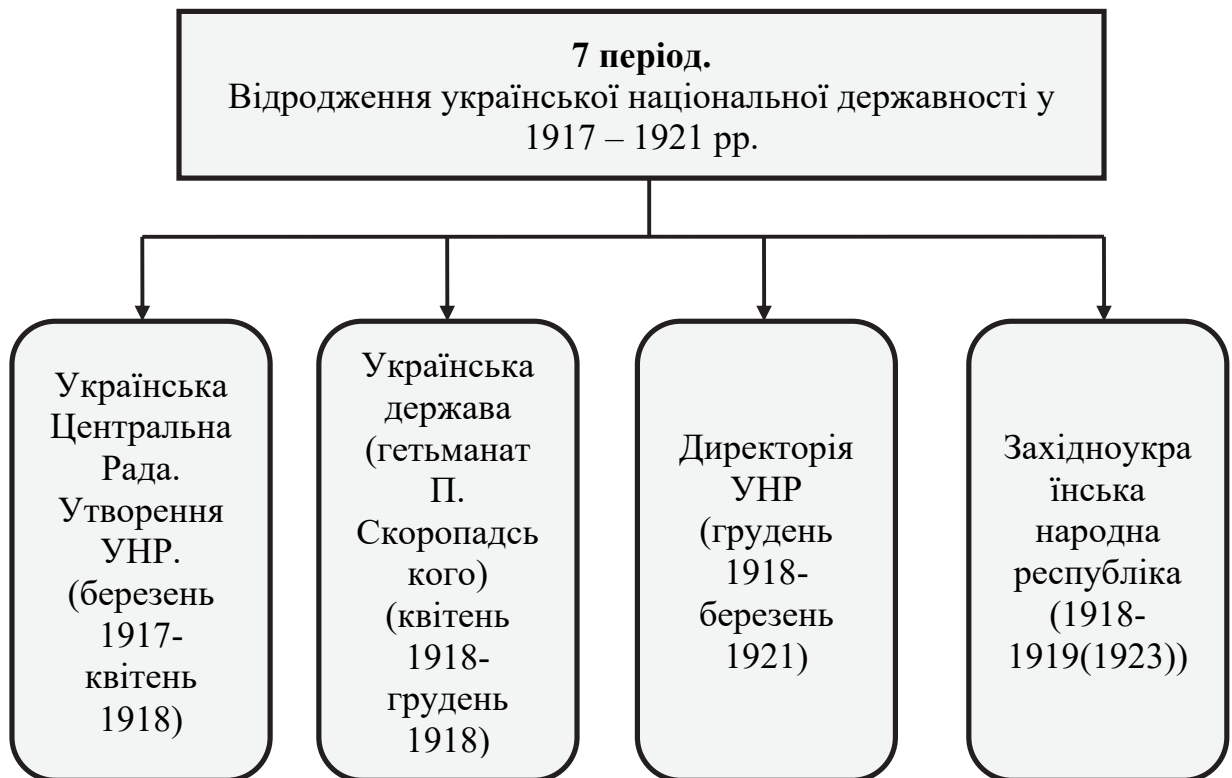


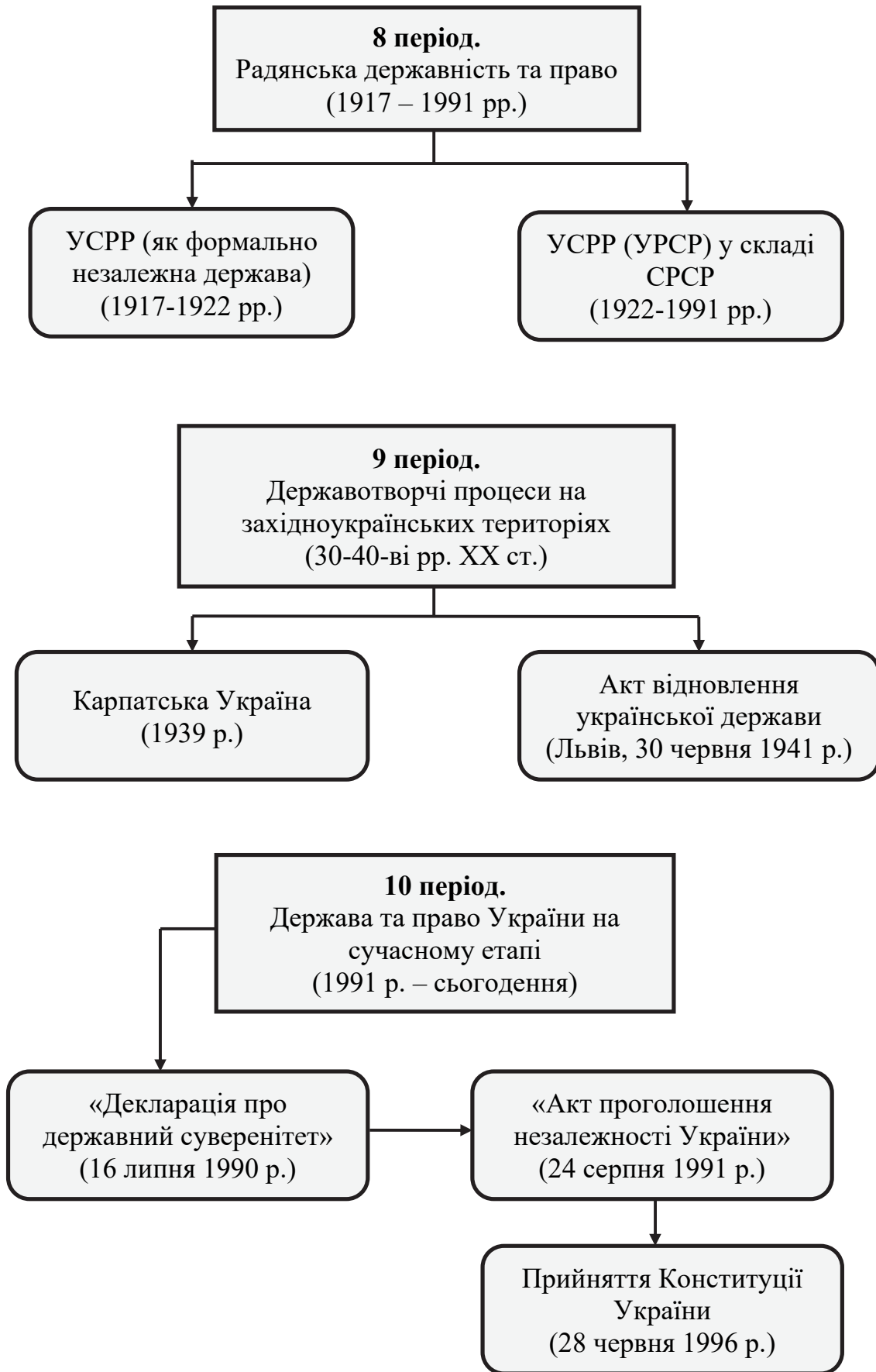




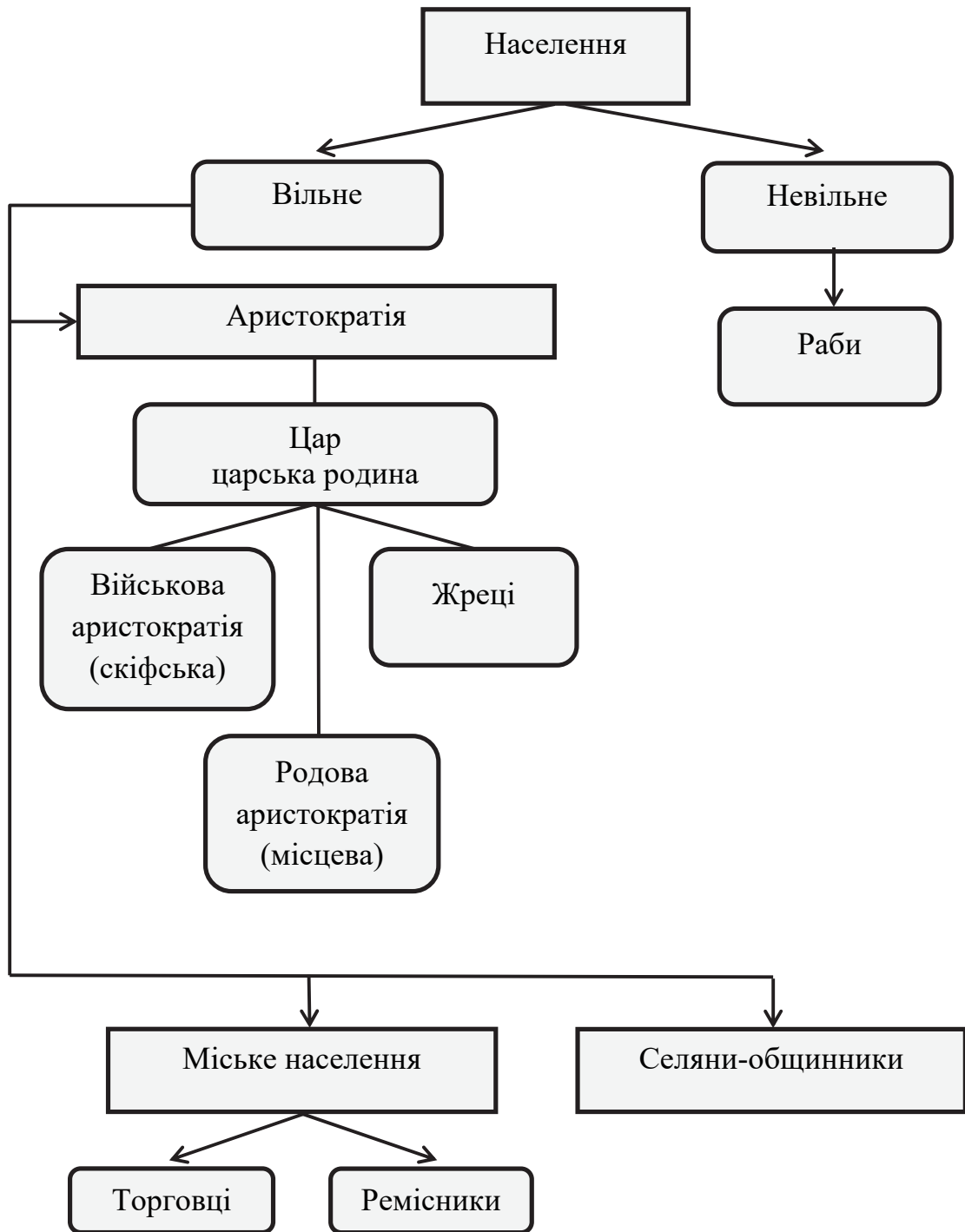


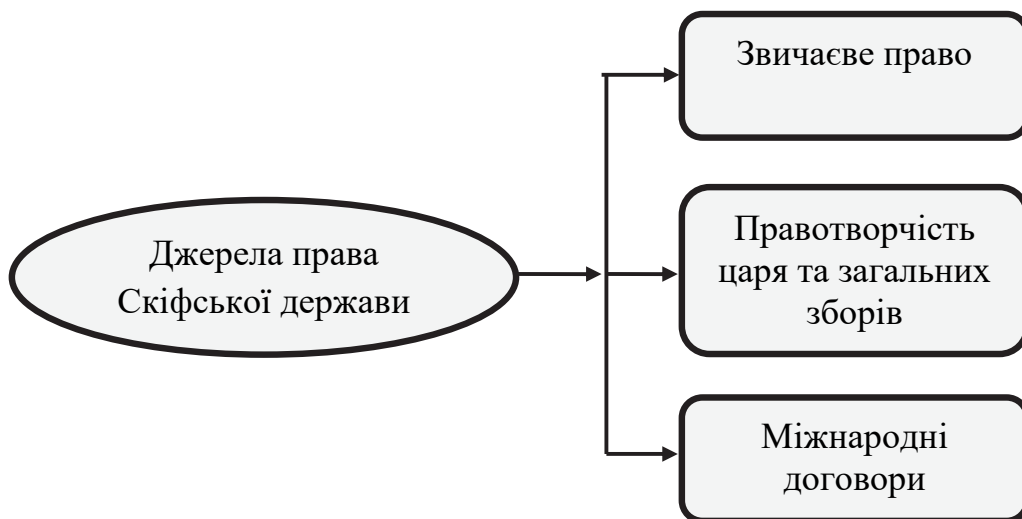
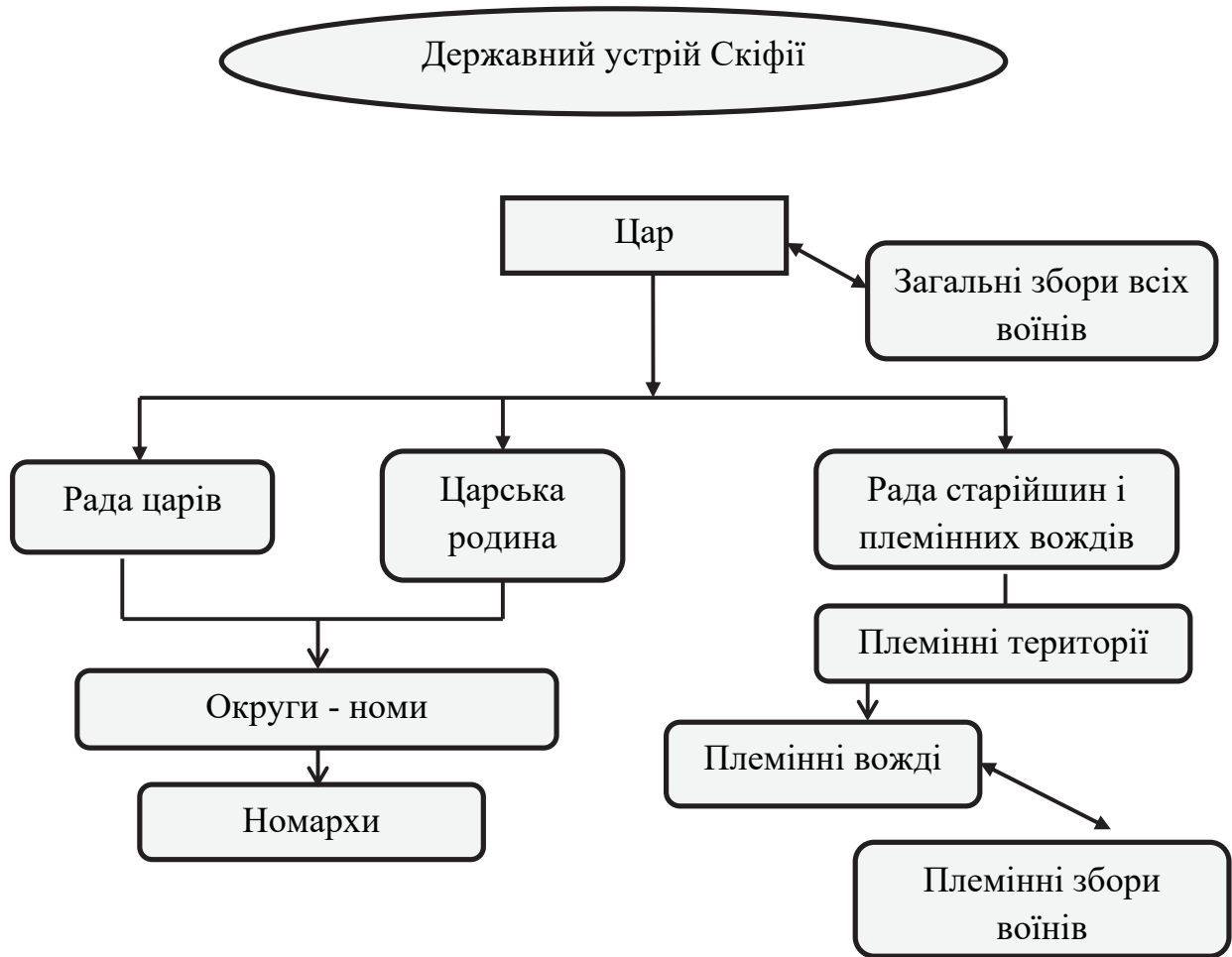
6 період
Державний лад та право на українських землях у складі Російської, Австрійської та Австро-Угорської імперій.
(кін. XVIII – поч. XX ст.)



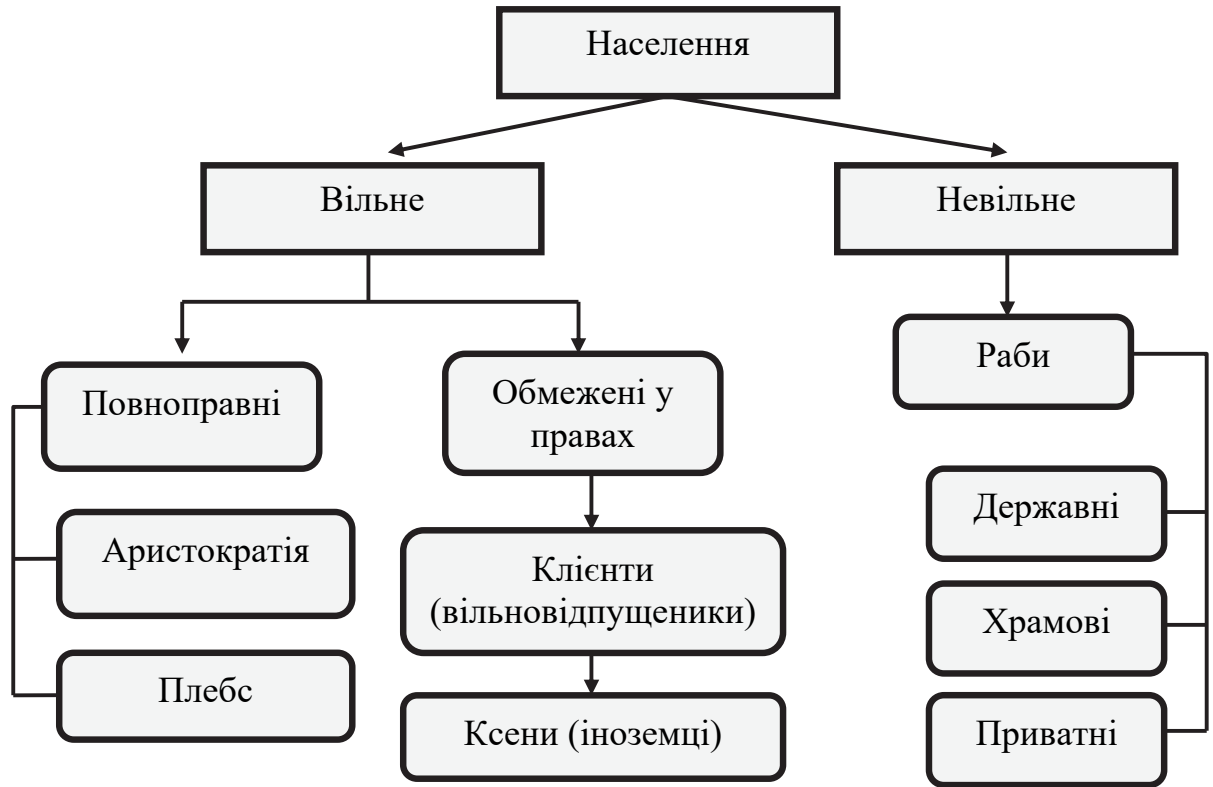


Суспільний устрій Скіфської держави

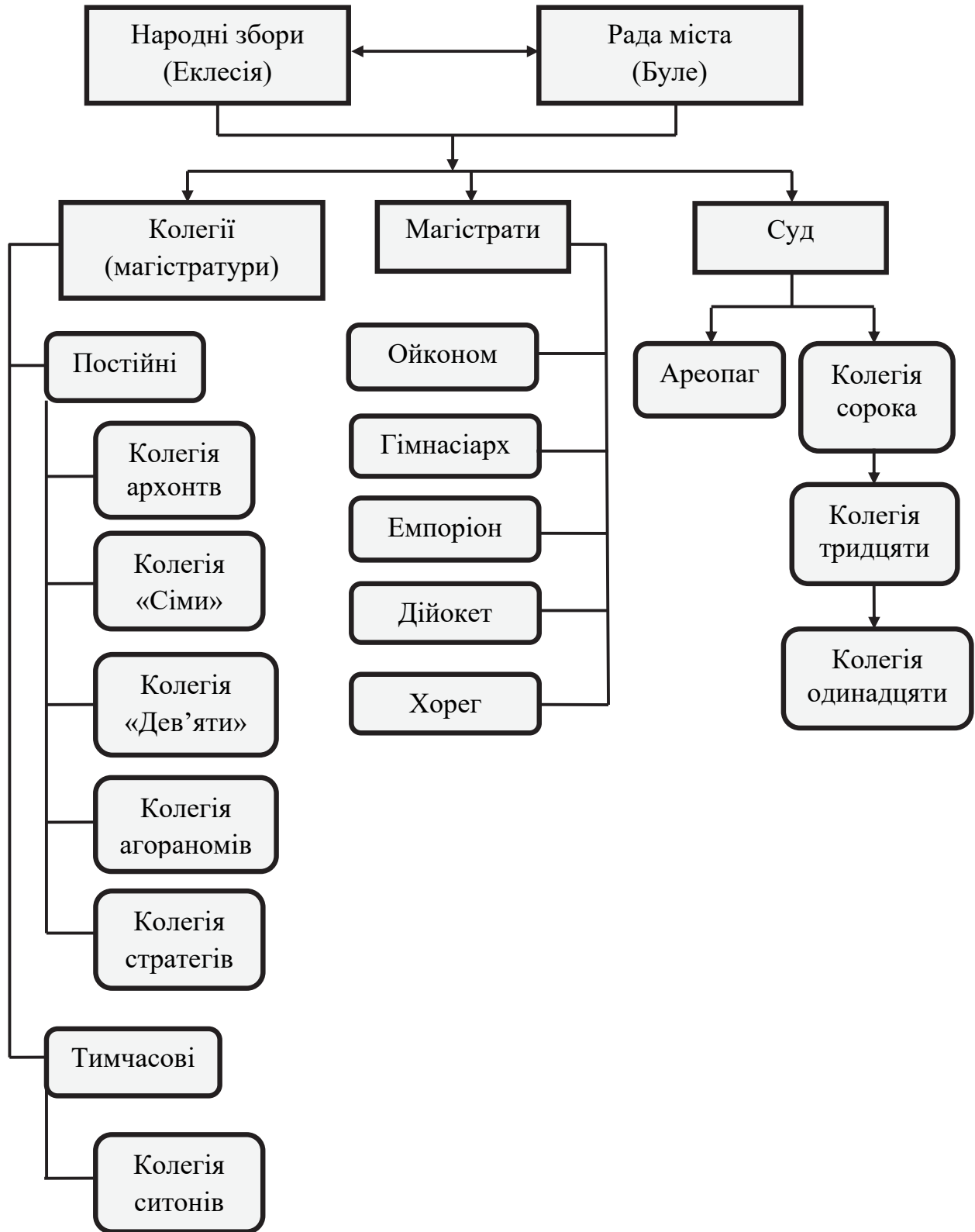


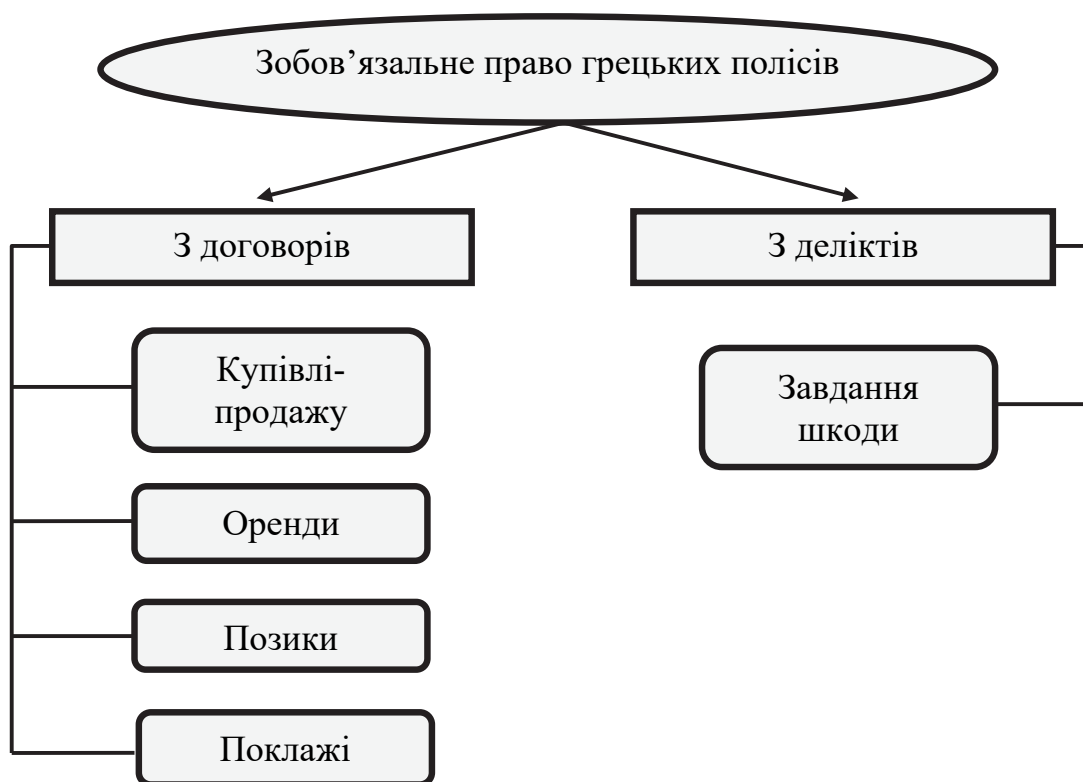
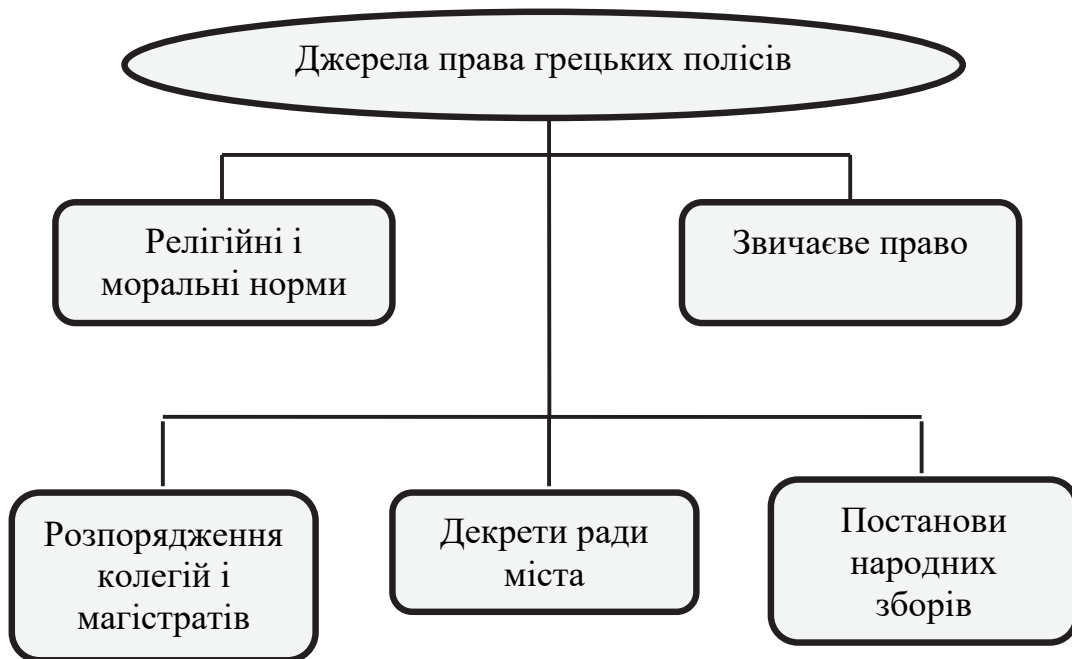


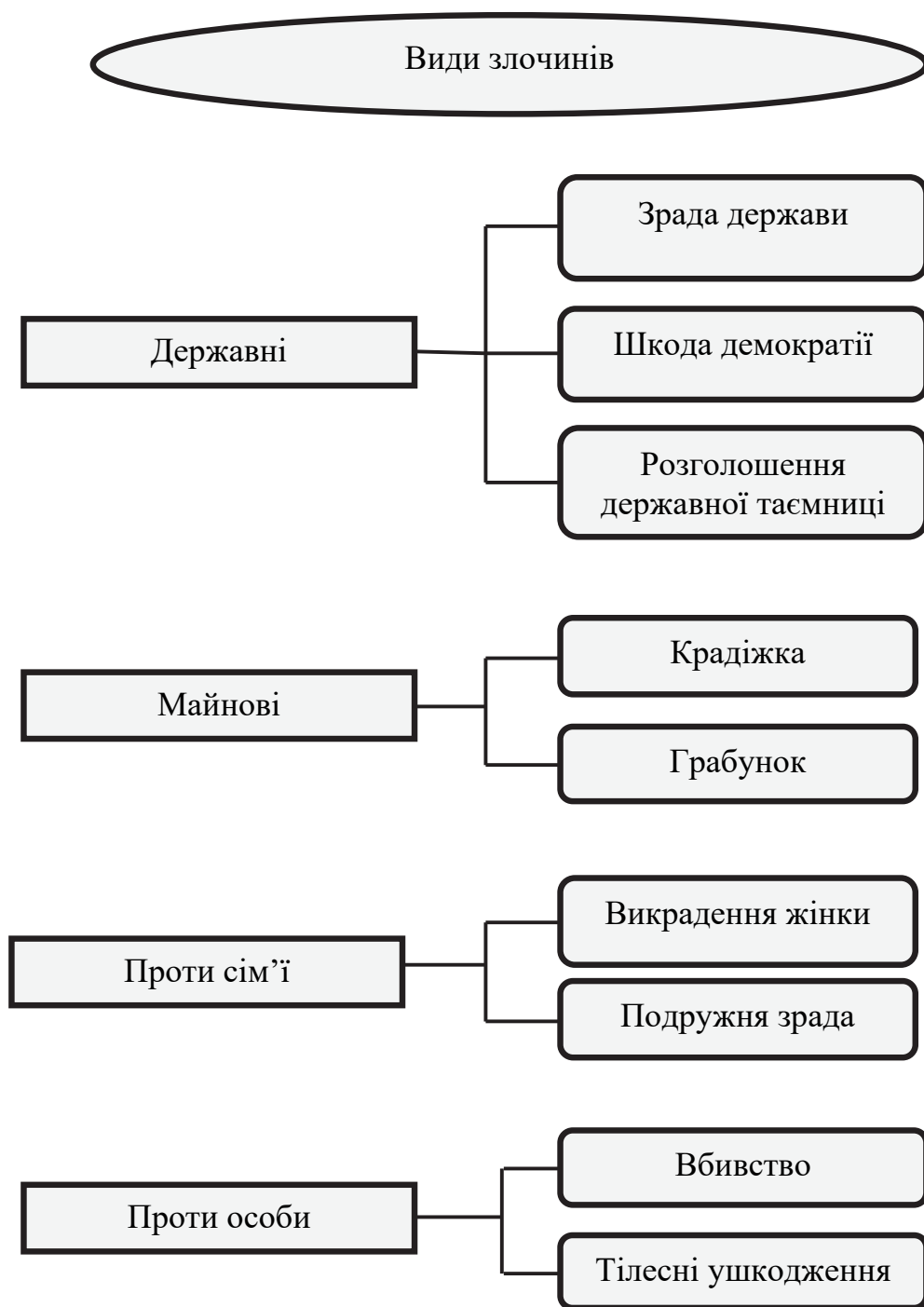
Суспільний устрій грецьких полісів



Державний устрій грецьких полісів
(на прикладі Ольвії еліністичного періоду)

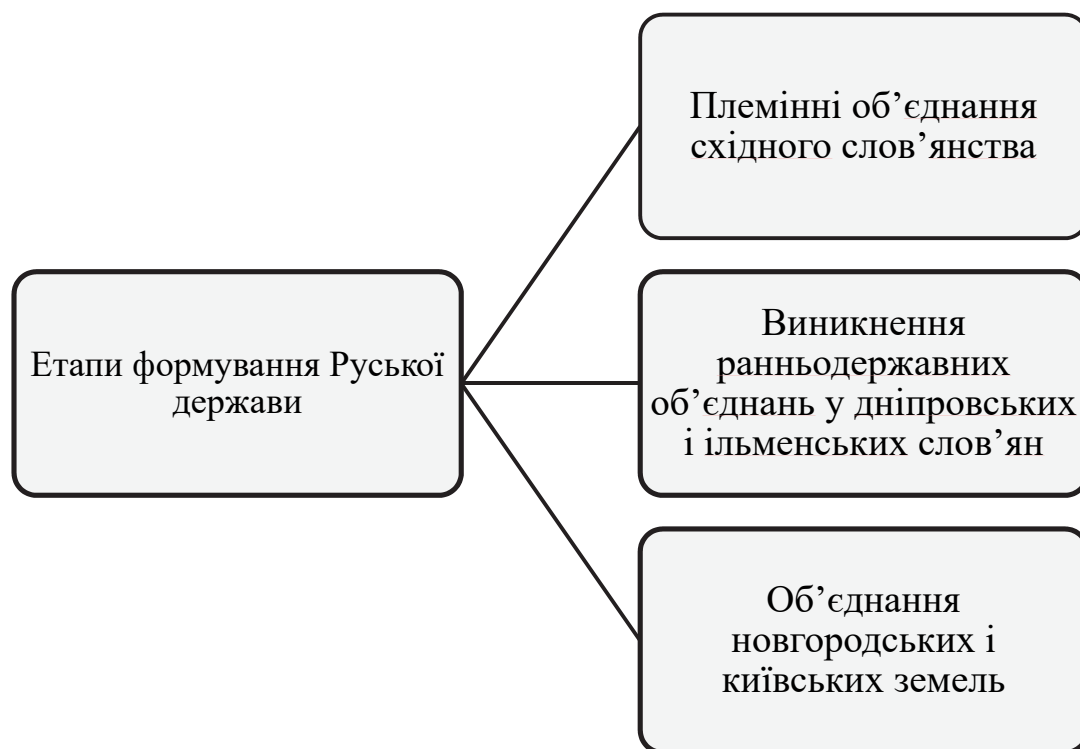




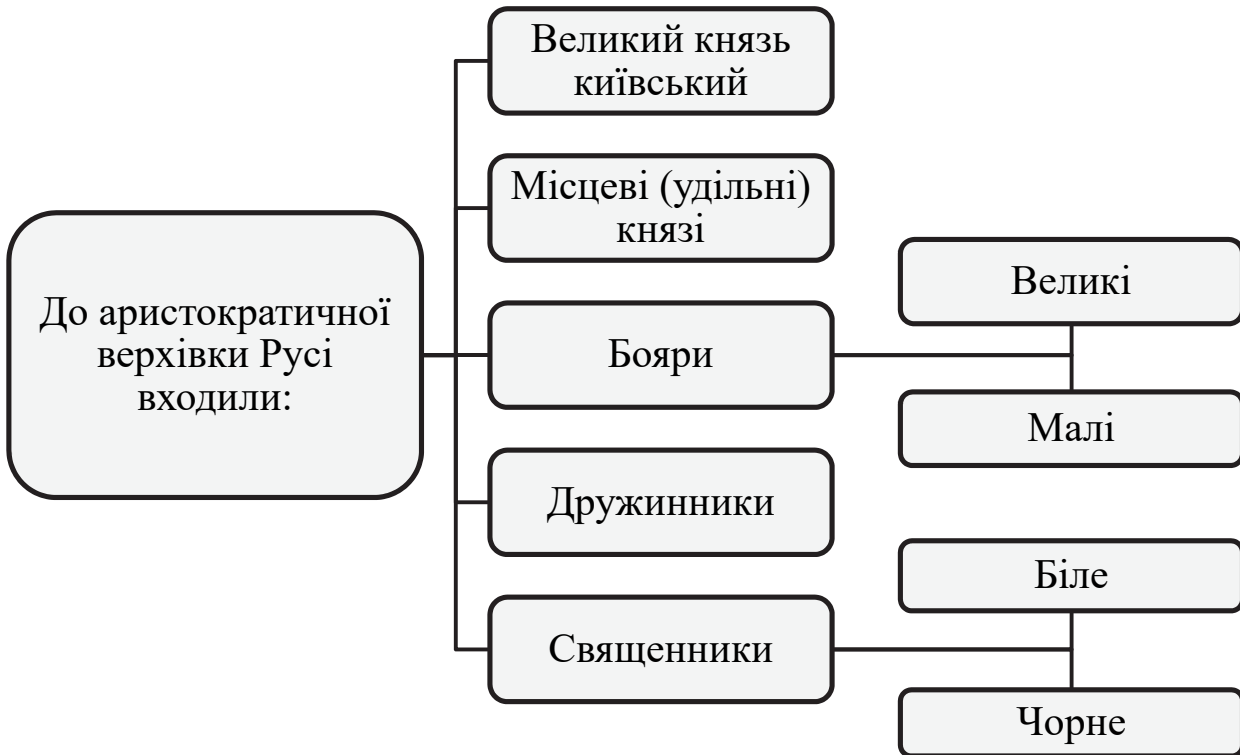


Тема 2. Держава та право Русі. Особливості політичного розвитку Галицько-Волинської держави та її права

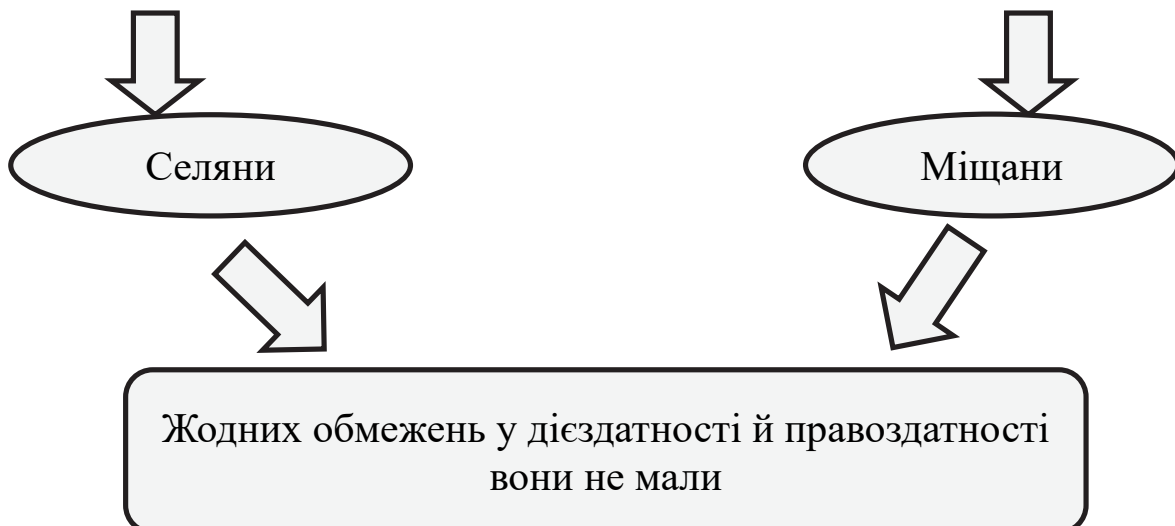
Виникнення державності у східних слов'ян. Особливості формування Руської держави

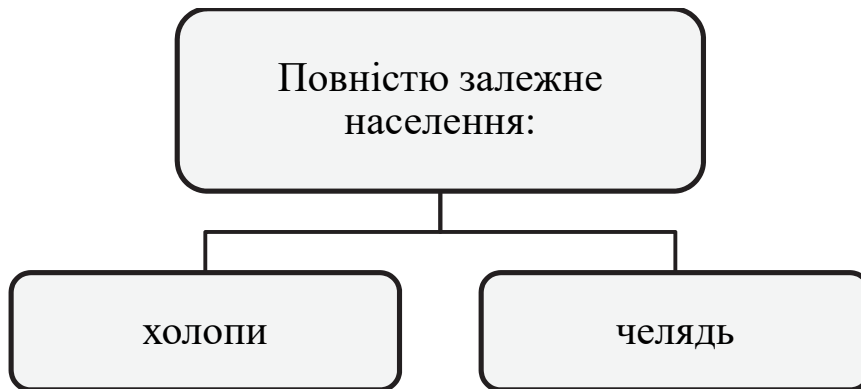
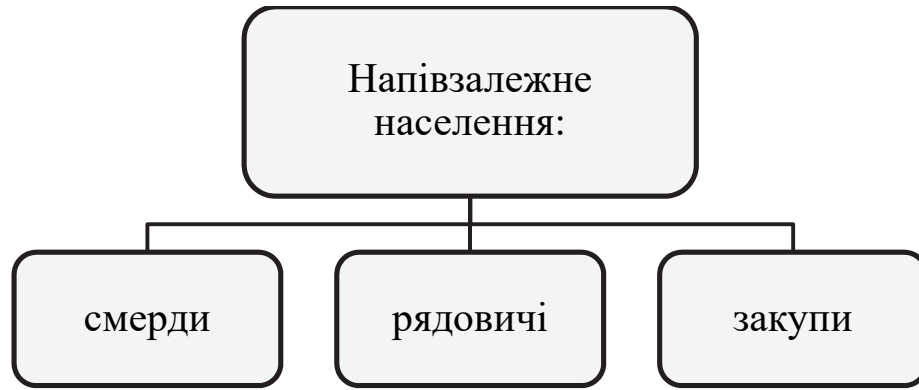


Суспільний лад Руської держави



До категорії вільних общинників належали





Державний лад Руської держави

За формою правління Руську державу відносять до ранньофеодальної **монархії**.

Великий князь був старшим (сюзереном) стосовно місцевих князів. Він володів найбільшим і наймогутнішим князівством – Київським, тому й носив титул **Великого князя київського**.

Центральні органи влади

Впродовж усього періоду існування Руської держави повноваження центральних інститутів влади змінювалися.

Великий князь київський

Стояв на чолі держави. Функції князя полягали головним чином в організації збройних сил, командуванні ними, збиранні данини, налагодженні зовнішньої торгівлі. Згодом в його руках зосередилися функції законодавчі (прийняття законів), виконавчі (призначення та контроль за органами місцевої влади) та судові (найвища судова влада).

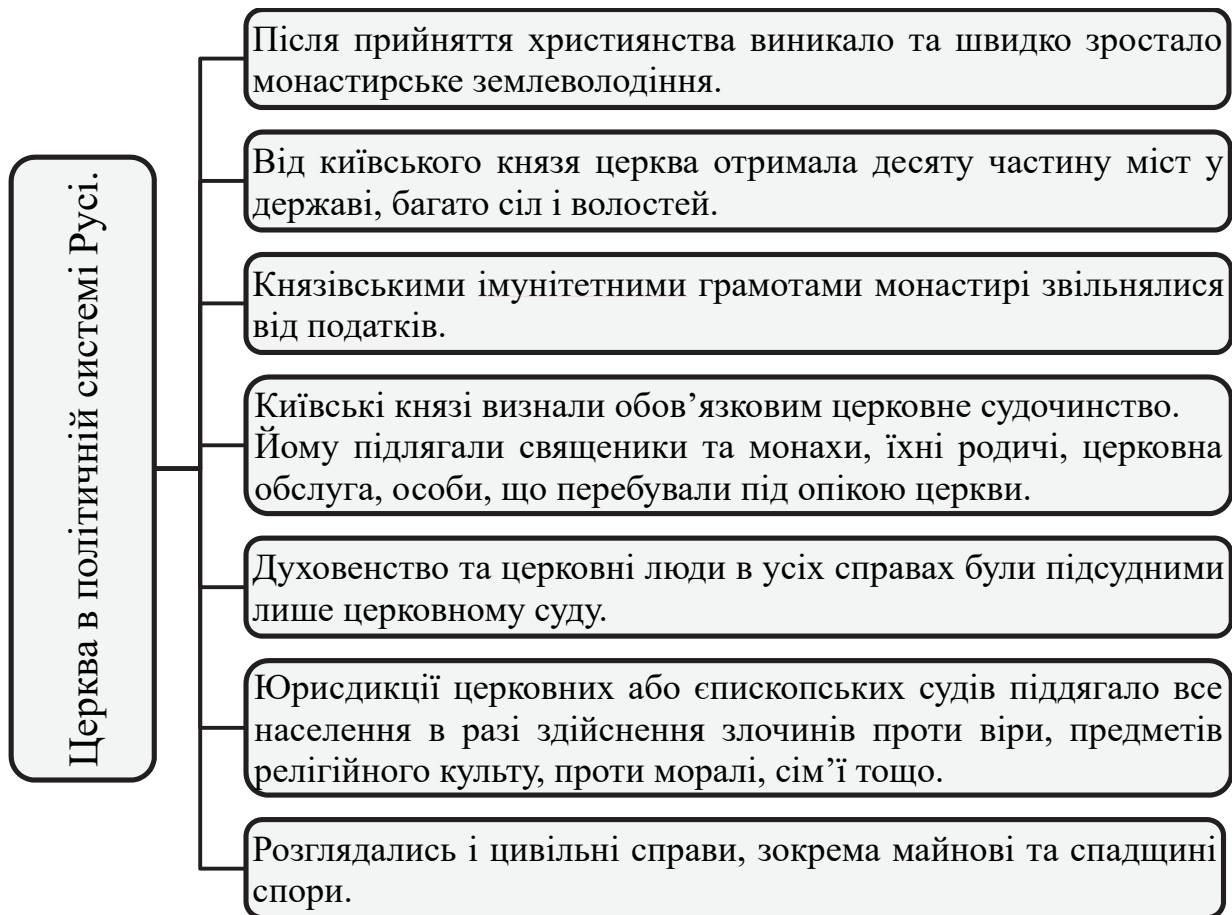
Рада при князі

Була дорадчим органом. До її складу входили дружинники, бояри, духівництво. Разом із Князем розглядалися питання зовнішньої політики, укладення союзів, видання нових законів. У разі смерті Князя рада тимчасово виконувала функції верховного органу країни.

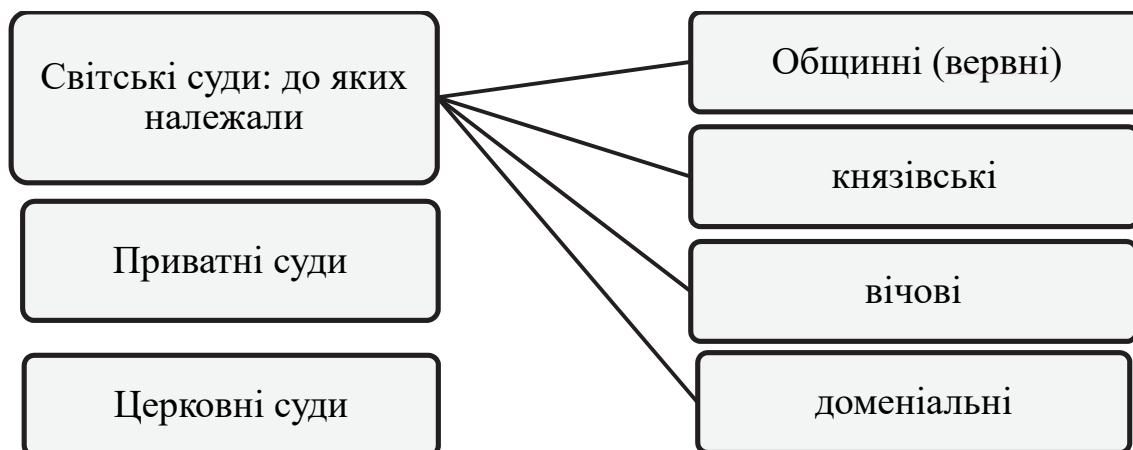
Віче – збори жителів міста і приміської округи чоловічої статі, які збиралися з метою вирішення найважливіших питань внутрішнього життя.

Князівські з'їзди

Органи державної влади. Чільне місце посіли в період розпаду Русі (кінець XI – початок XII ст.). З'їзди вирішували питання припинення міжусобиць, організації опору зовнішнім ворогам, ухвалювали нові закони. Скликалися за необхідності.

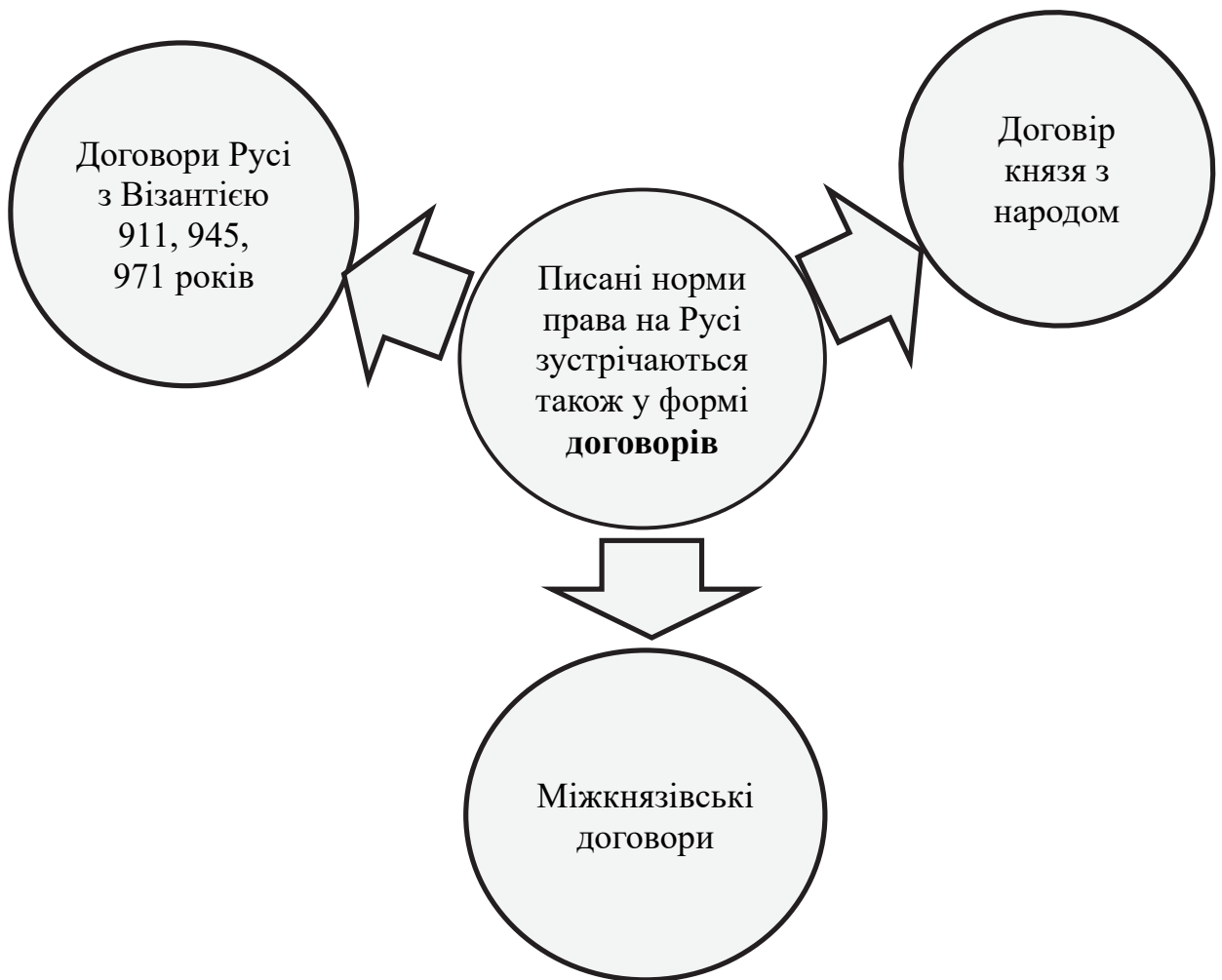


Спеціальних установ, які безпосередньо займалися судочинством, у Руській державі не існувало. Суд не був відділений від адміністрації. Залежно від категорії справ, що розглядалися судами, їх можна поділити на:



Джерела права Київської Русі





Князівські уроки та устави

Уроки видавалися за власним бажанням князя, стосувалися здебільшого фінансових справ держави, носили тимчасовий характер. Устави мали погоджуватися з представниками державної влади, насамперед з князівською Радою і діяли на увесь період перебування князя при владі.

- Устав земляний князя Володимира Святославовича
- Устав князя Володимира (церковний)
- Устав князя Ярослава (церковний)

Рецепійовані джерела права

Окрім власне руських (місцевих) джерел права, широкого застосування набули й іноземні форми права. Їх поява на Русі була зумовлена впливом візантійської церкви, особливо після прийняття християнства у 988 р.

→ **«Закон судний людем»** укладений болгарським царем Симеоном (893 – 927 рр.) – переробка візантійських і давньоєврейських законів.

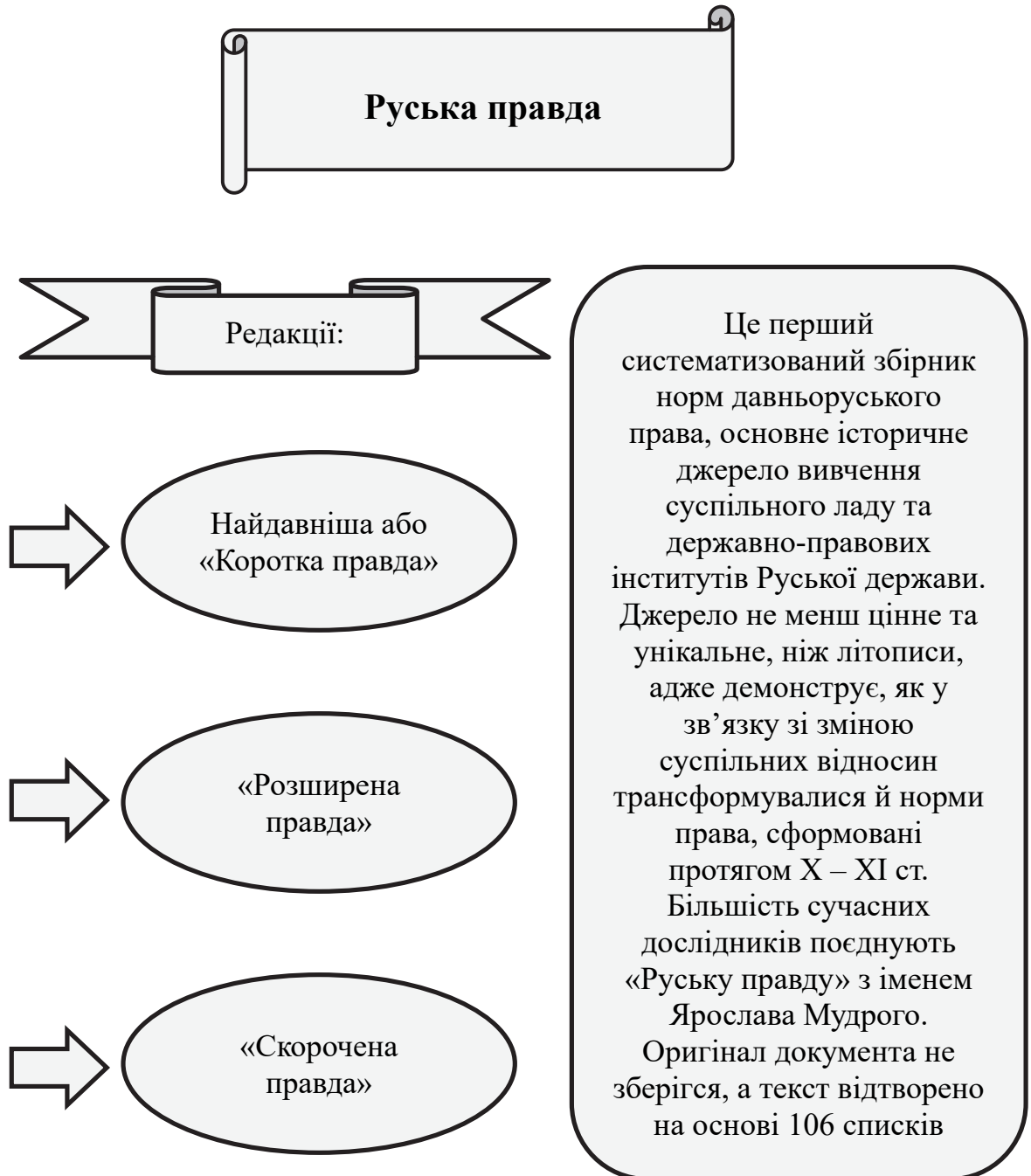
→ **Кормчі книги «Номоканони»** - юридичні збірники церковних правил і настанови римських і візантійських імператорів про церкву. Найвидатнішим Номоканоном традиційно вважається „Номоканон у 50 титулах” Івана Схоластика (565 – 578 рр.)

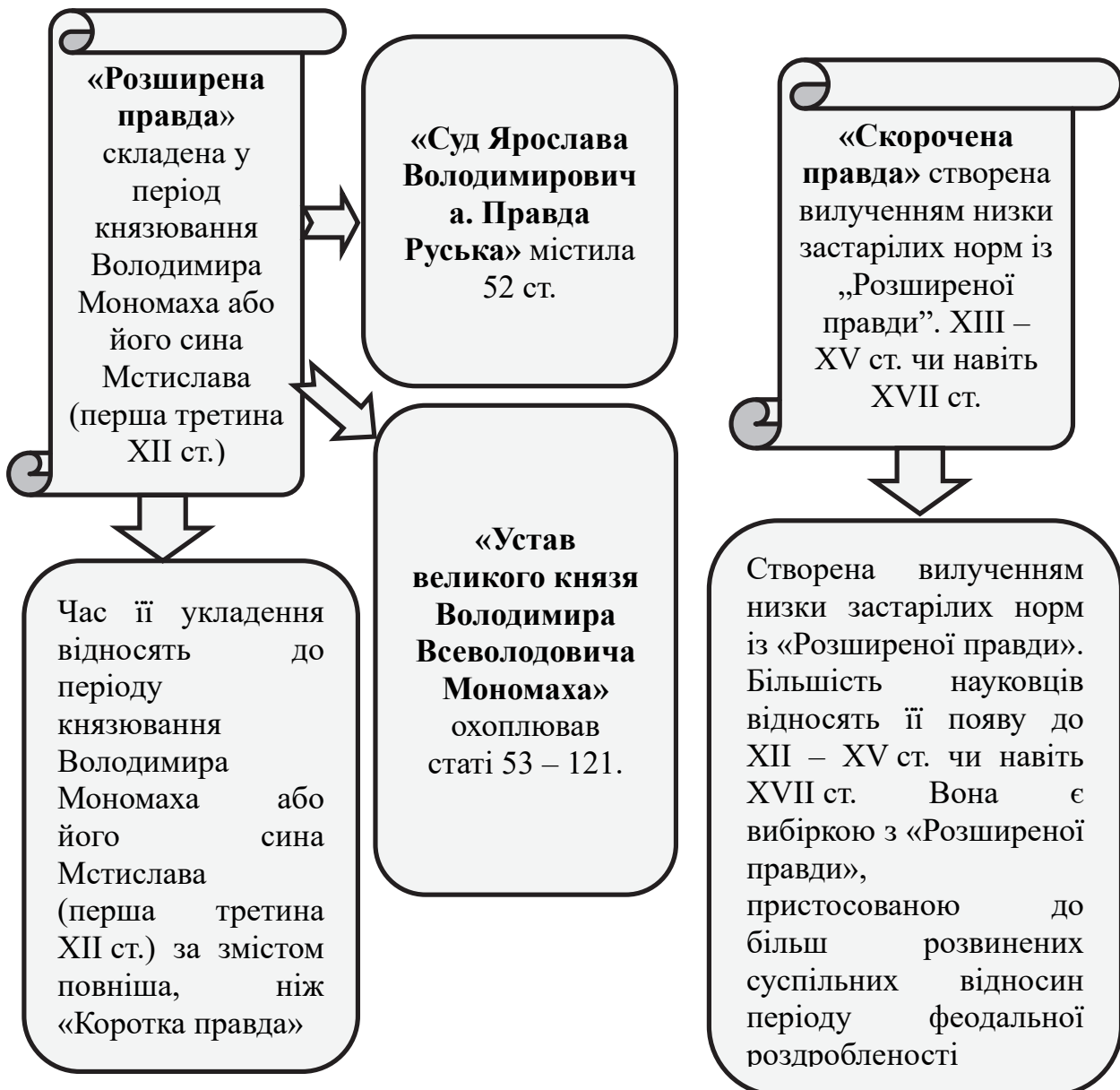
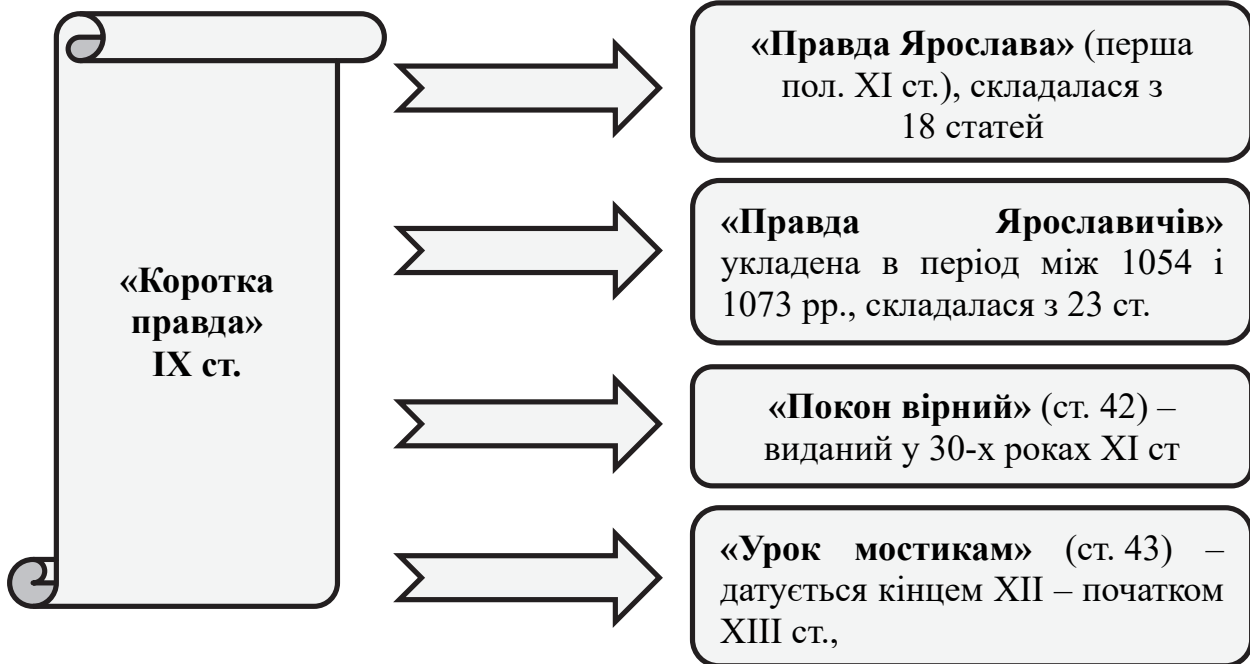
→ **«Еклога»** офіційний законодавчий звід візантійського права VIII ст.

→ **«Прохірон»** - посібник з законодавства Візантійської імперії, виданий у 879 р. за Василя Македонянина

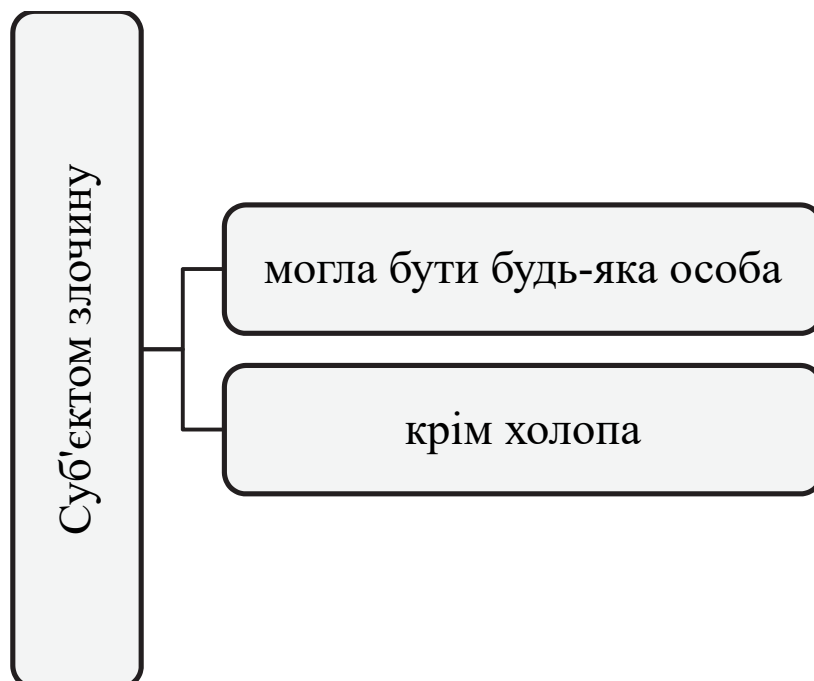
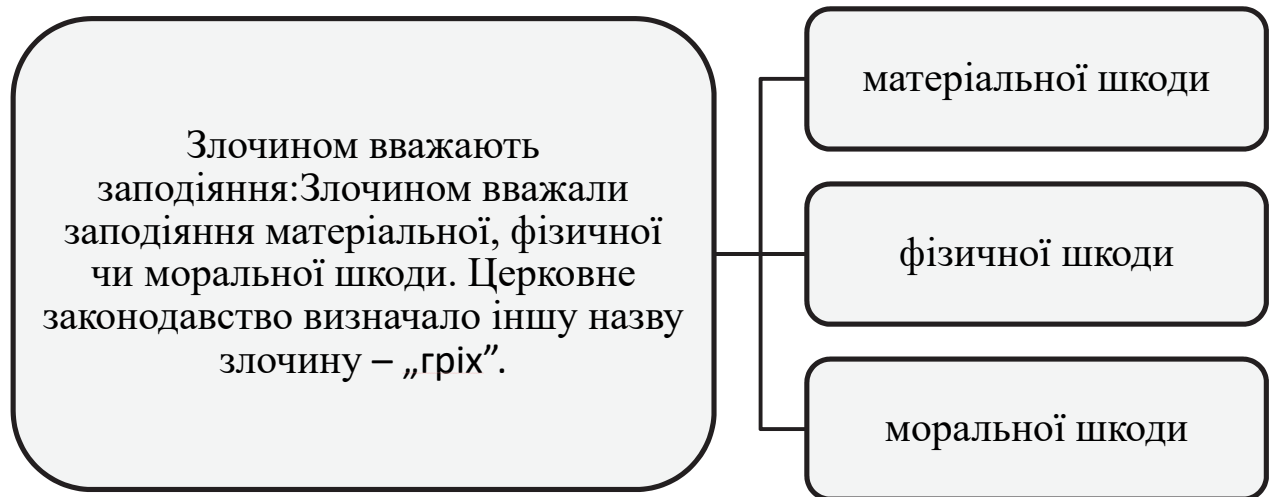
→ **«Книги законні»** - збірка візантійських законів, у яких увага приділена кримінальному праву

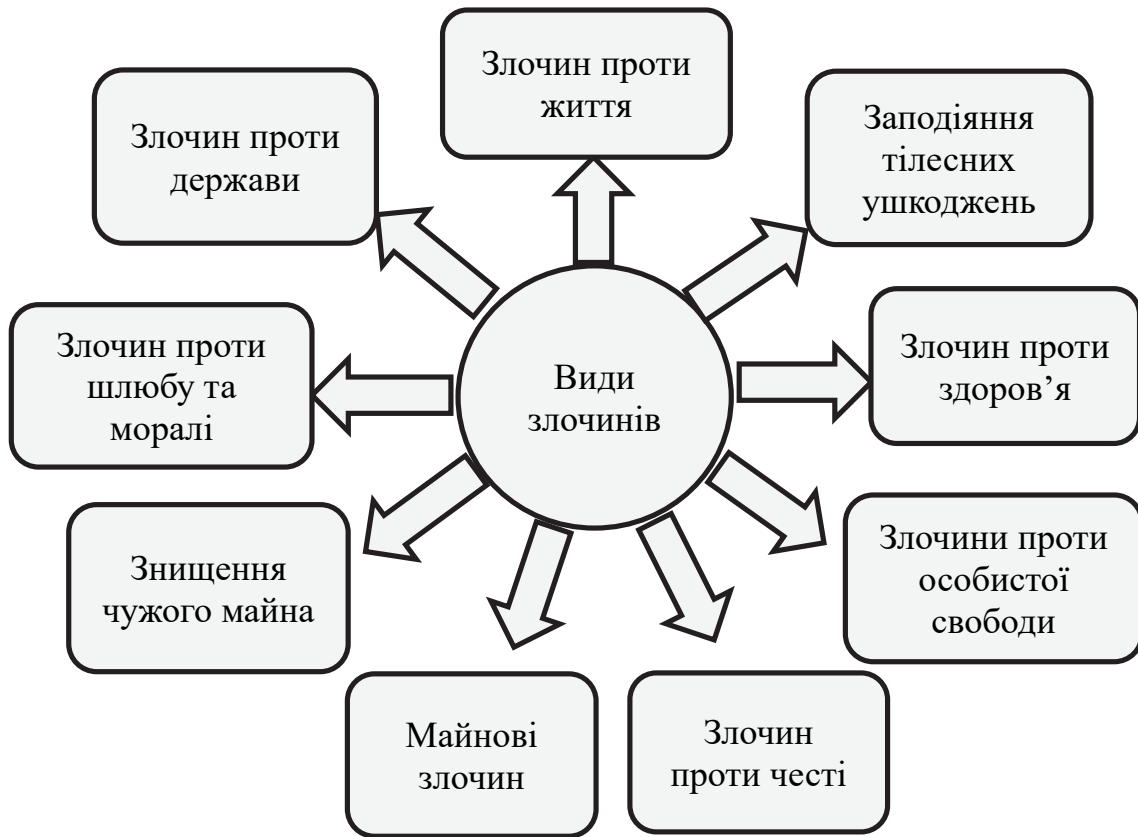
«Руська правда»: історія створення, списки та редакції.



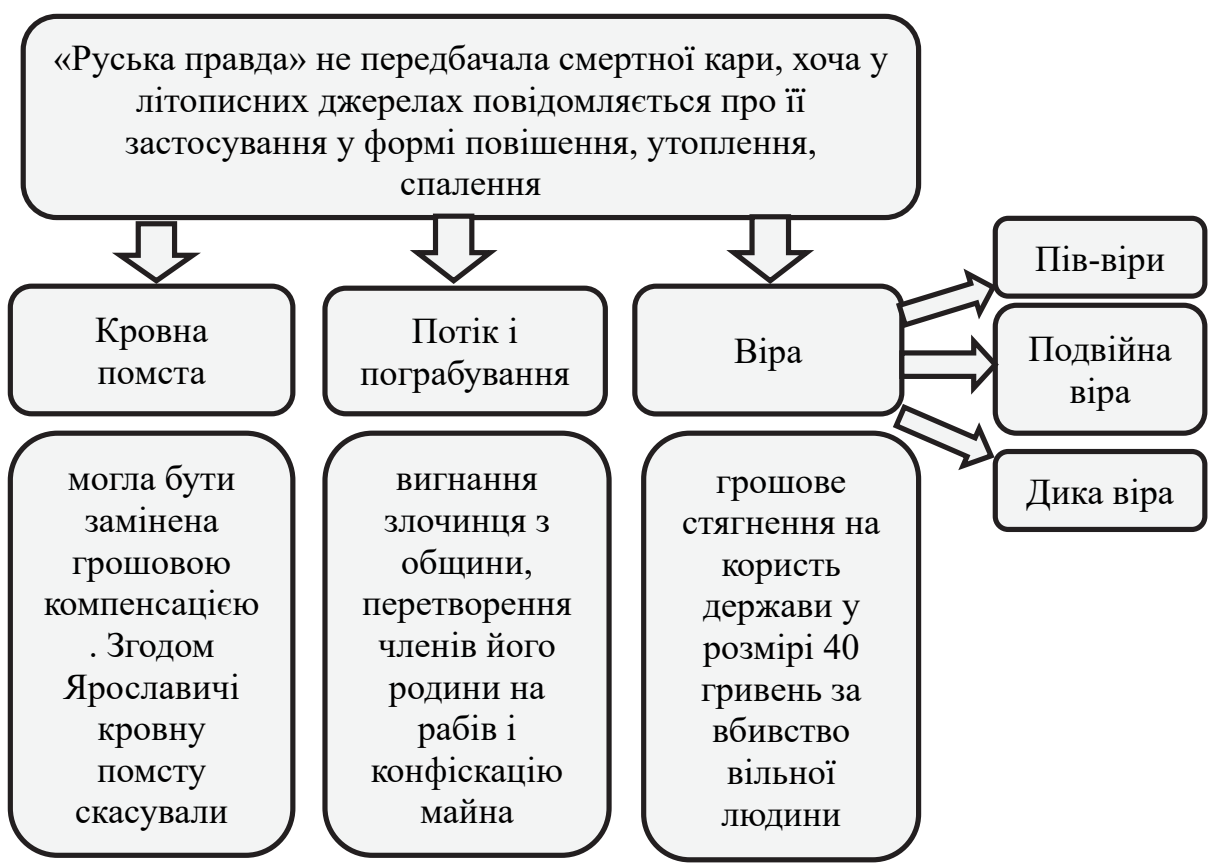


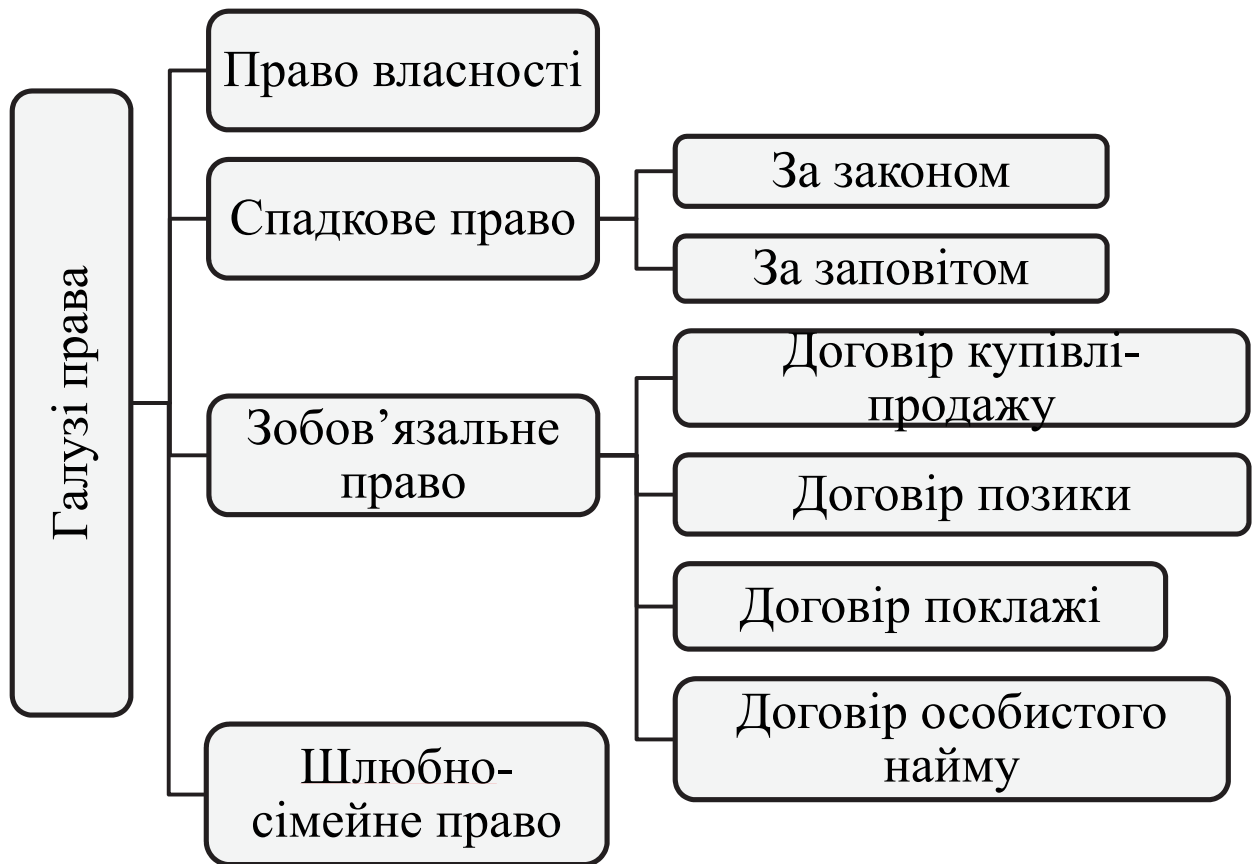
Кримінальне право за «Руською правдою»





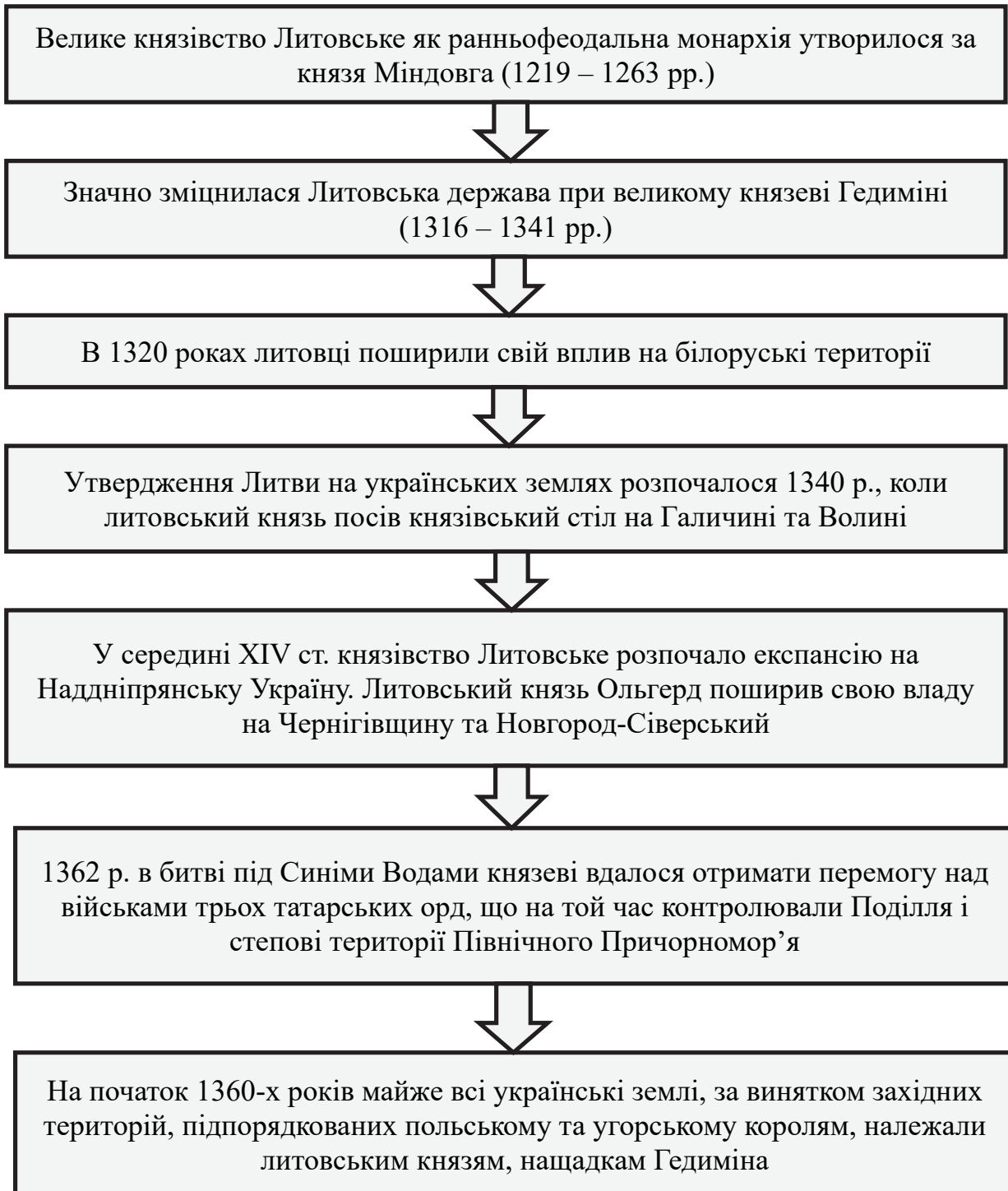
Система покарань





Тема 3. Державно-правове становище України у складі Великого князівства Литовського

Основні етапи формування Великого князівства Литовського



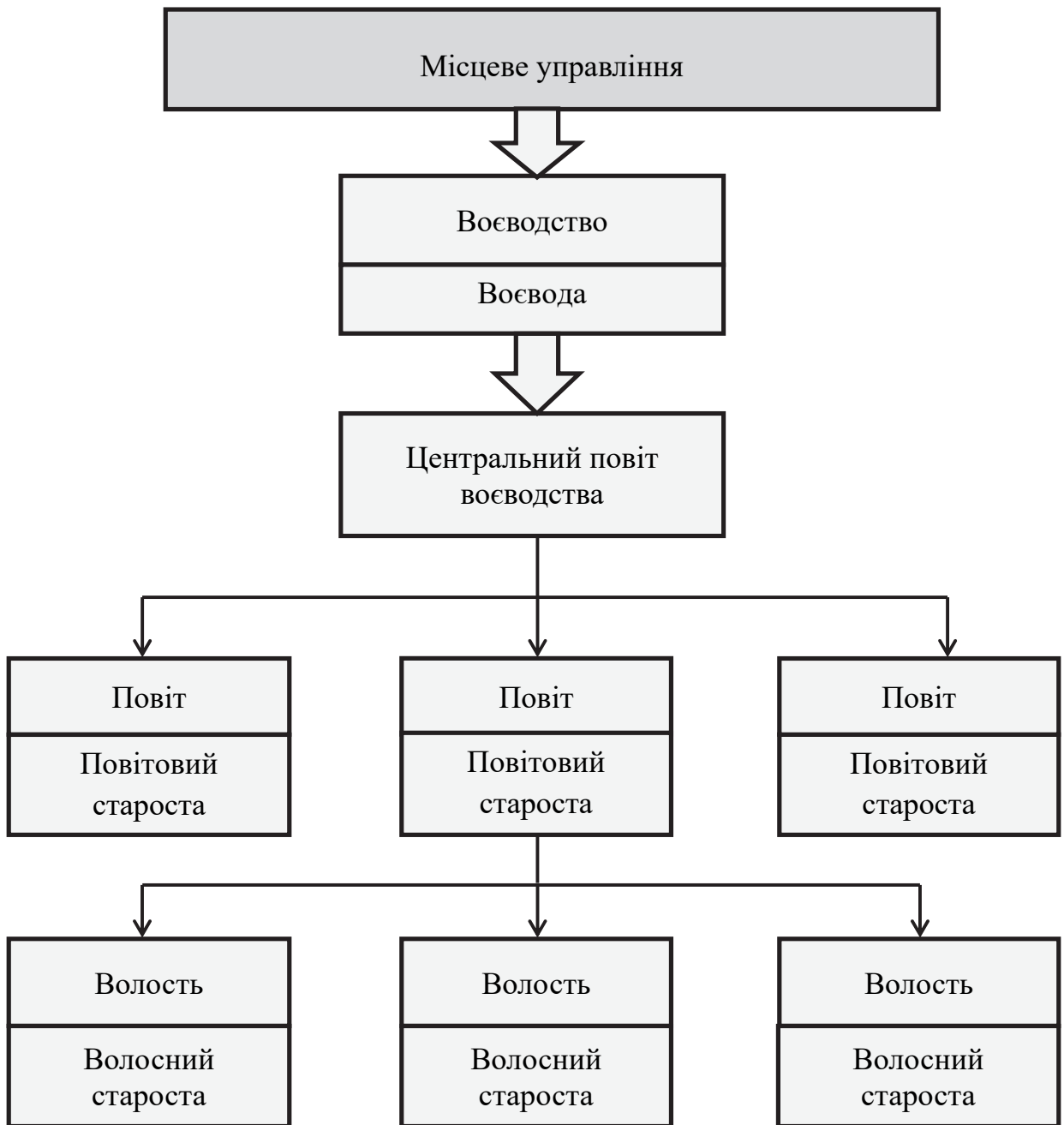
Суспільний устрій Великого князівства Литовського



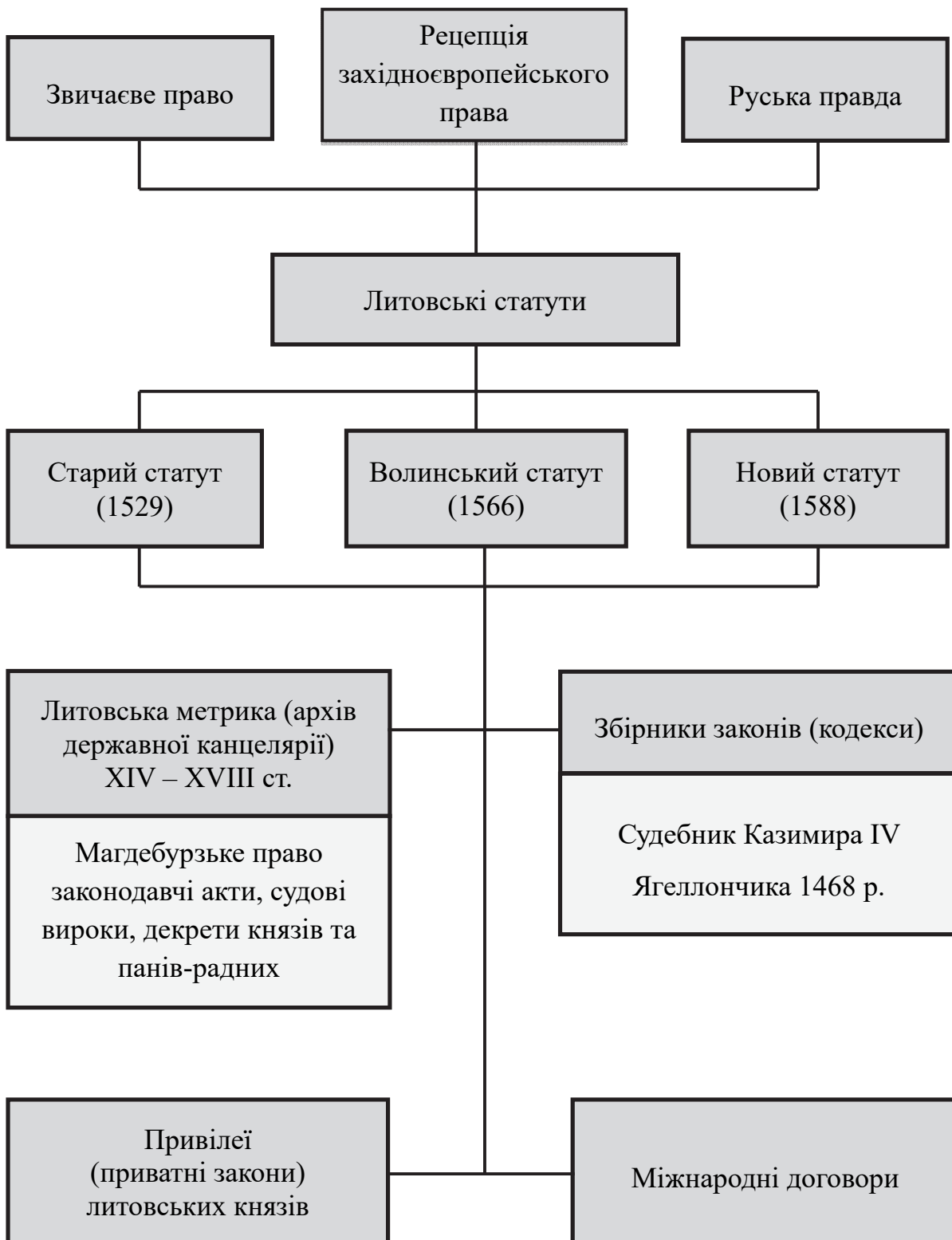
Державний устрій Великого князівства Литовського



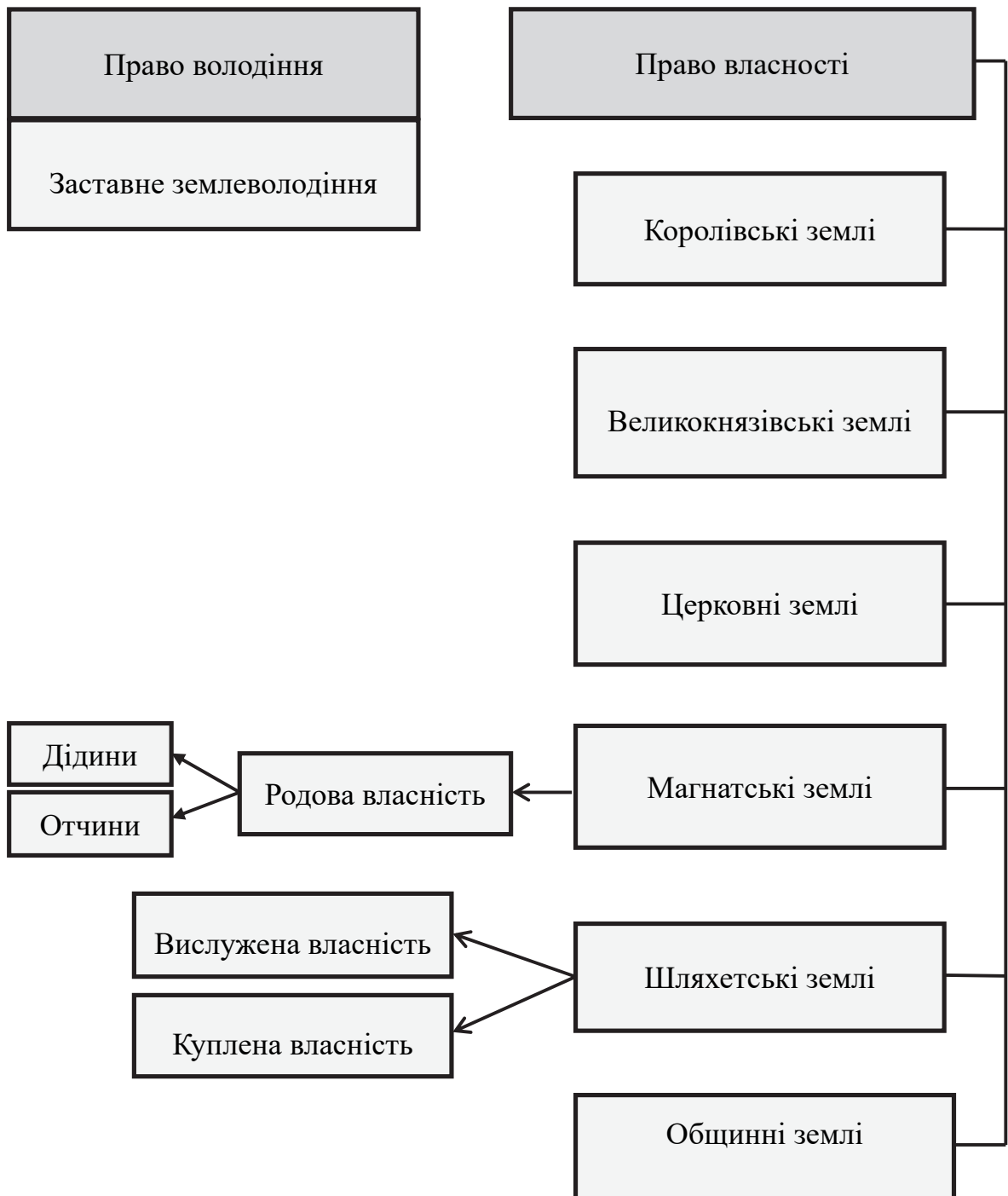
Державний устрій Великого князівства Литовського



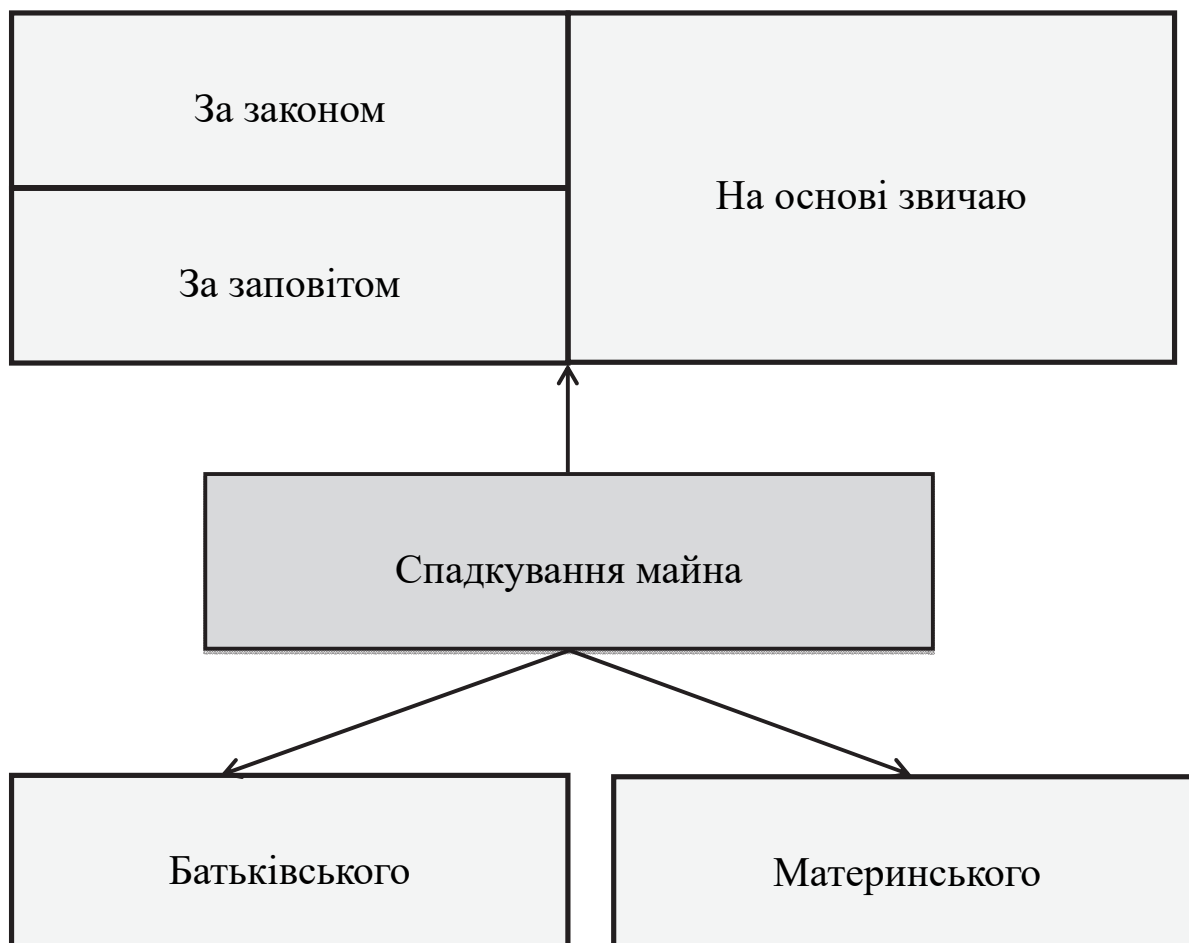
Джерела права Великого князівства Литовського



Майнове право Литовсько-Руської держави

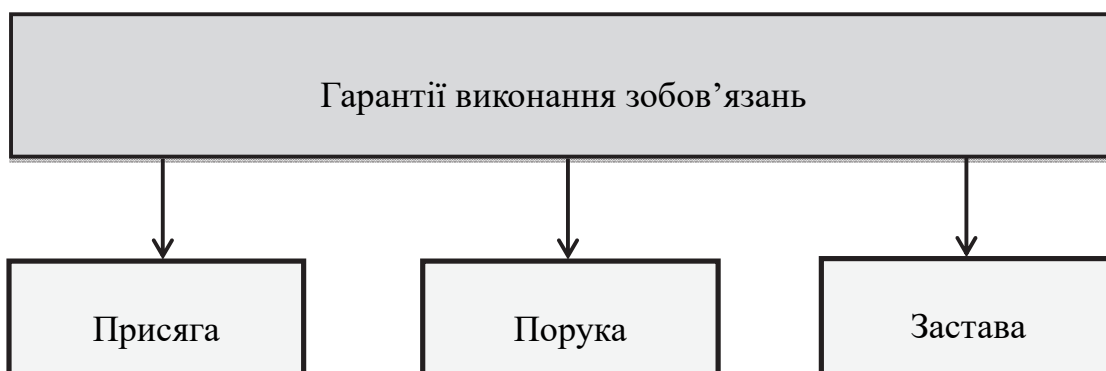
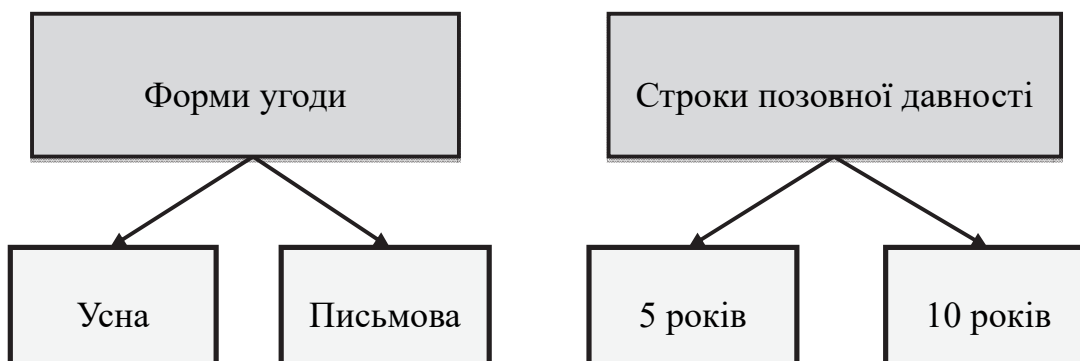


Спадкове право Литовсько-Руської держави



Зобов'язальне право Литовсько-Руської держави

Договори		
Купівлі-продажу	Дарування	
Міни	Поруки	Застави



Кримінальне право Литовсько-Руської держави

Види злочинів

Злочини проти власності	Злочини проти сім'ї і моральності	Злочини проти держави
Крадіжки	Двоєжонство	Втеча до ворожої землі
Знищення чужого майна	Шлюб з близькими родичами	Видача державної таємниці
Підпали	Звідництво	Здача замку
Грабіж	Зґвалтування	Заколот
Розбій		

Злочини проти церкви
Богохульство
Чаклунство
Віровідступництво

Злочини проти особи
Вбивство
Образа
Побої, поранення
Членушкодження

Види покарань

Смертна кара	
Проста (повішення, відрубання голови)	Кваліфікована (спалювання, четвертування, насадження на кіл тощо)

Тілесні покарання	
Болісні (биття батогами, киями)	Калічніцькі (відрубання руки, відрізання носа тощо)

Позбавлення волі

Виволання (викрикування – громадська смерть для шляхтичів, з XVI ст. – опала)

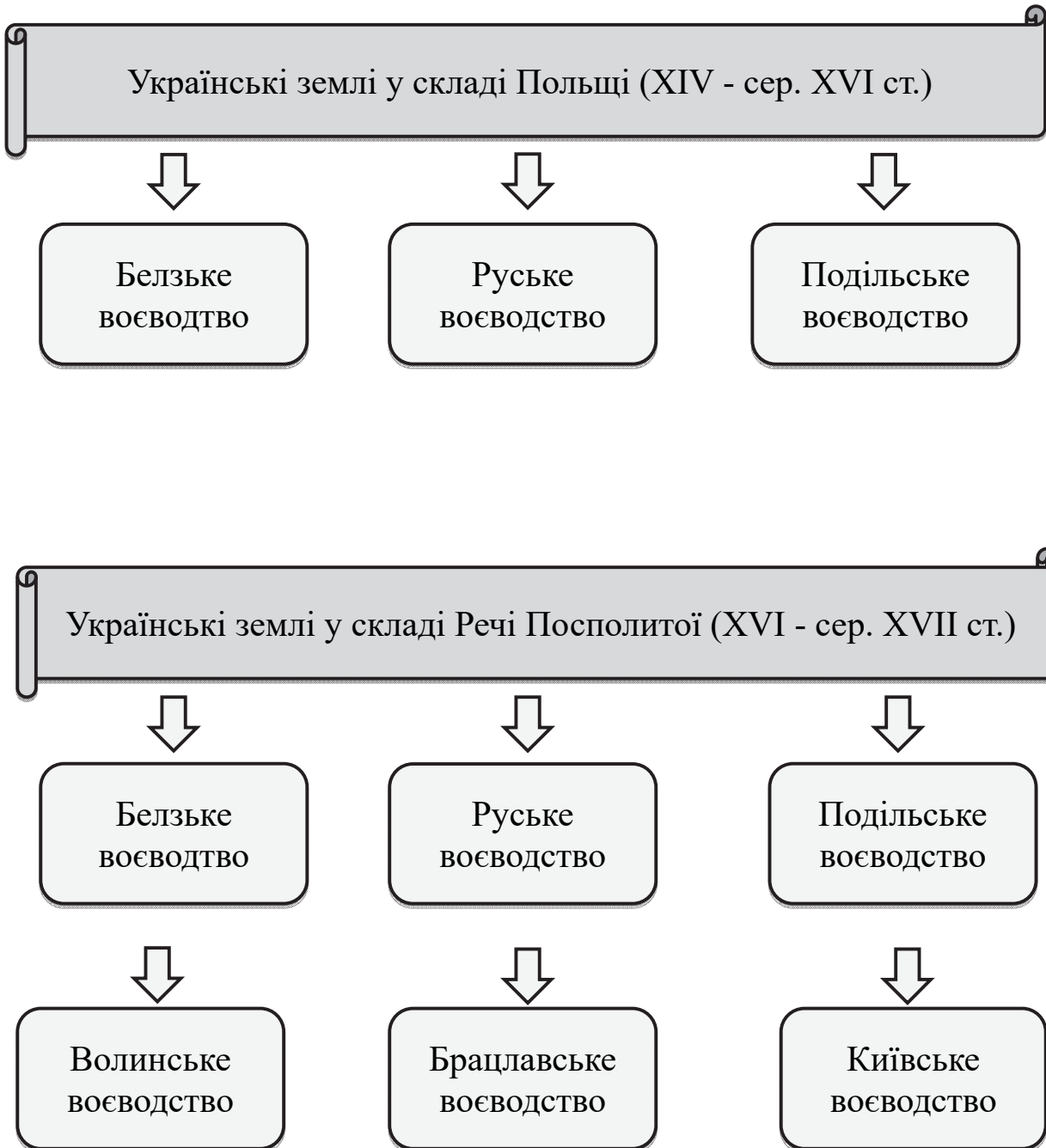
Виставлення біля ганебного стовпа

Головщина – грошовий штраф за вбивство родичам убитого

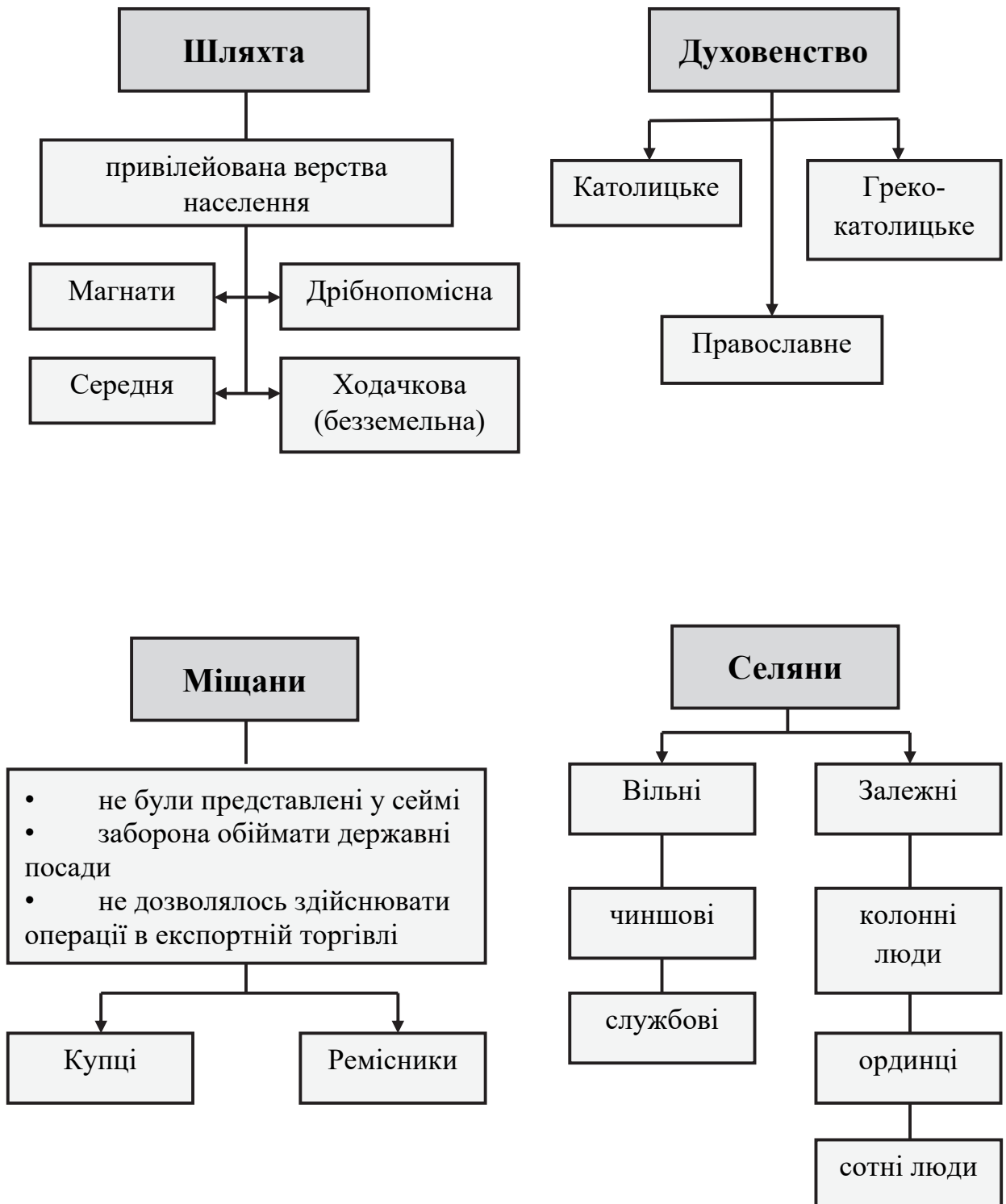
Штраф королю (великому князю)

Конфіскація майна

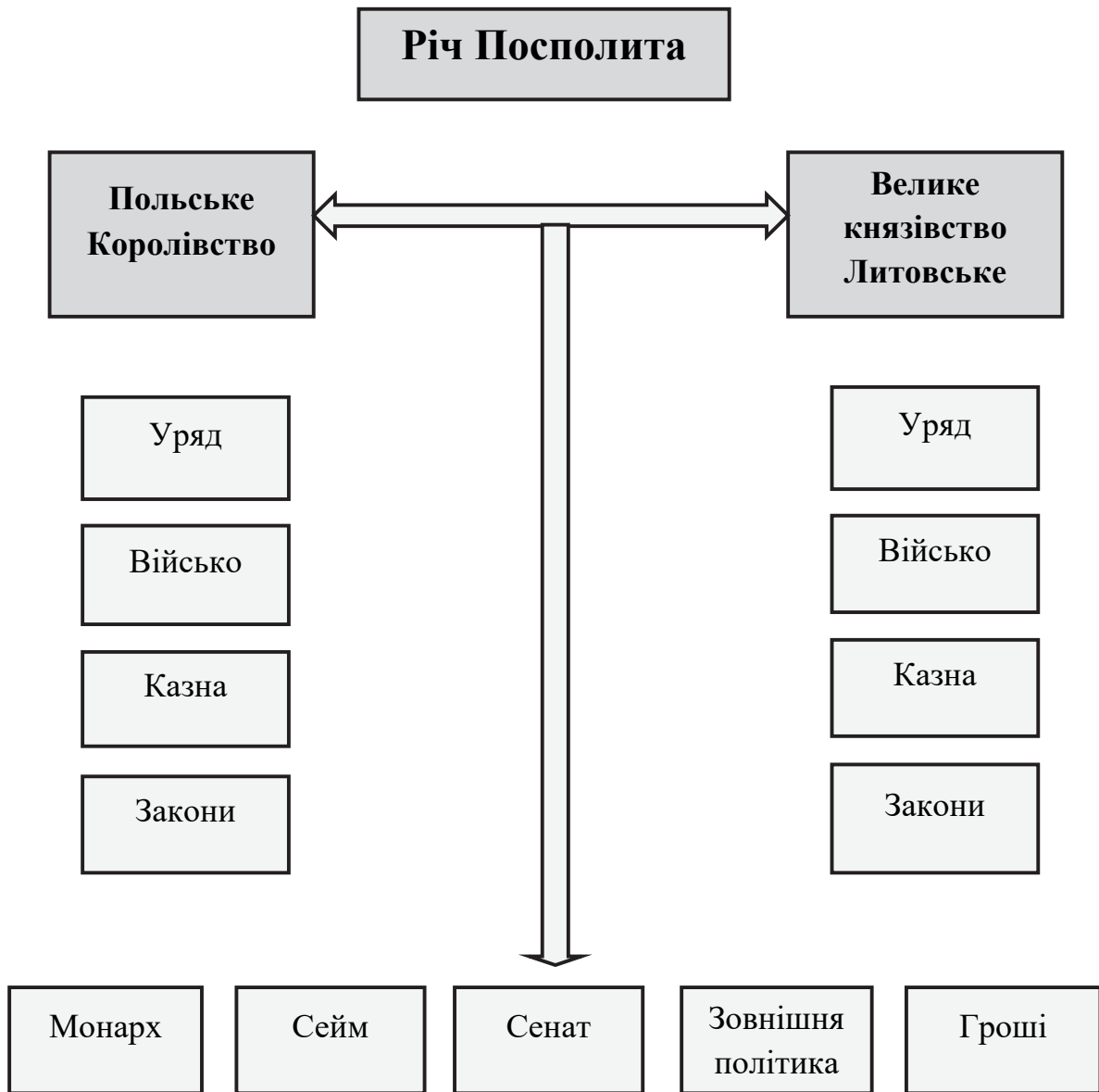
Тема 4. Суспільно-політичний лад і право України під владою Польщі та Речі Посполитої Польської



Суспільний лад



Люблінська унія (1569 р.)



Формування центральних органів управління

I етап (друга пол. XIV – перша пол. XV ст.)

Станово-представницька монархія

Король



Однопалатний Сейм

II етап (друга пол. XV – 1572 р.)

Король

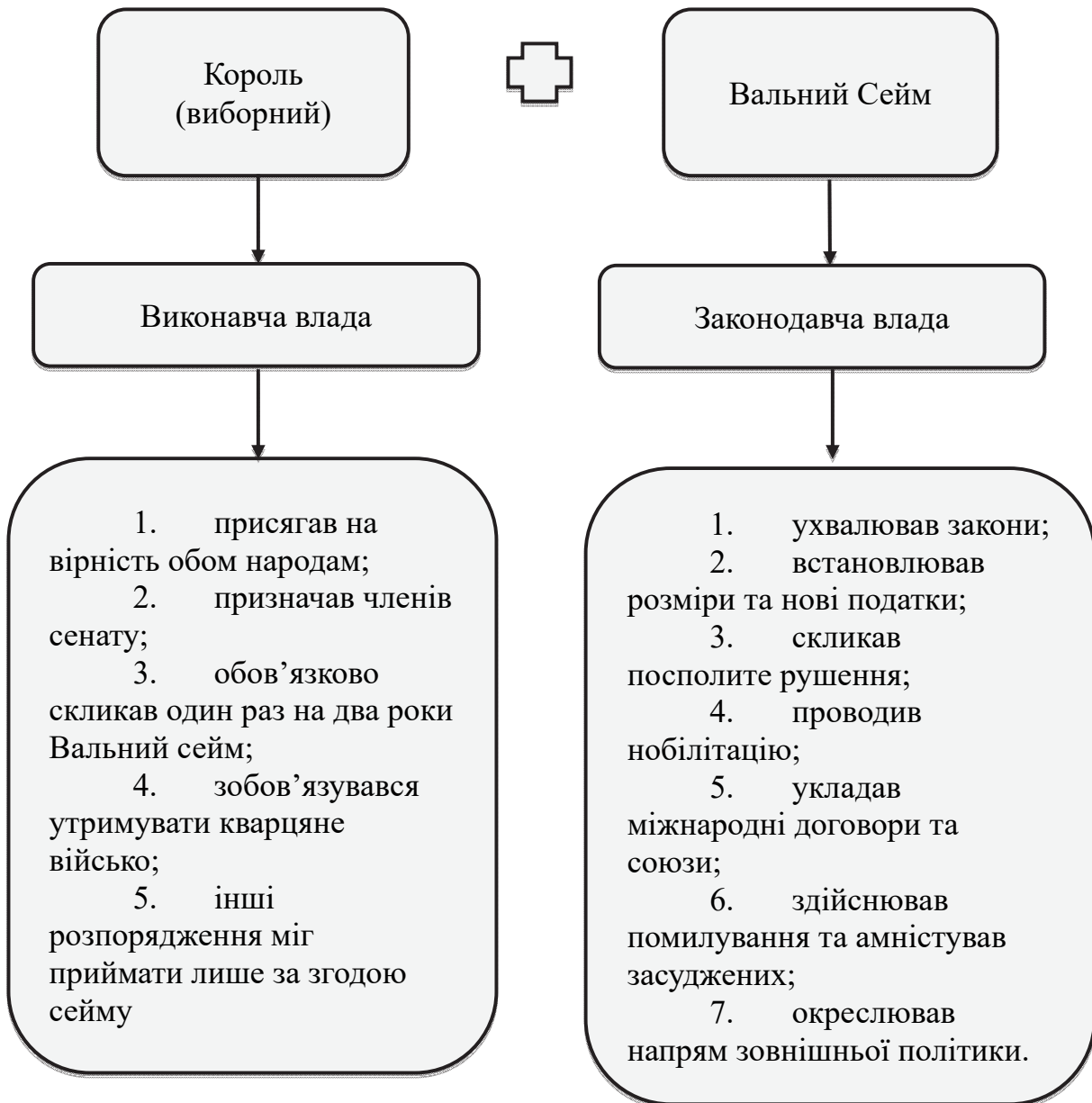


Вальний Сейм

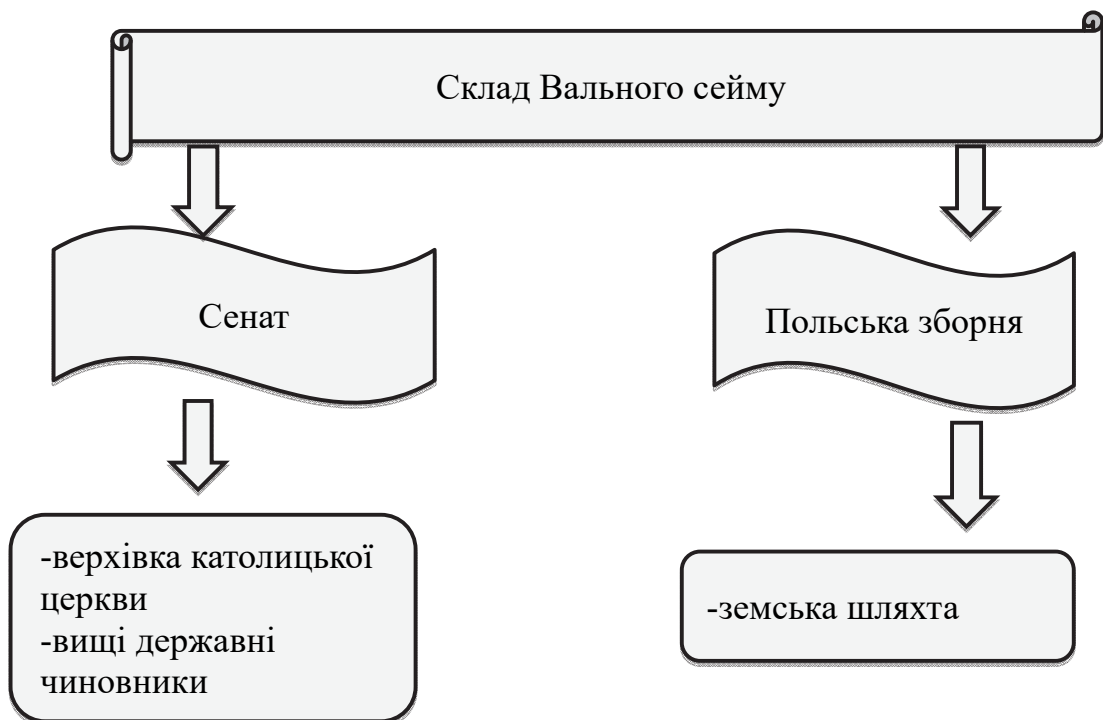
Сенат (світська та
духовна знать)

Польська Зборня
(шляхта, міські
жителі)

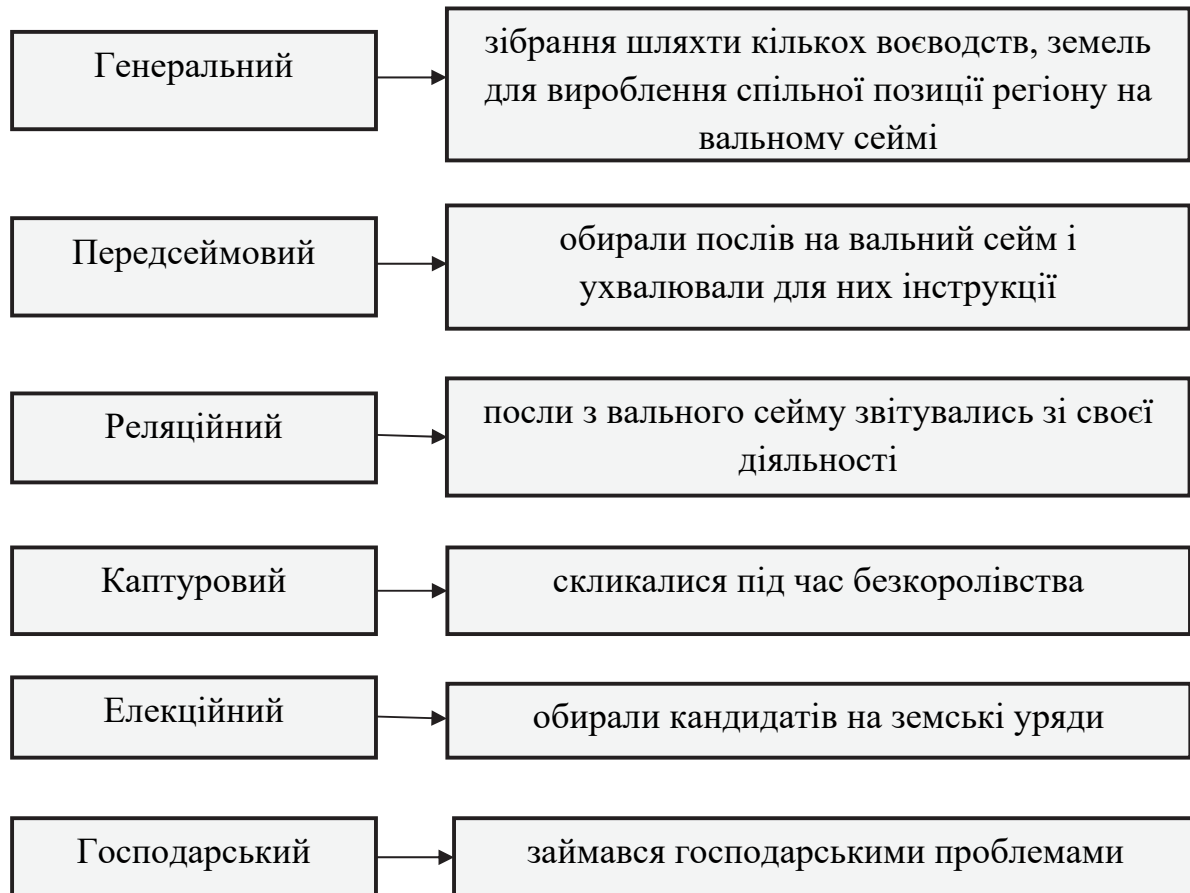
III етап (1572 – 1791 рр.)



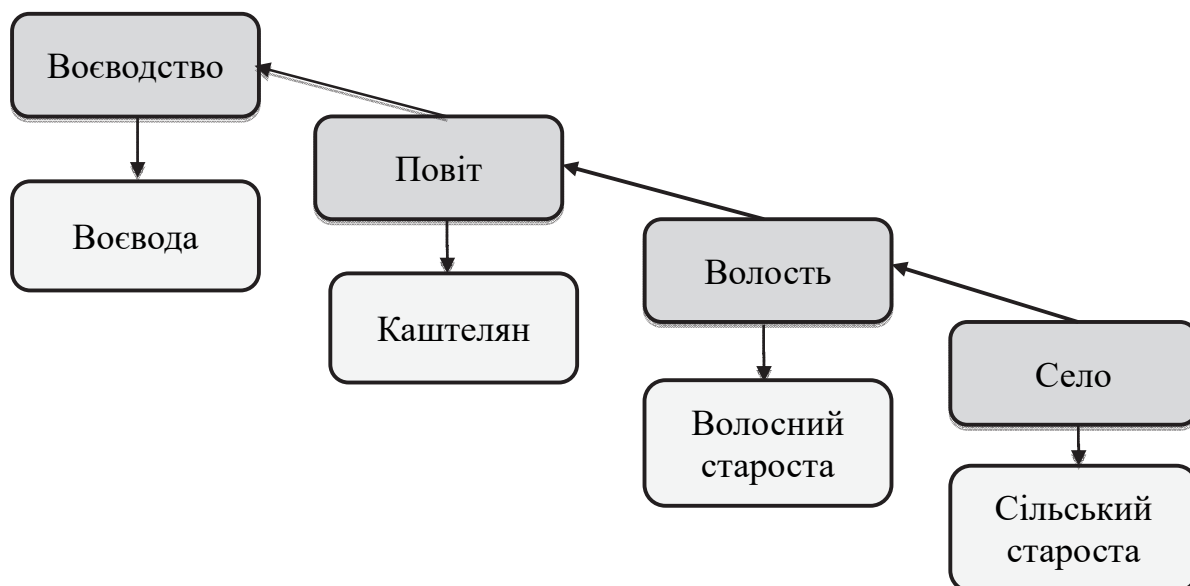
Державний устрій Речі Посполитої



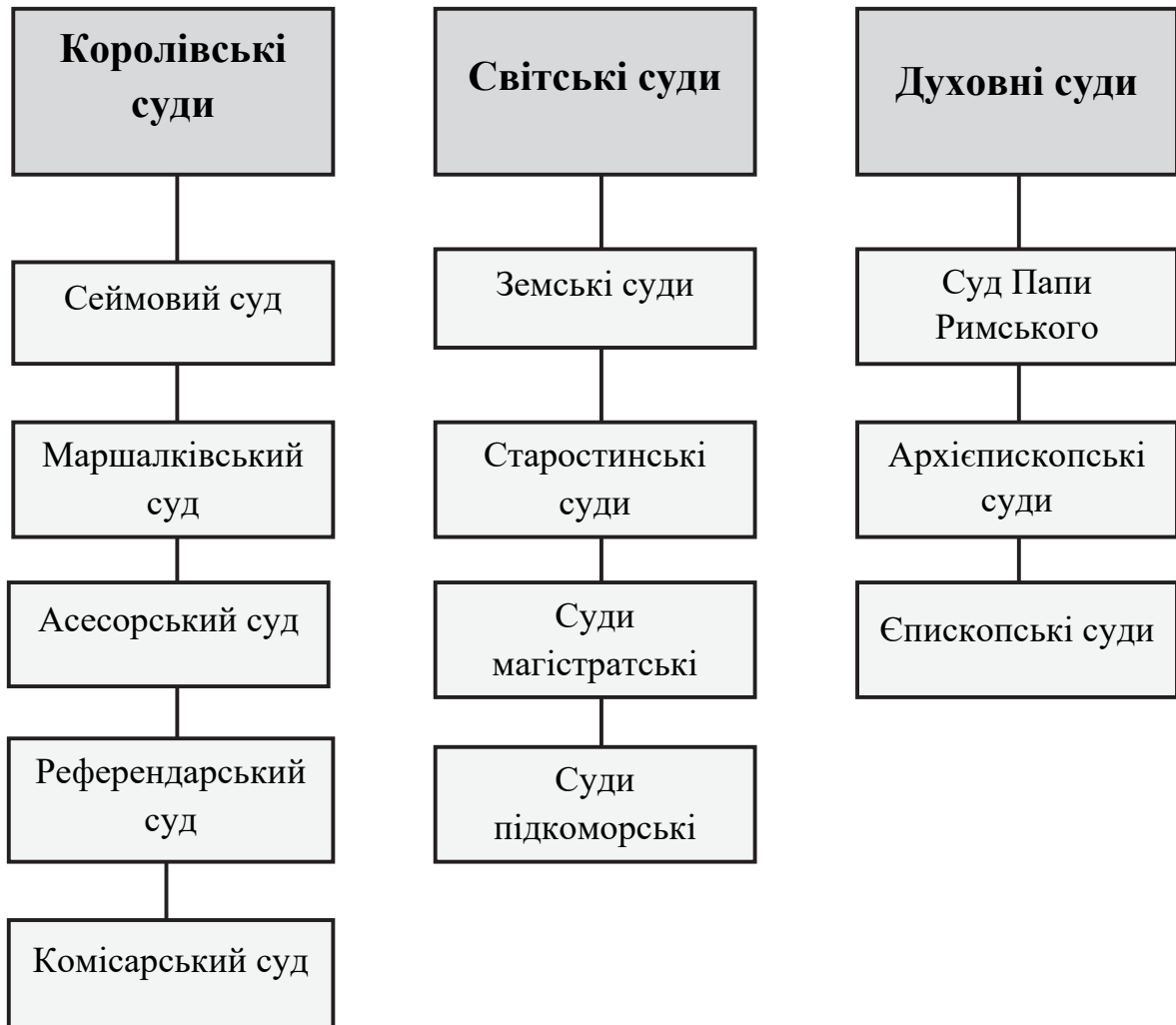
Типи шляхетських сеймиків



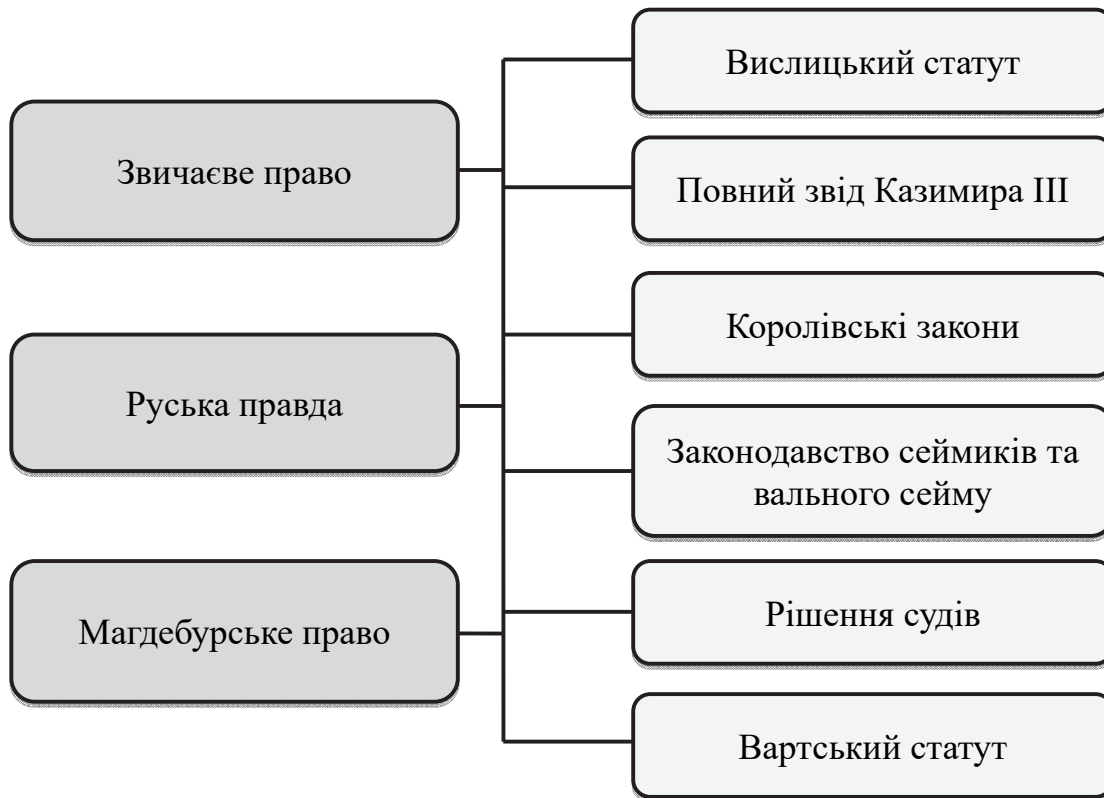
Місцеві органи влади



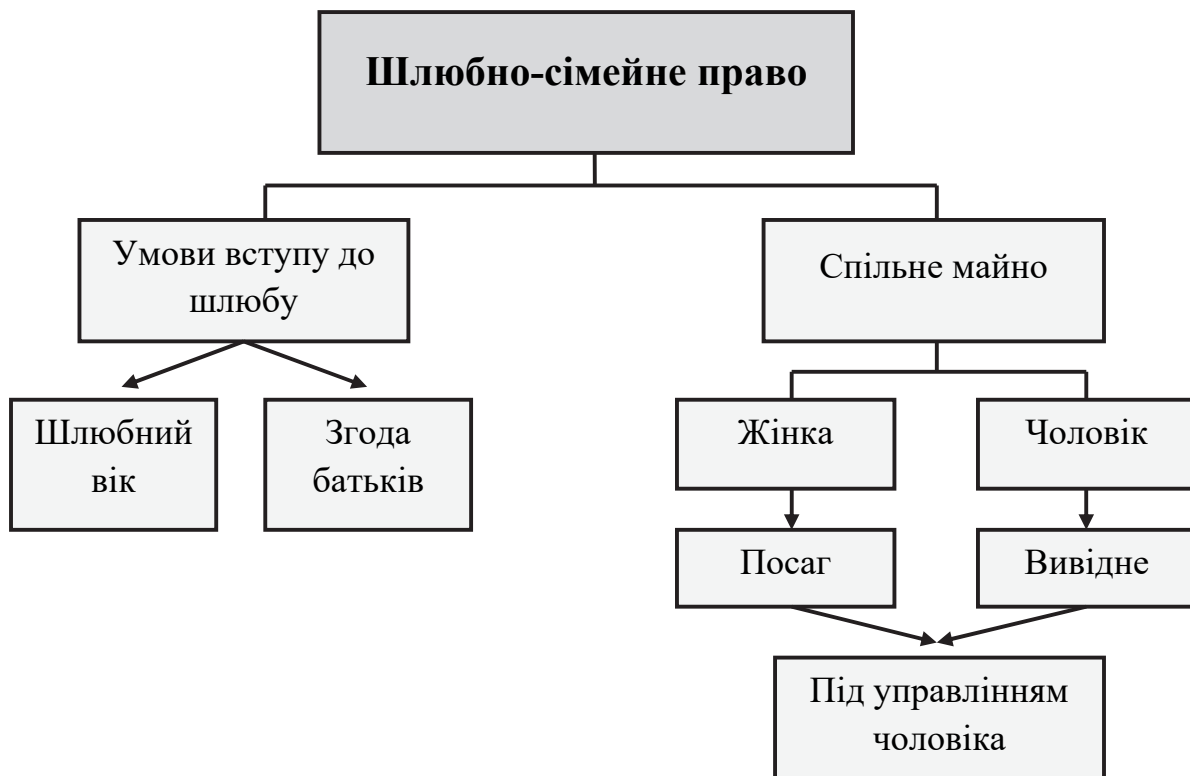
Основи судової системи



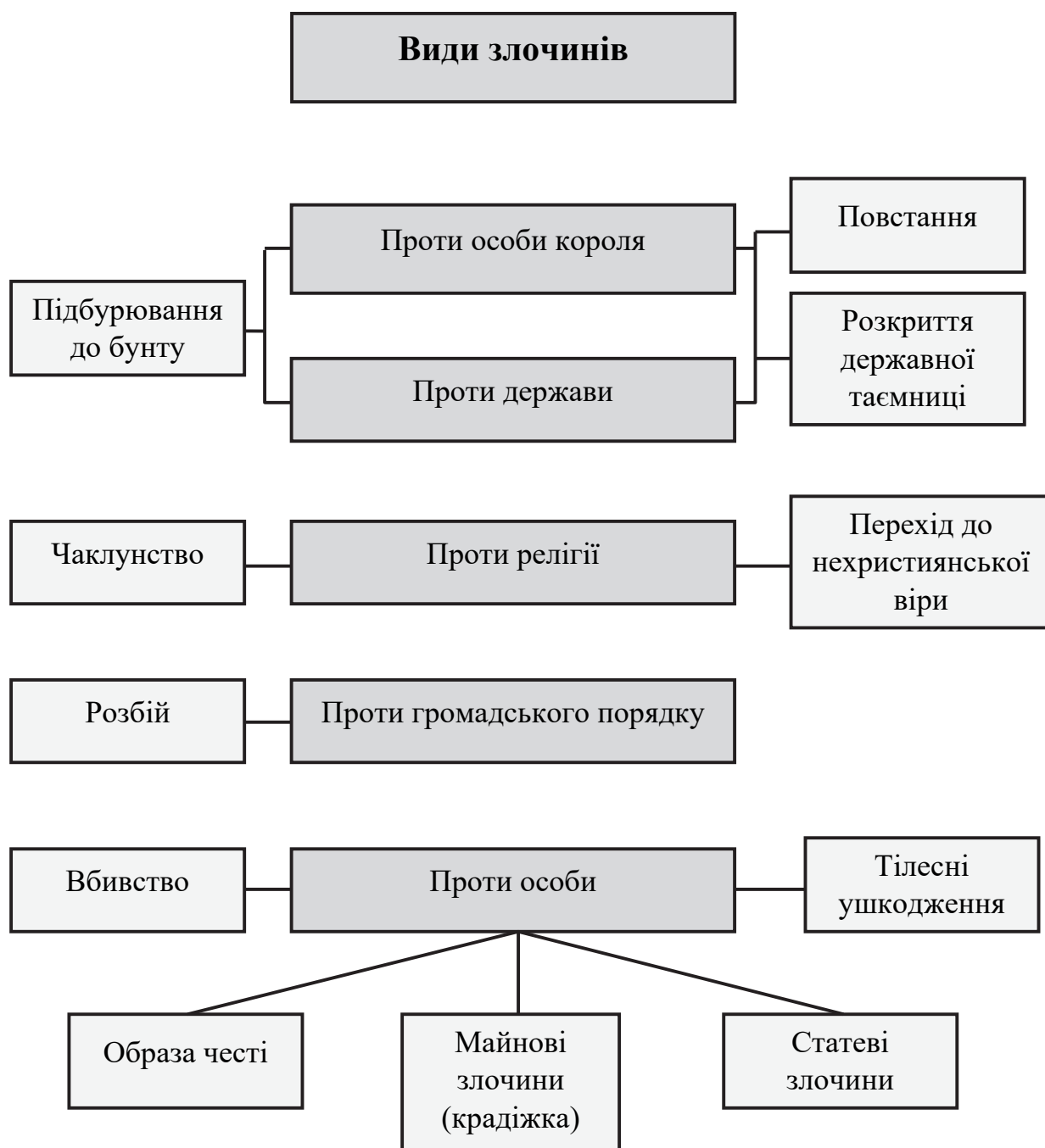
Джерела права

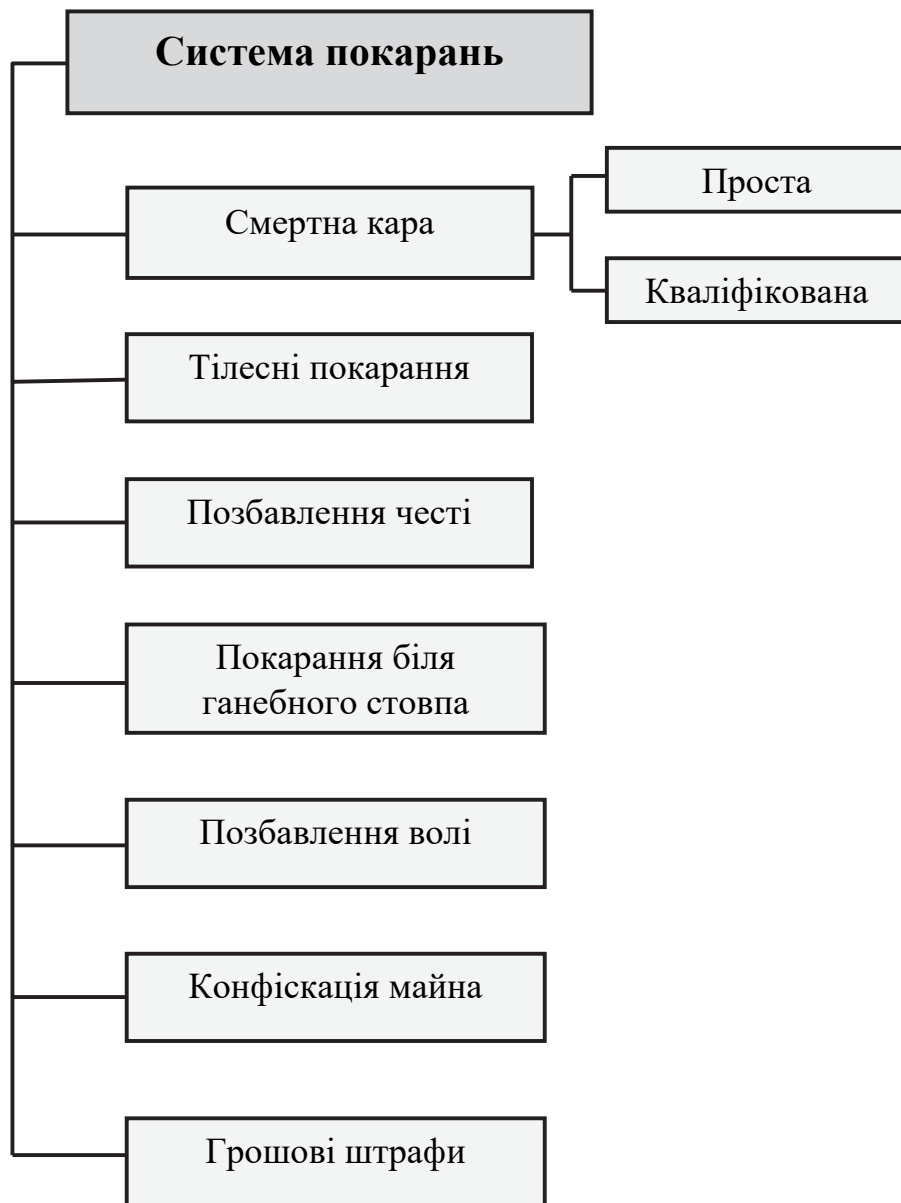




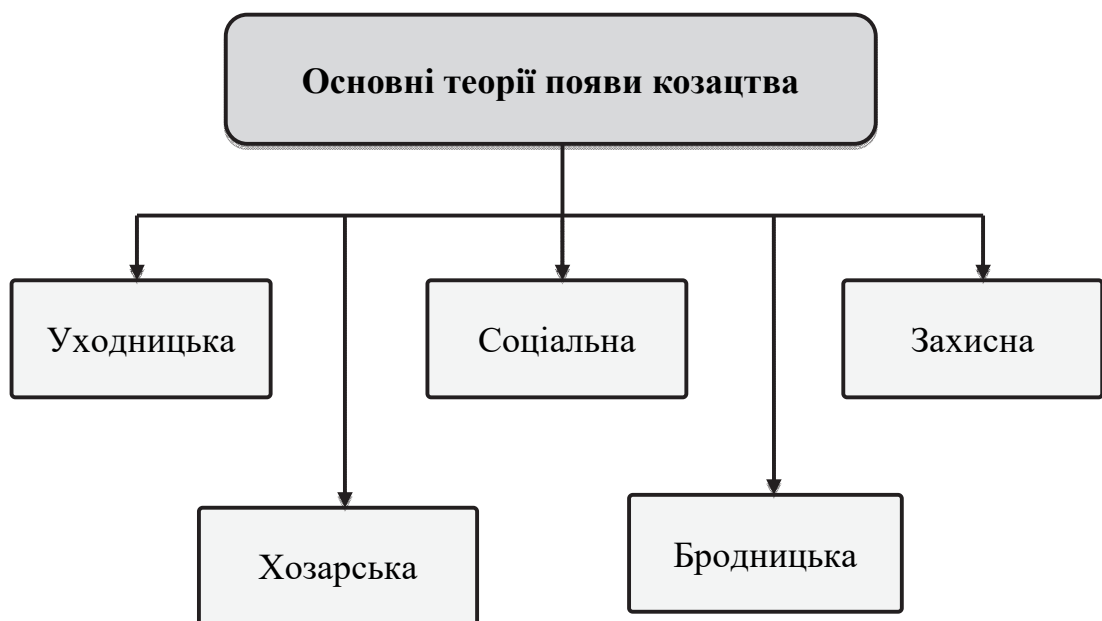


Кримінальне право





Тема 5. Військово-політичний устрій та право Запорозької Січі



ПЕРІОДИЗАЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ЗАПРОЗЬКОЇ СІЧІ ЯК ПРОТОДЕРЖАВНОГО УТВОРЕННЯ

I період
(др. пол. XV- сер. XVI ст.)

Виникнення козацтва.
Утворення перших козацьких
об'єднань (ватаги і січі). Заснування
Запорозької Січі.

II період
(сер. XVI- поч. XVII ст.)

Оформлення адміністративно-
військового устрою козацького
протодержавного утворення.
Набуття ним певних ознак
державності.

III період
1648 - 1686 рр.

Запорозька Січ як складова
процесу формування Української
гетьманської держави. Автономний
статус Січі у державі. Позитивні й
деструктивні тенденції щодо ролі
Січі у державотворчих процесах
доби Руїни.

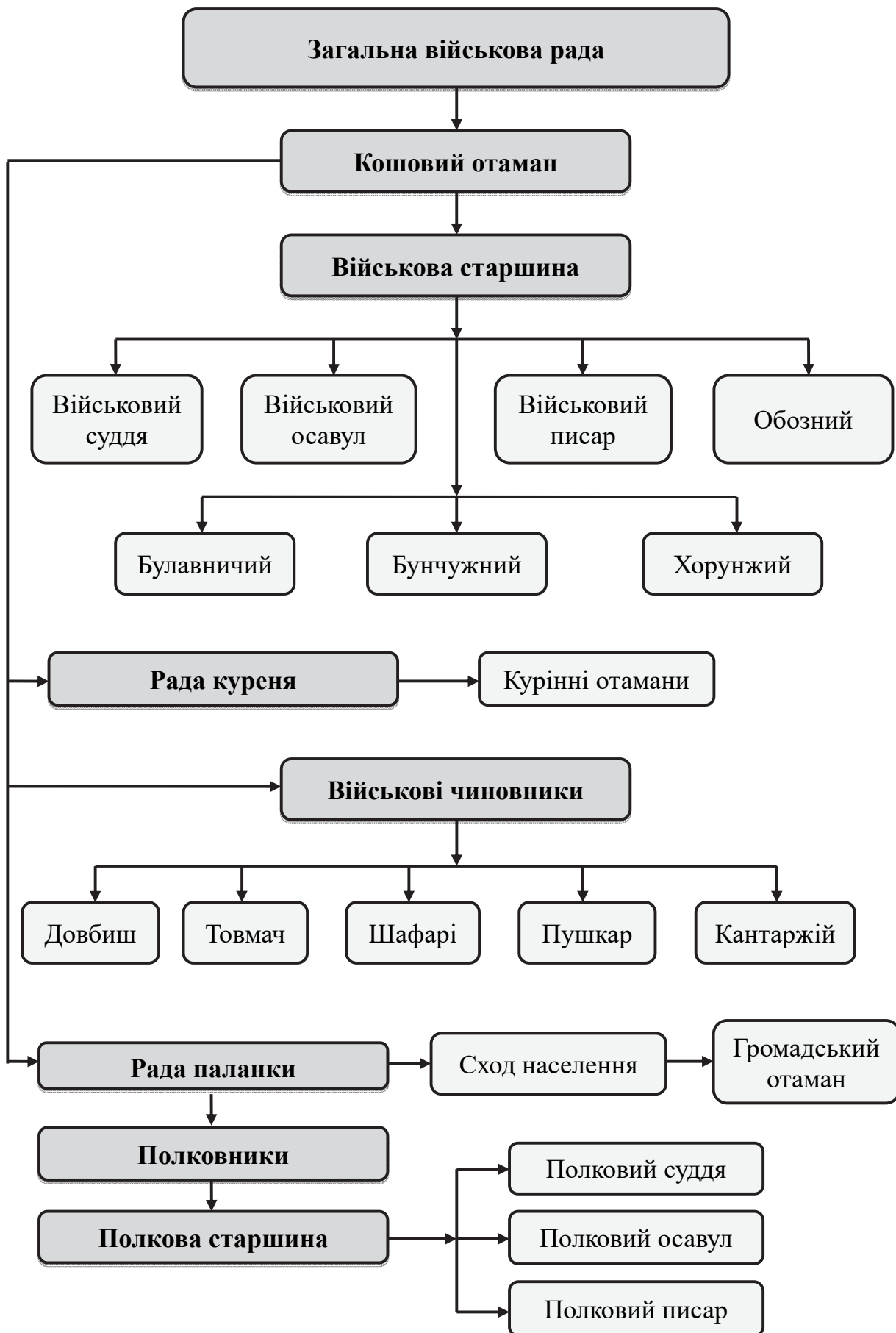
IV період
1686 – 1775 рр.

Втрата державної незалежності
гетьманської держави. Обмеження
прав Запорозької Січі московським
царем, використання її
потенціалу задля інтересів імперії.
Ліквідація Січі Катериною II.

**Ознаки державності Запорозької Січі
(протодержавне утворення)**



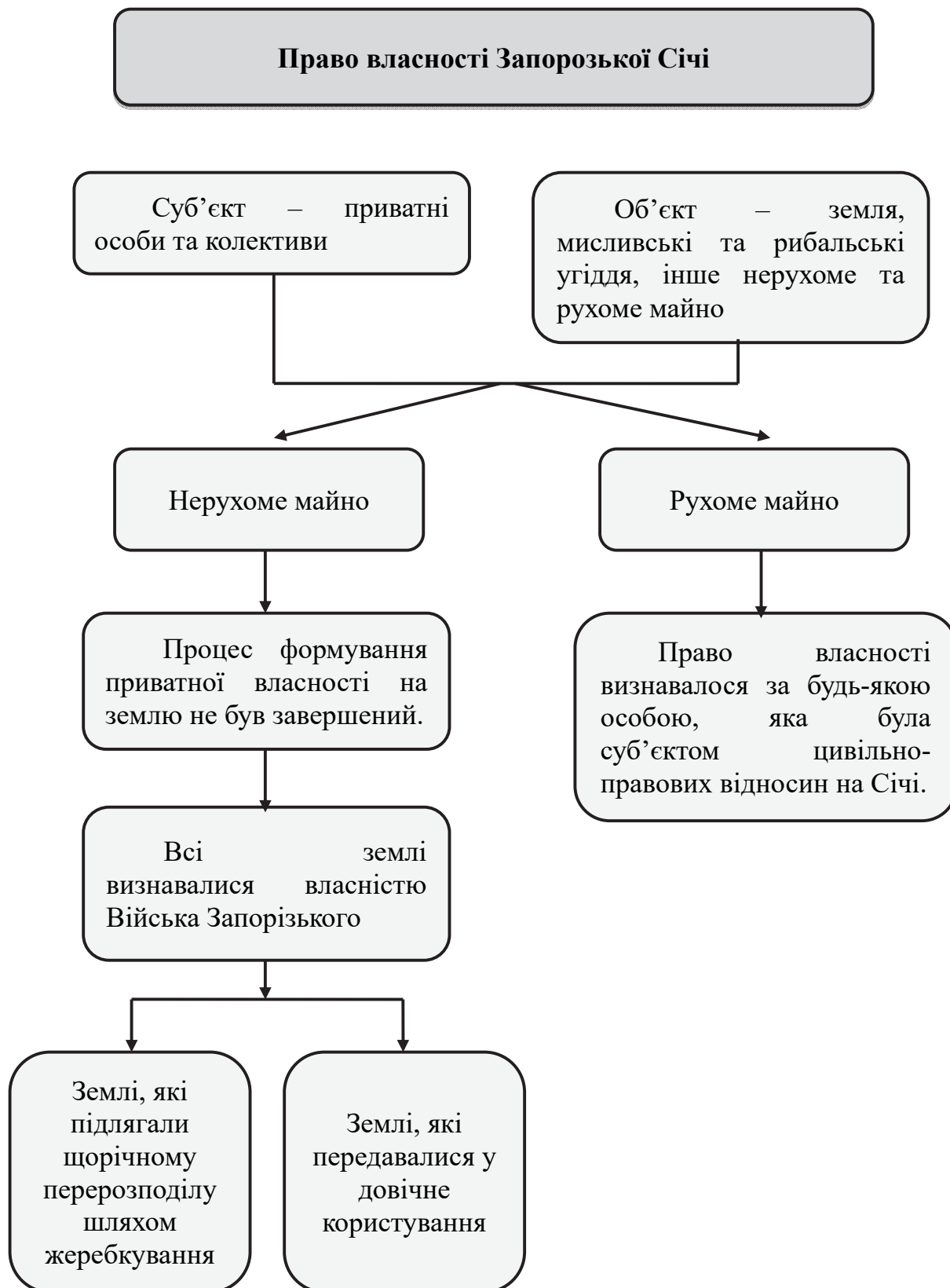
Організаційно-управлінська структура Запорізької Січі



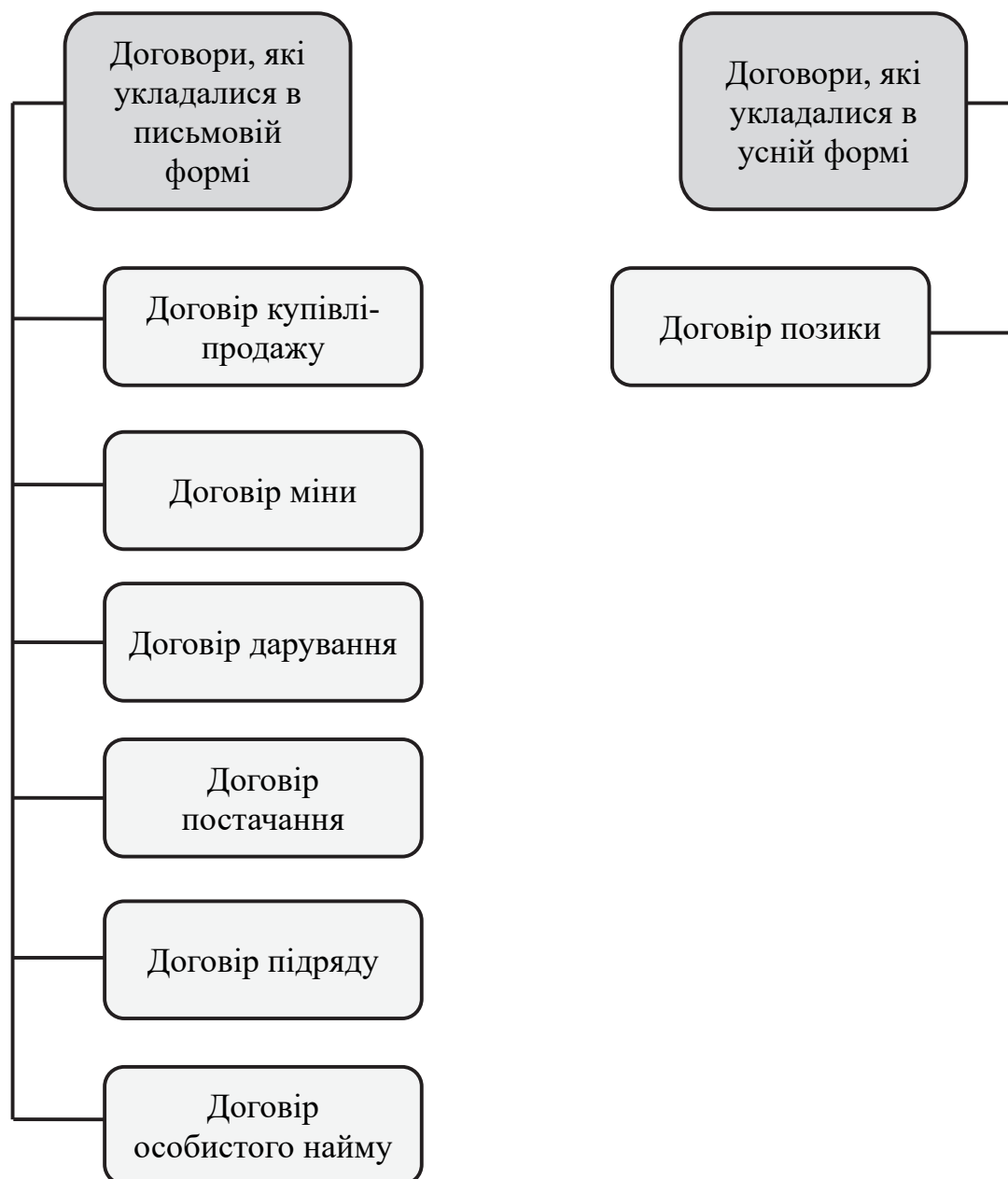


**Причини відсутності кодифікаційних процесів у праві
Запорозької Січі**

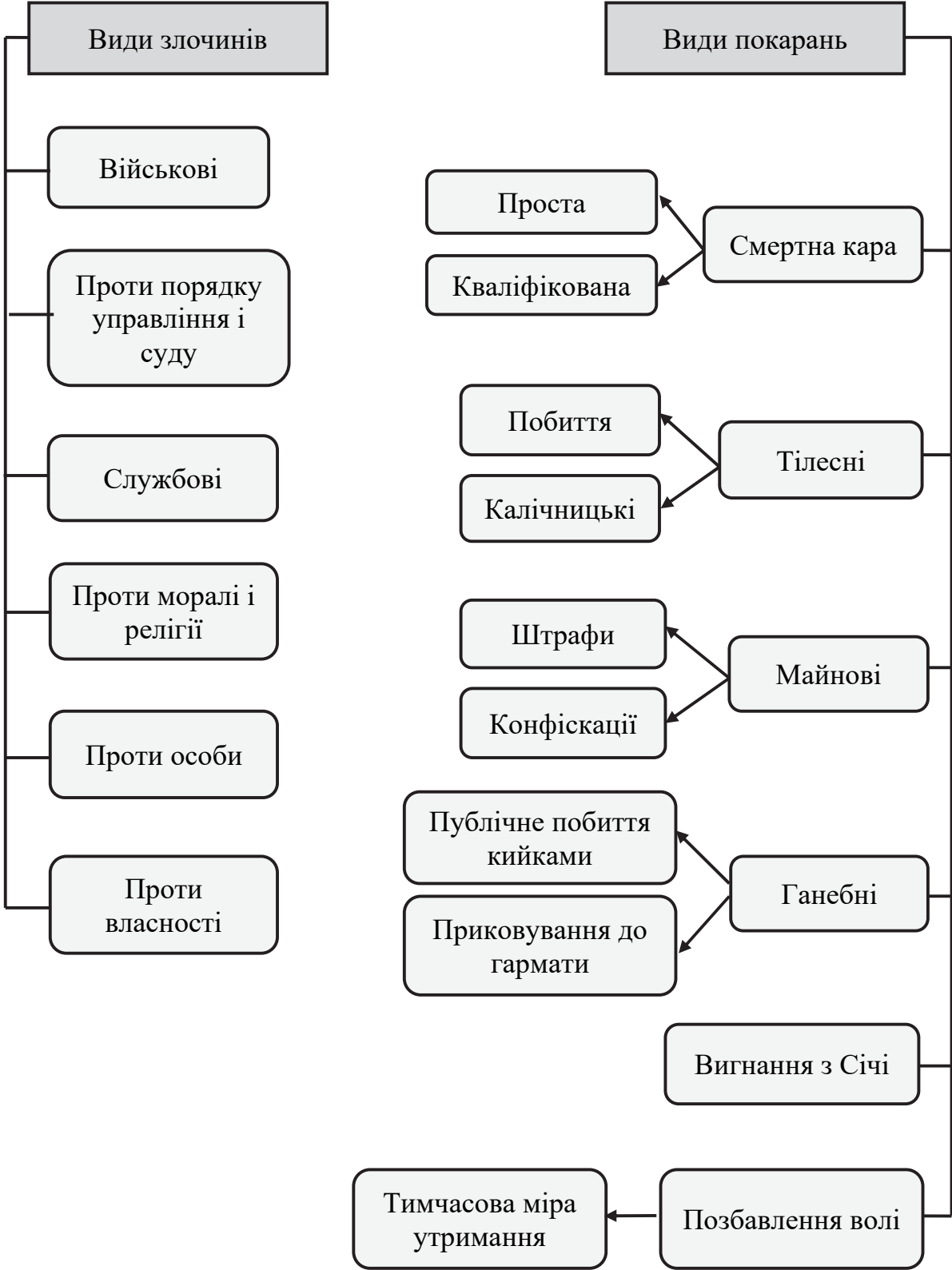




Зобов'язальне право Запорозької Січі



Кримінальне право Запорозької Січі

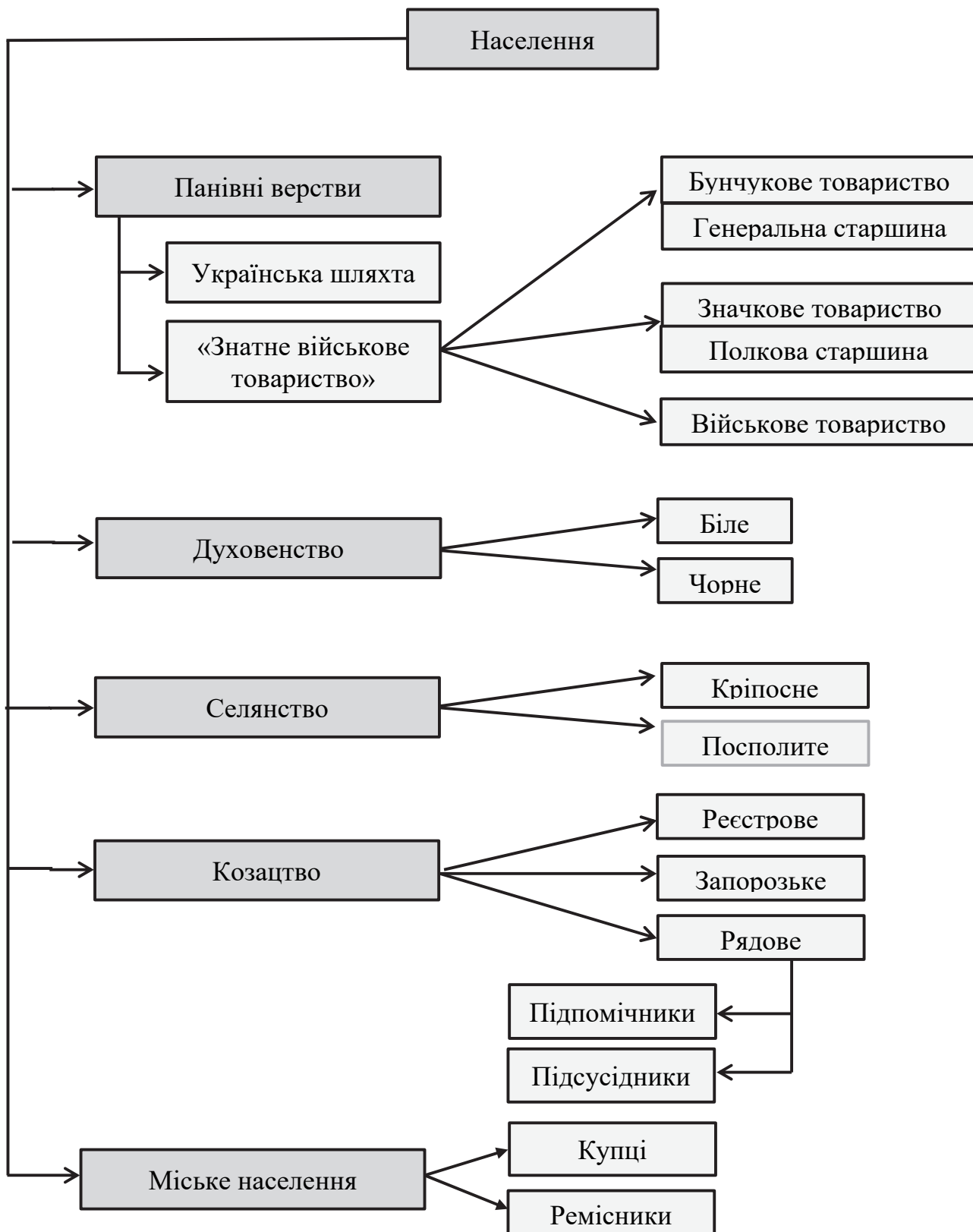


Тема 6. Українська гетьманська держава (Військо Запорізьке) та її право.



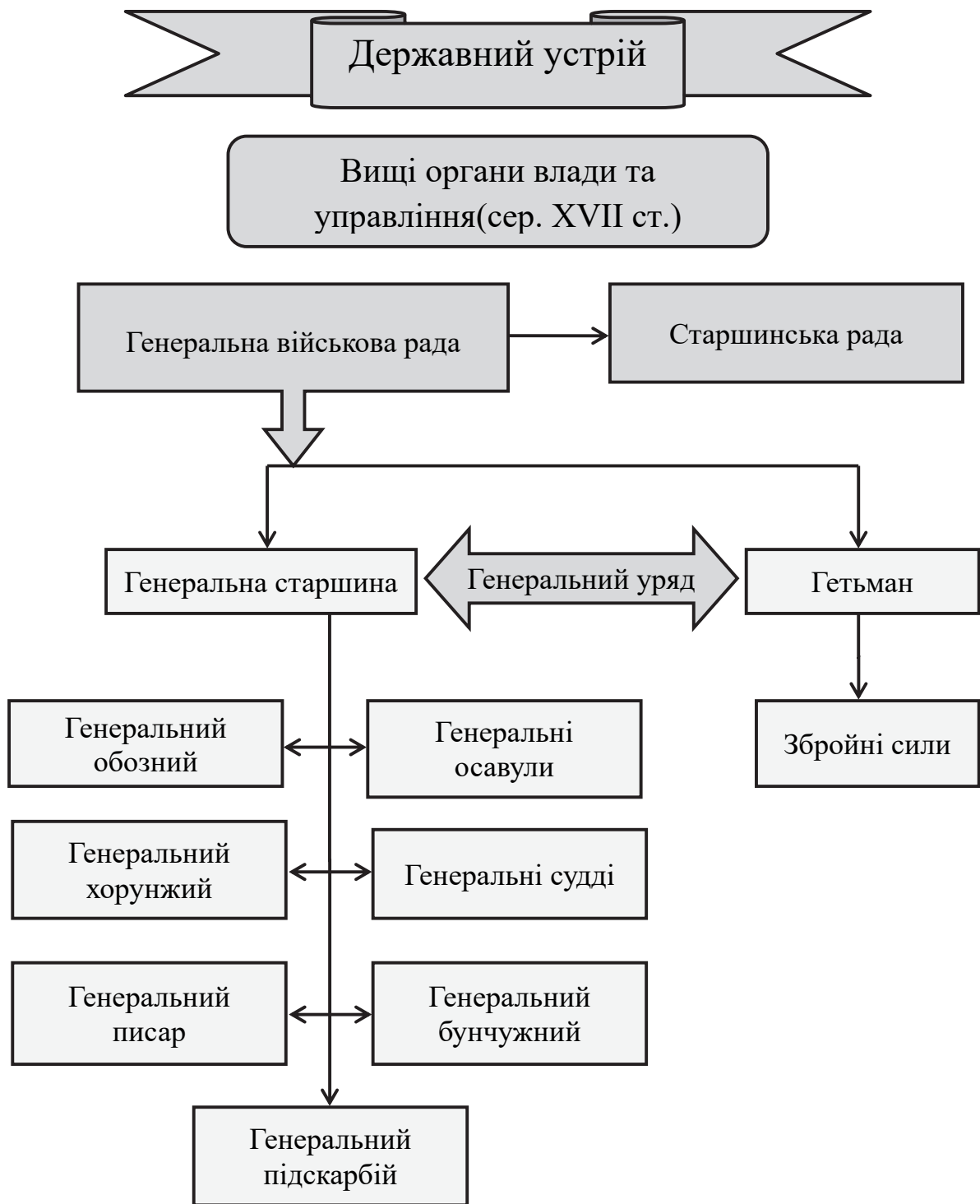
Формування та устрій української Гетьманської держави

Суспільний устрій Гетьманщини (середина XVII ст.)



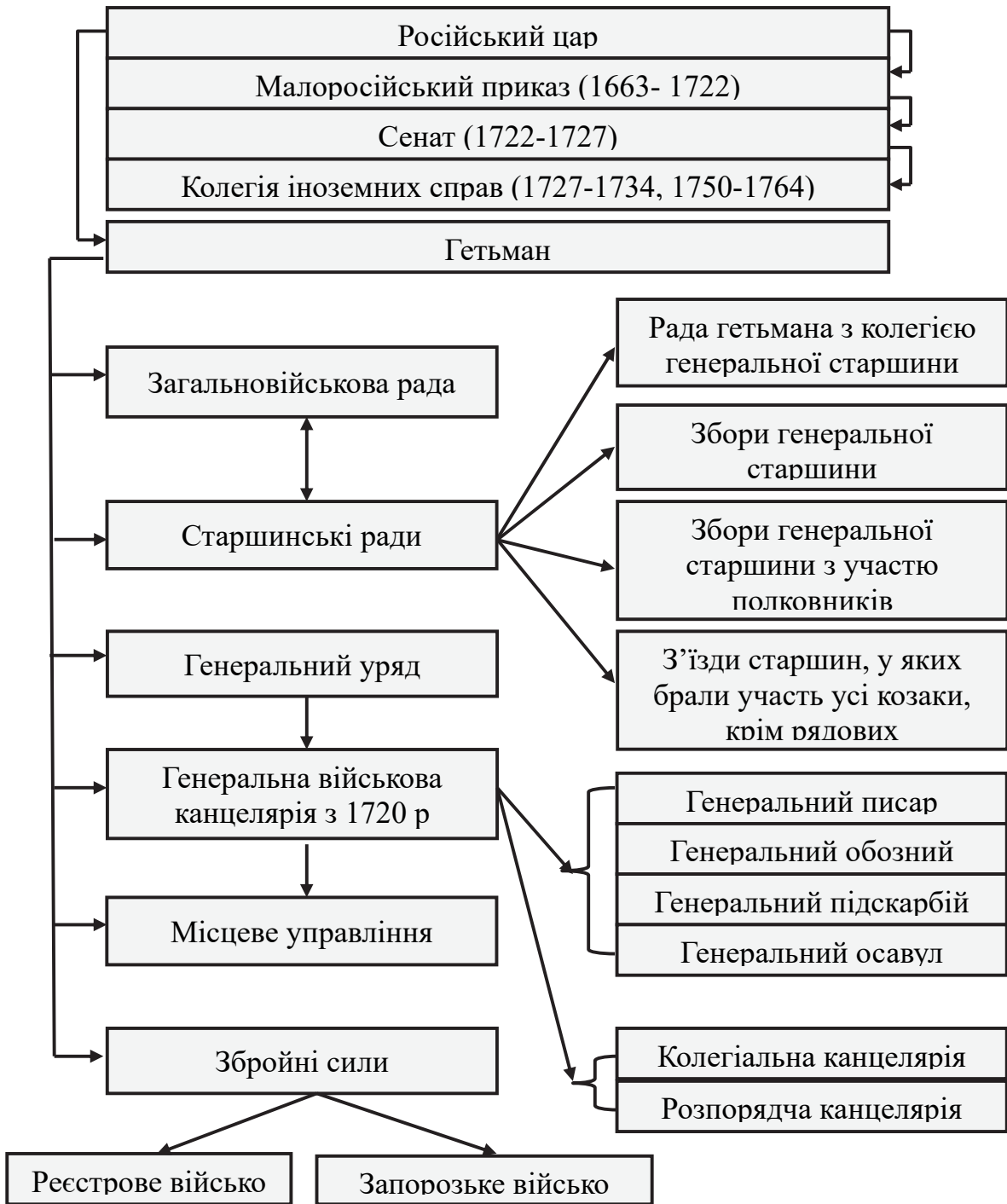
Формування ознак державності Війська Запорозького



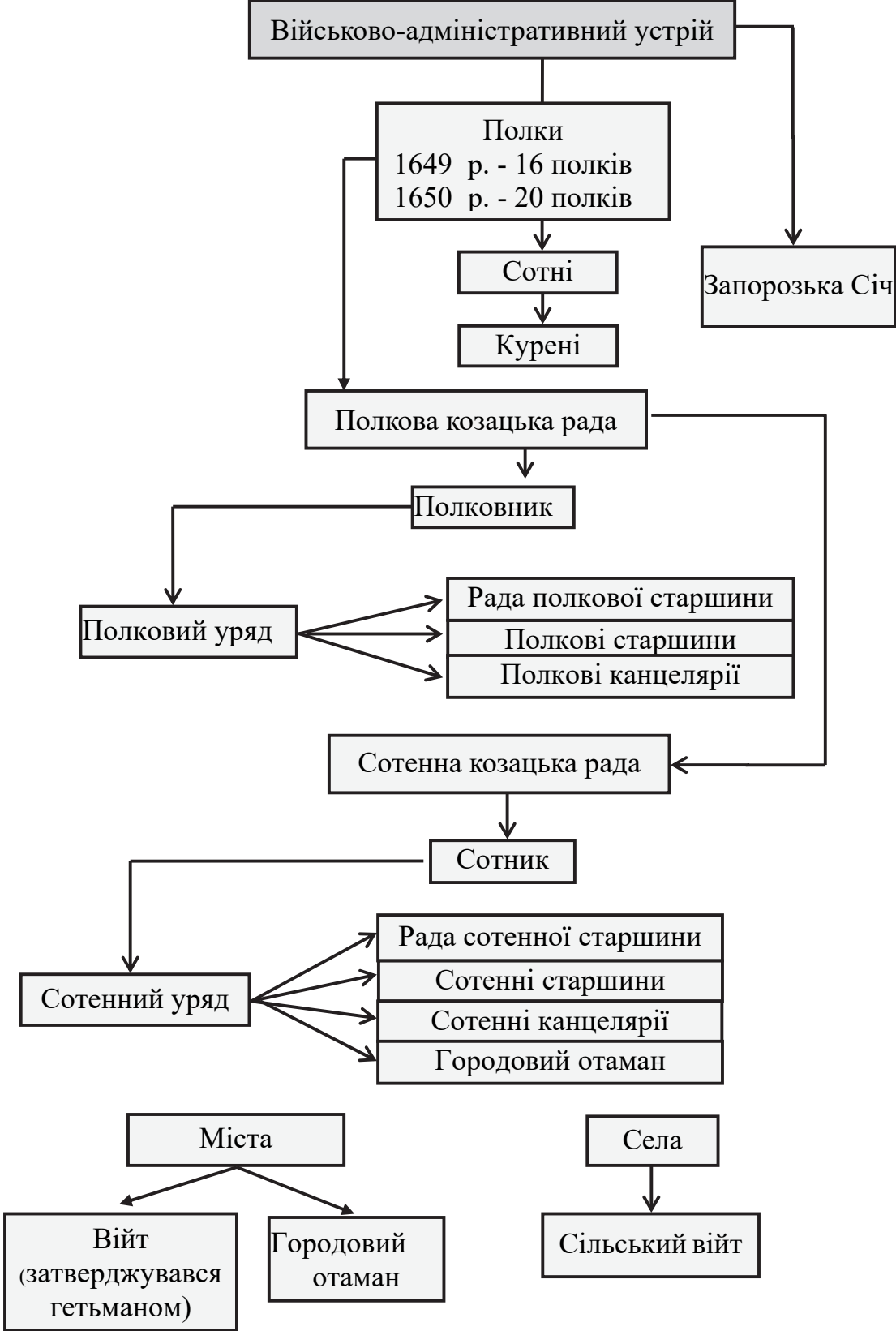


Вищі органи влади та управління
(остання чверть XVII – XVIII ст.)

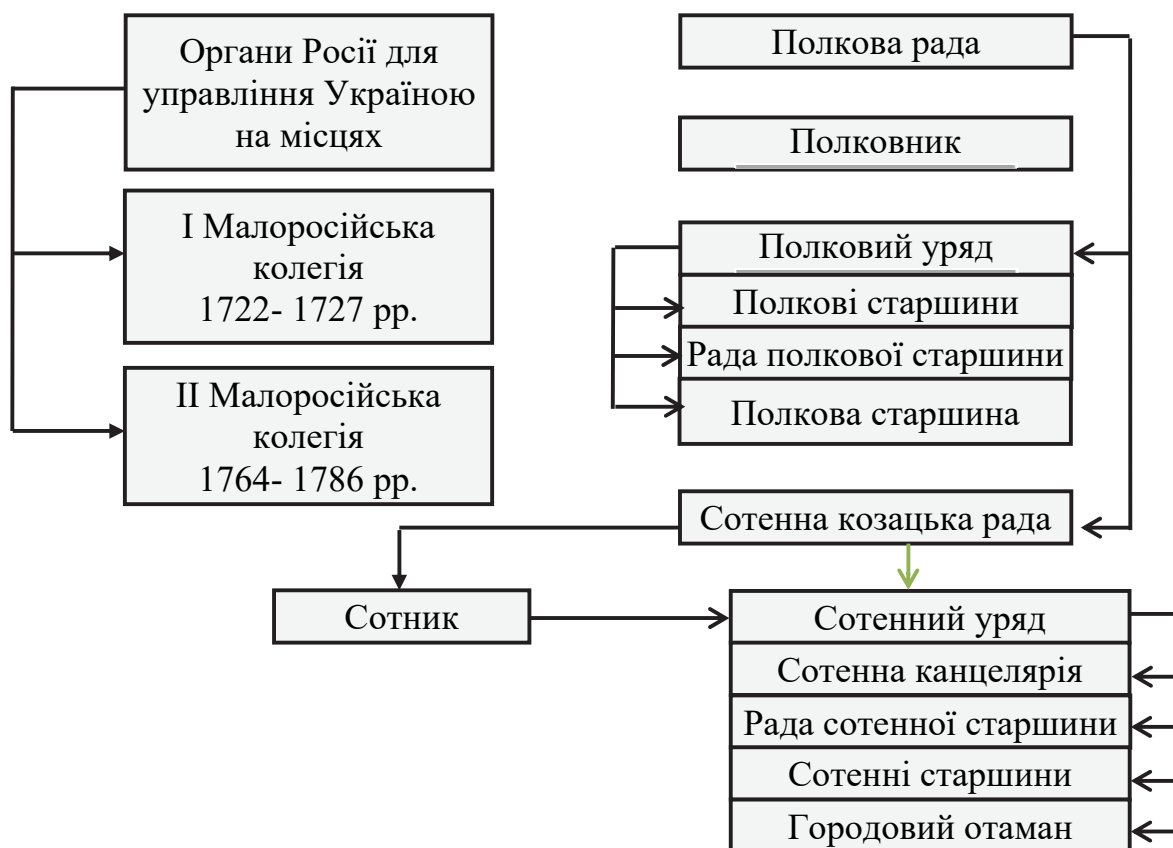
Органи Росії для управління Україною



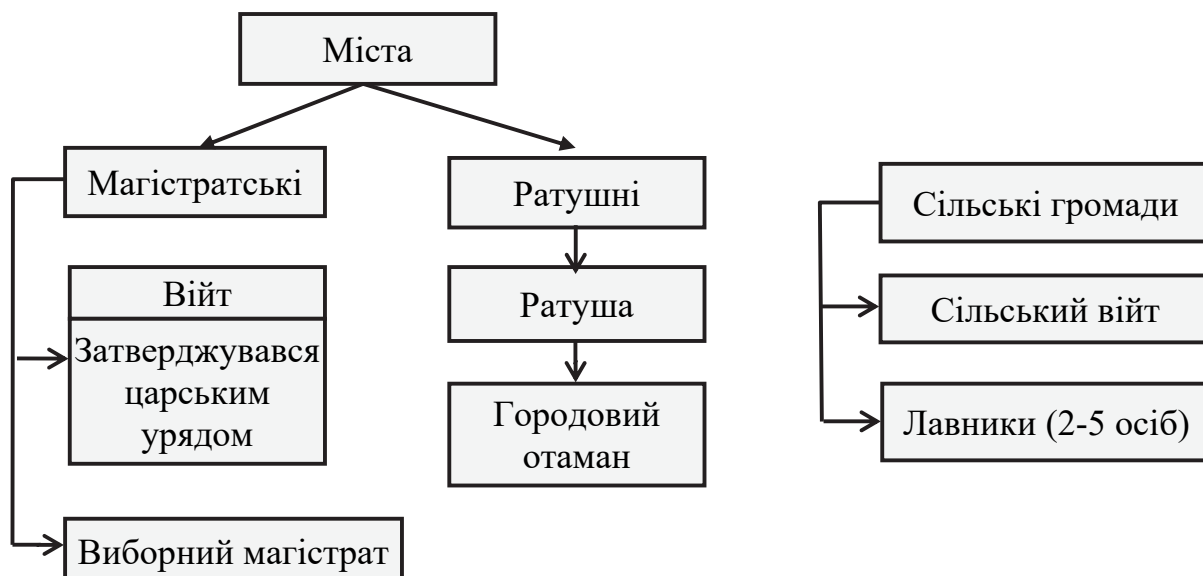
Адміністративно-територіальний устрій та місцеве управління (сер. XVII ст.)



Адміністративно-територіальний устрій та місцеве управління (остання чверть XVII – XVIII ст.)

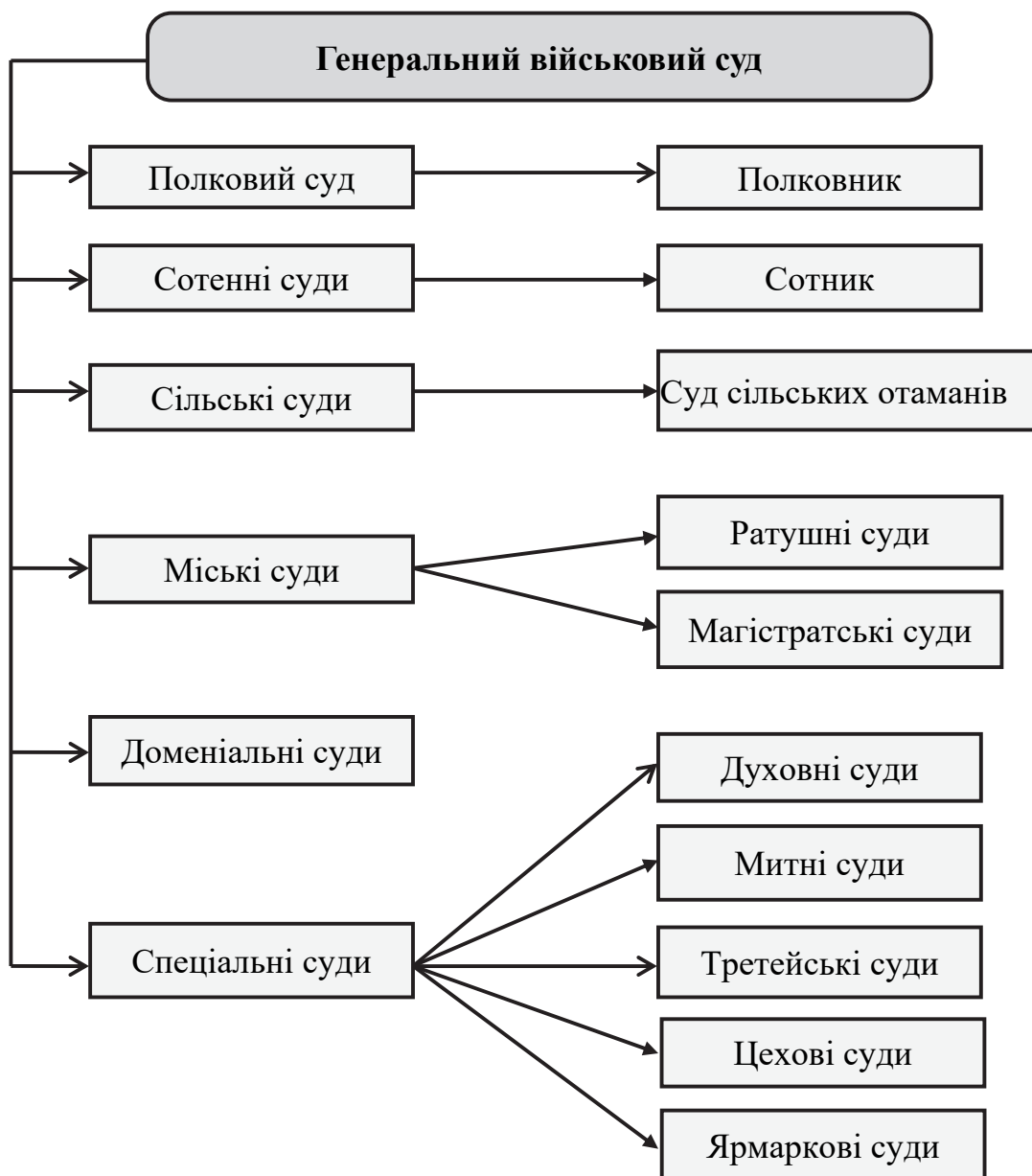


Запорозька Січ

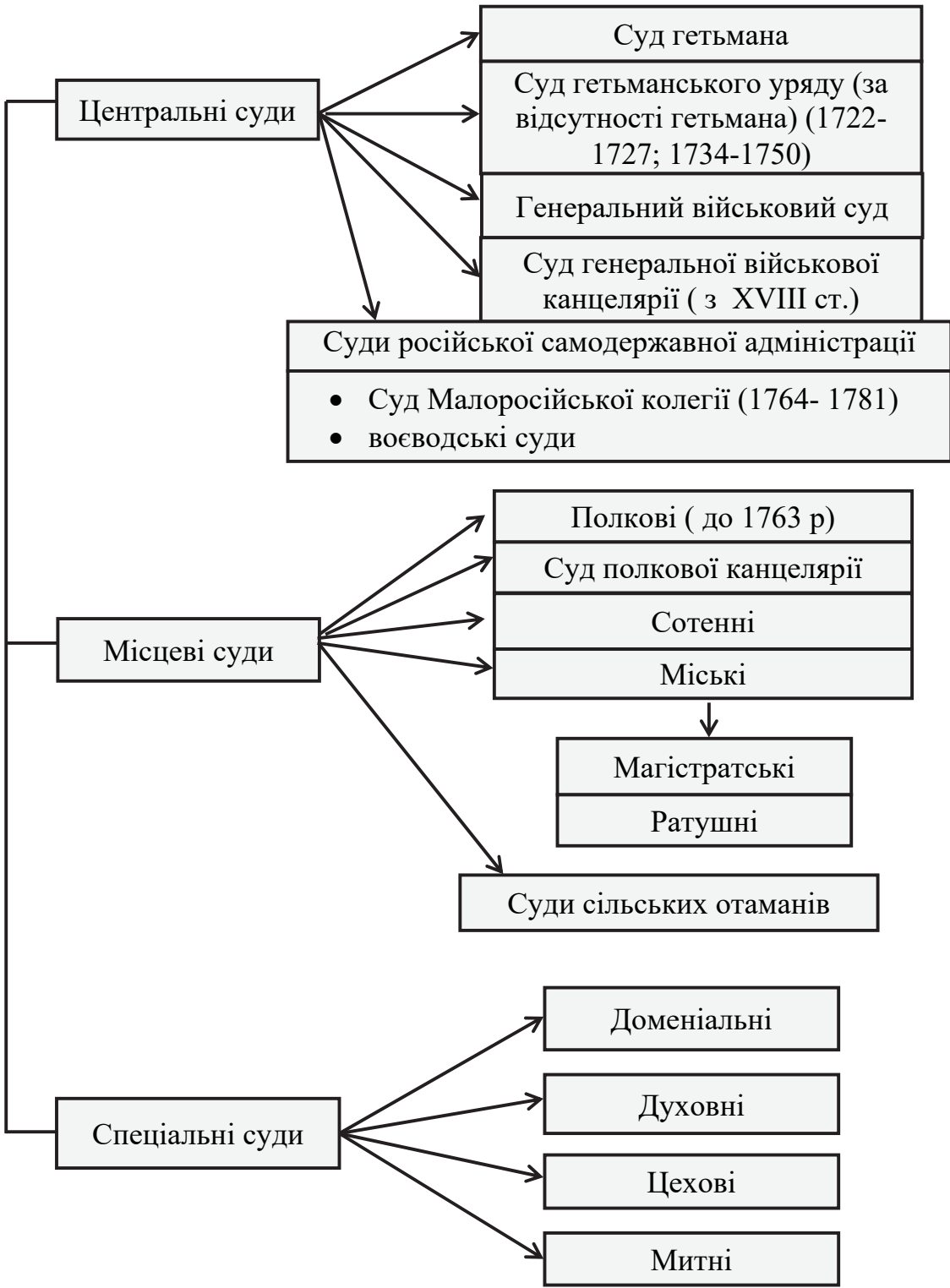


Судова система Гетьманської держави

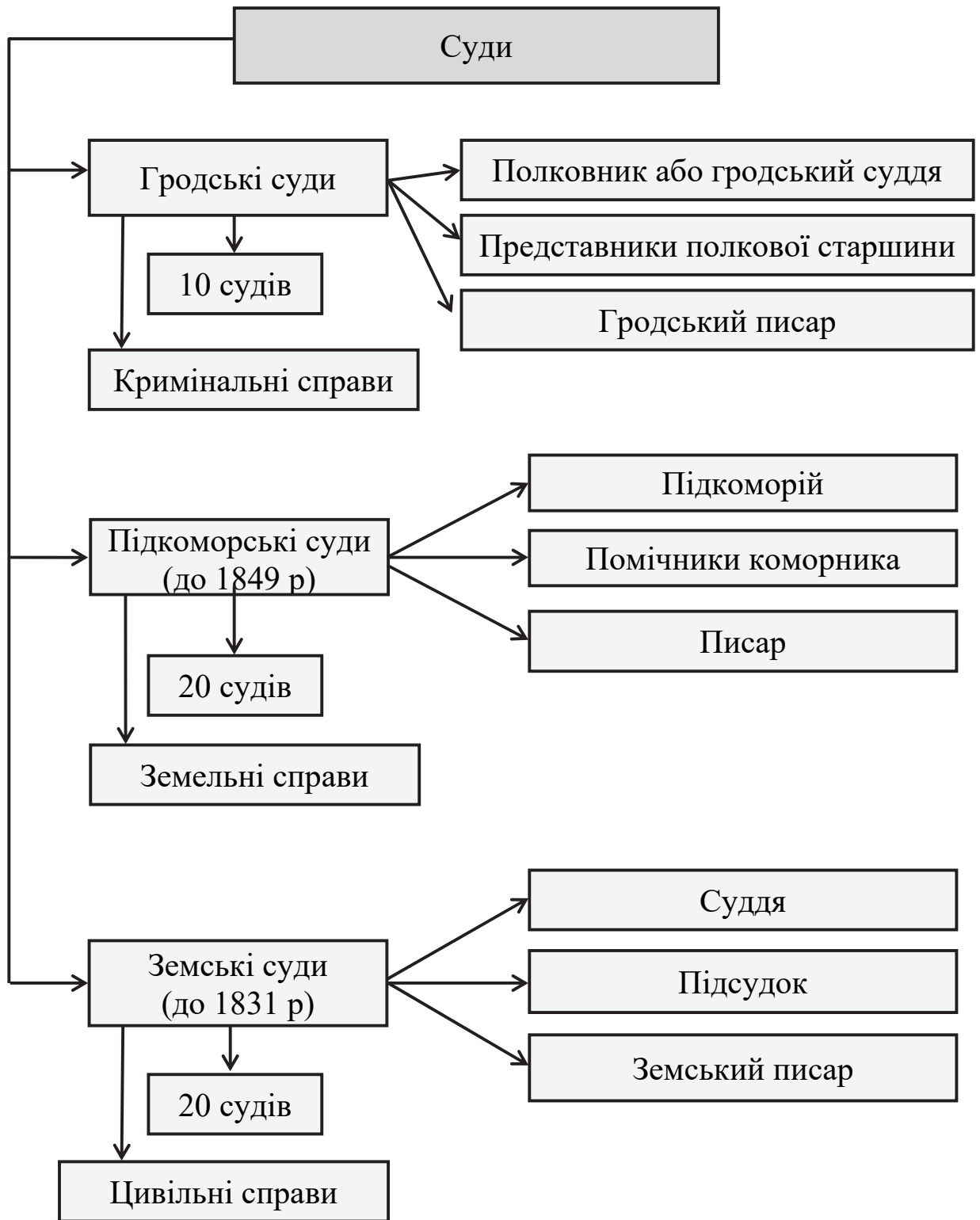
Судова система Гетьманської держави
(середина XVII ст.)



Судова система Гетьманської держави
(остання чверть XVII – XVIII ст.)

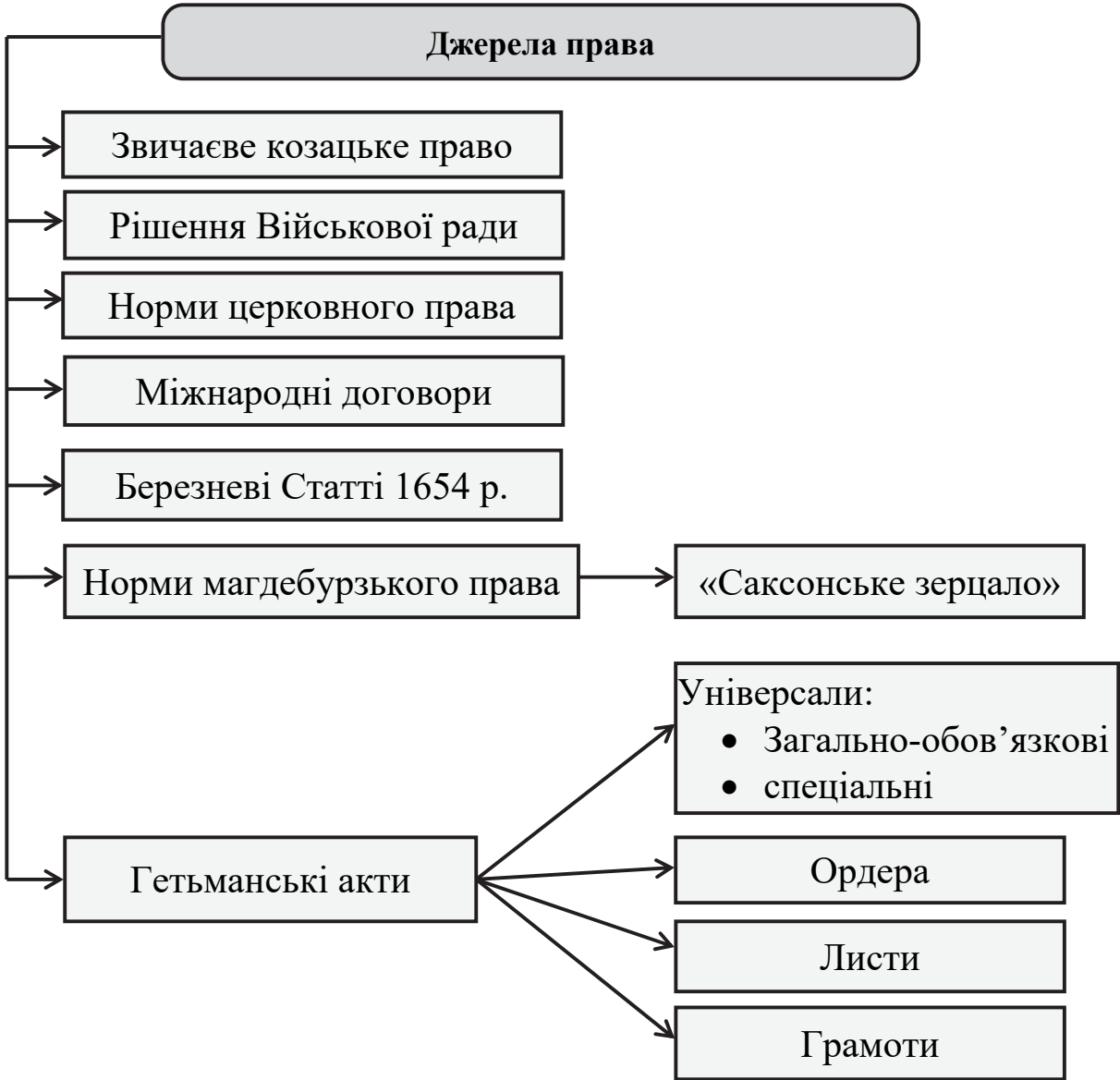


**Судова реформа К. Розумовського
(17 листопада 1760- 1763 рр.)**

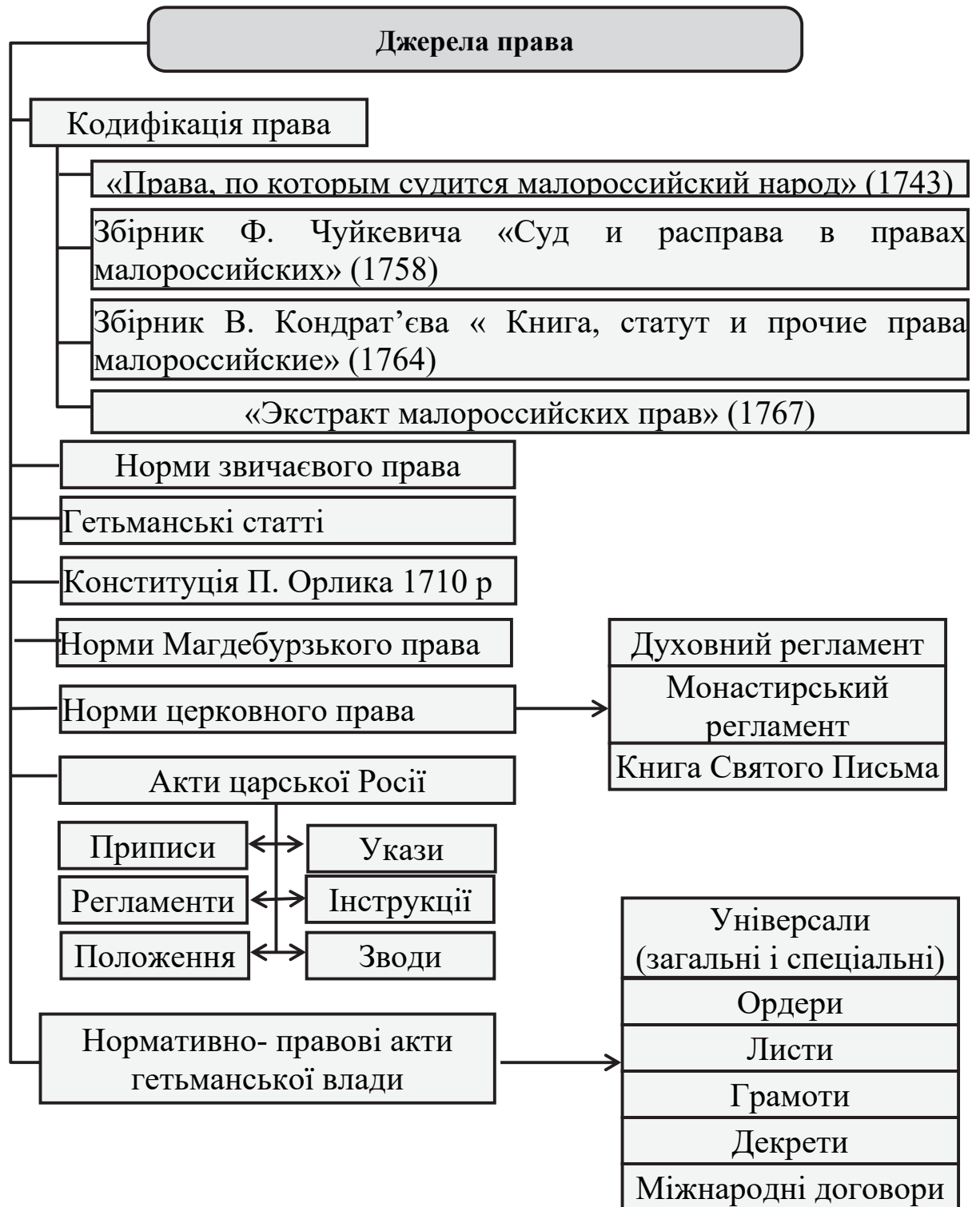


Правова система Гетьманської держави

Джерела права Гетьманської держави
(сер. XVII ст.)



Джерела права Гетьманської держави
(остання чверть XVII – XVIII ст.)



«Права, по которым судится малороссийский народ» (1743)

Збірник норм феодального права

Комісія (працювала з 1728 по 1743 рр.)

Склад комісії 49 осіб (від духовенства- 16 осіб, представники військової знаті, козацької старшини, міщанства). Очолювали впродовж 15 років роботи комісії: **В. Стефанович, І. Борозна, Я. Лизогуб, М. Ханенко**

Джерела

Литовський статут 1588р., збірники магдебурзького права, гетьманські універсали, окремі російські закони

Структура

Передмова, 30 розділів, що поділялись на 531 артикул і 1716 пунктів, інструкція кодифікаційної комісії, «Степенный малороссийского войскового звания порядок после гетмана»

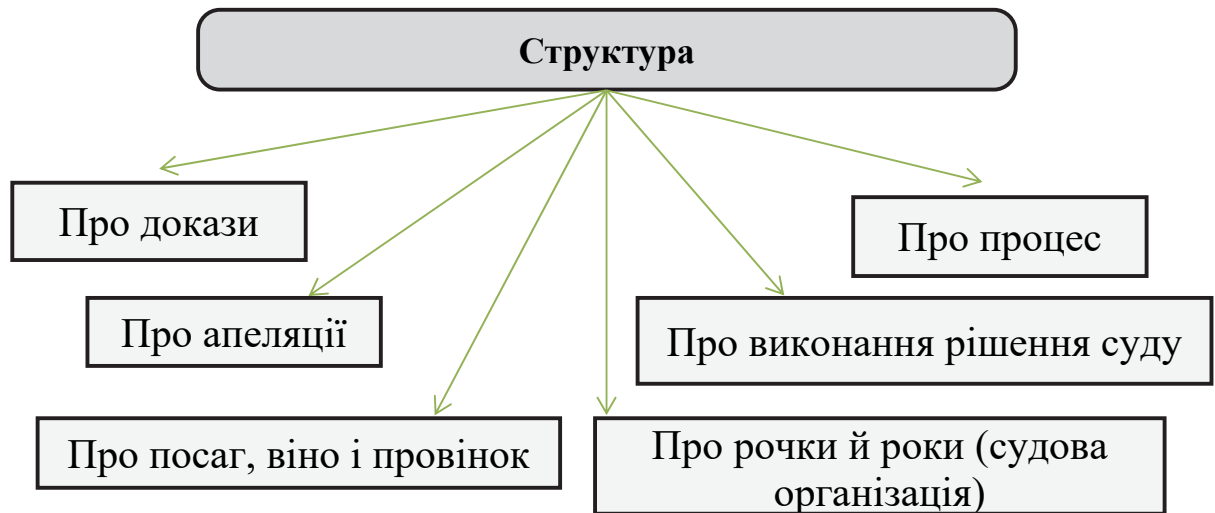
Регламентувалися

Норми кримінального права. Спектр злочинів та покарань. Установлювалася максимальна міра покарання (кваліфікована смертна кара). Вводилися такі поняття, як «обставини справи, « становище причетних осіб».

Норми цивільного права. Умови правоздатності й дієздатності. Правоздатною визнавали особу ще в утробі матері. Дієздатними вважались чоловіки з 18 р., жінки з 13 р. Повною дієздатністю володіли особи шляхетського та козацького станів. Позбавлялись можливості набувати цивільні права психічно хворі, глухі, сліпі, німі. **Неповною дієздатністю** володіли: заміжні- перебували під опікою чоловіка, незаміжні- під опікою батька чи брата, позашлюбні діти- заборонялося успадковувати майно, іновірці та відступники від християнства- не мали права набувати власність, отримувати спадок за заповітом, брати в заставу речі, орендувати їх.

Право власності, зобов'язальне (договори купівлі-продажу, обміну, дарування) та сімейне право.

«Суд и расправа в правах малороссийских» «1758»



«Книга Статут и прочие права малороссийские» (1764)

Джерела
Норми звичаєвого права
III Литовський статут 1588 р.
Магдебурзьке право (порядок)
Екстракт з книги «Статут прав малоросійських»
Польське законодавство
Законодавство гетьманів Д. Многогрішного та Д. Апостола

Структура
Про докази
Про строки
Про процес
Про апеляцію
Про виконання судових рішень
Про посаг і віну
Про давність земську
Про апеляцію в статут
Про суд польовий, підкоморський та комісарський

«Экстракт малороссийских прав» (1767)

Джерела

Різноманітні юридичні документи
Князівські договори
Грамоти
Укази
Гетьманські універсали
Імператорське законодавство

Структура

Вступ

16 розділів

Додатки копій найважливіших законодавчих актів

Розділи 1-5



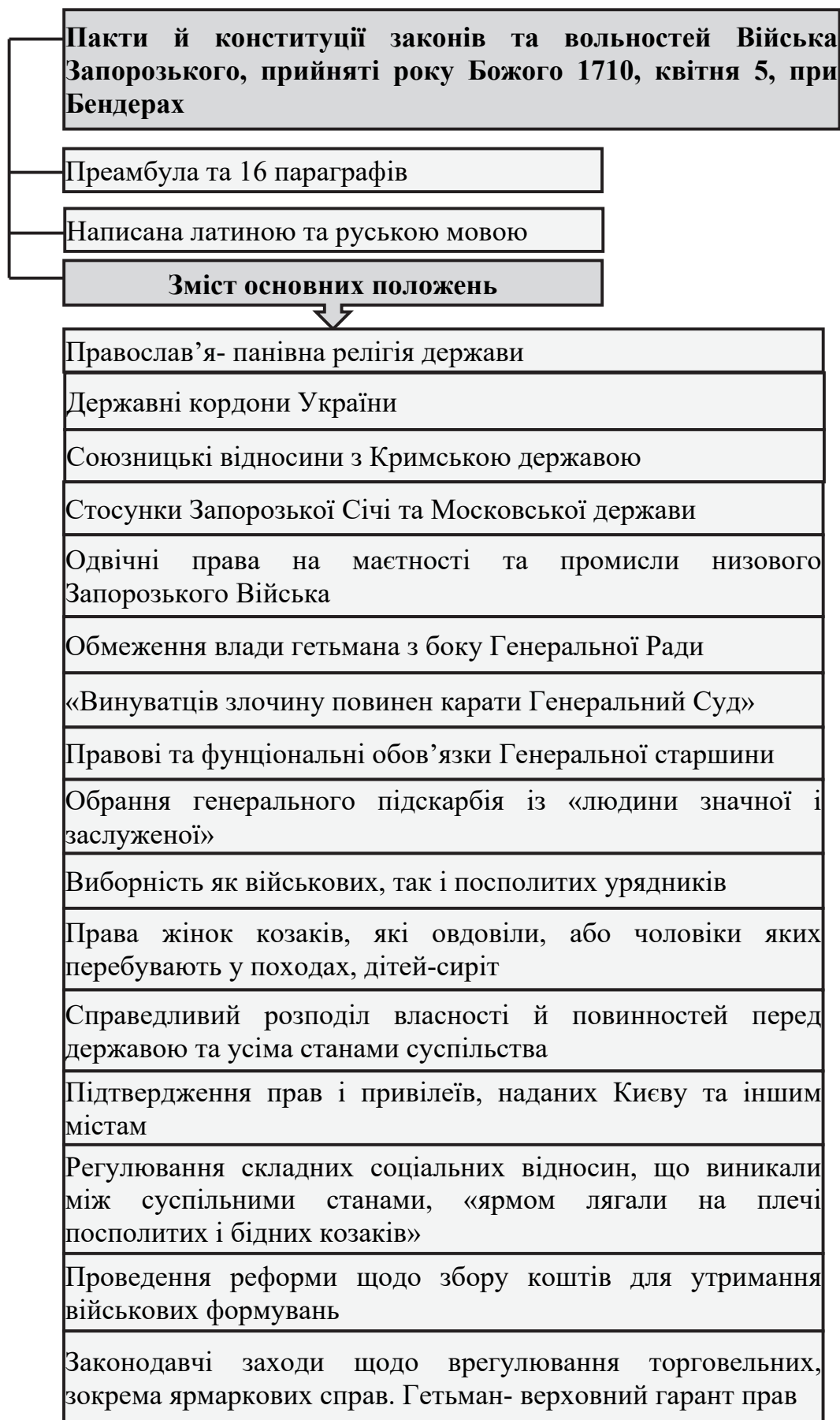
Історія розвитку і правове становище центральних органів управління, зокрема судових установ

Розділи 6-16

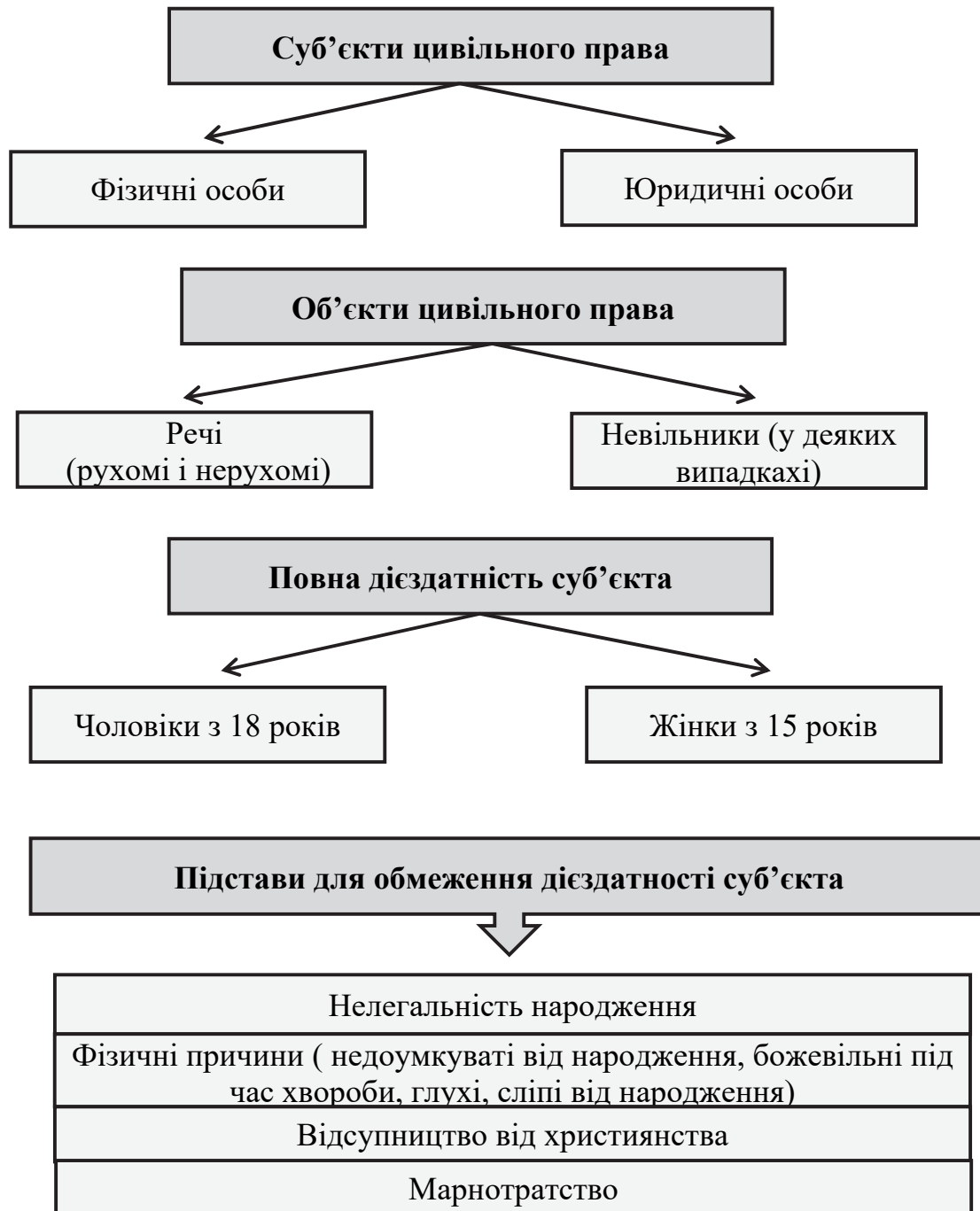


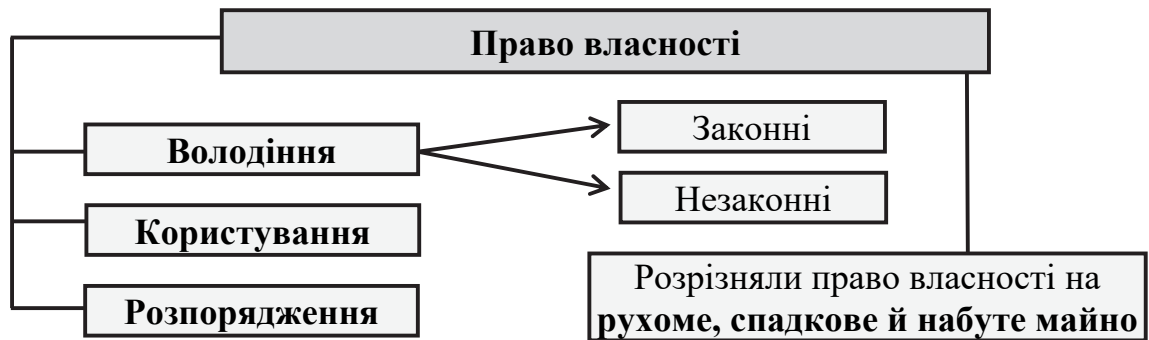
Правове становище шляхти, козацької старшини, духовенства, селян, іновірців. Закріплювалися переваги та особисті інтереси шляхетсько-старшинської верхівки

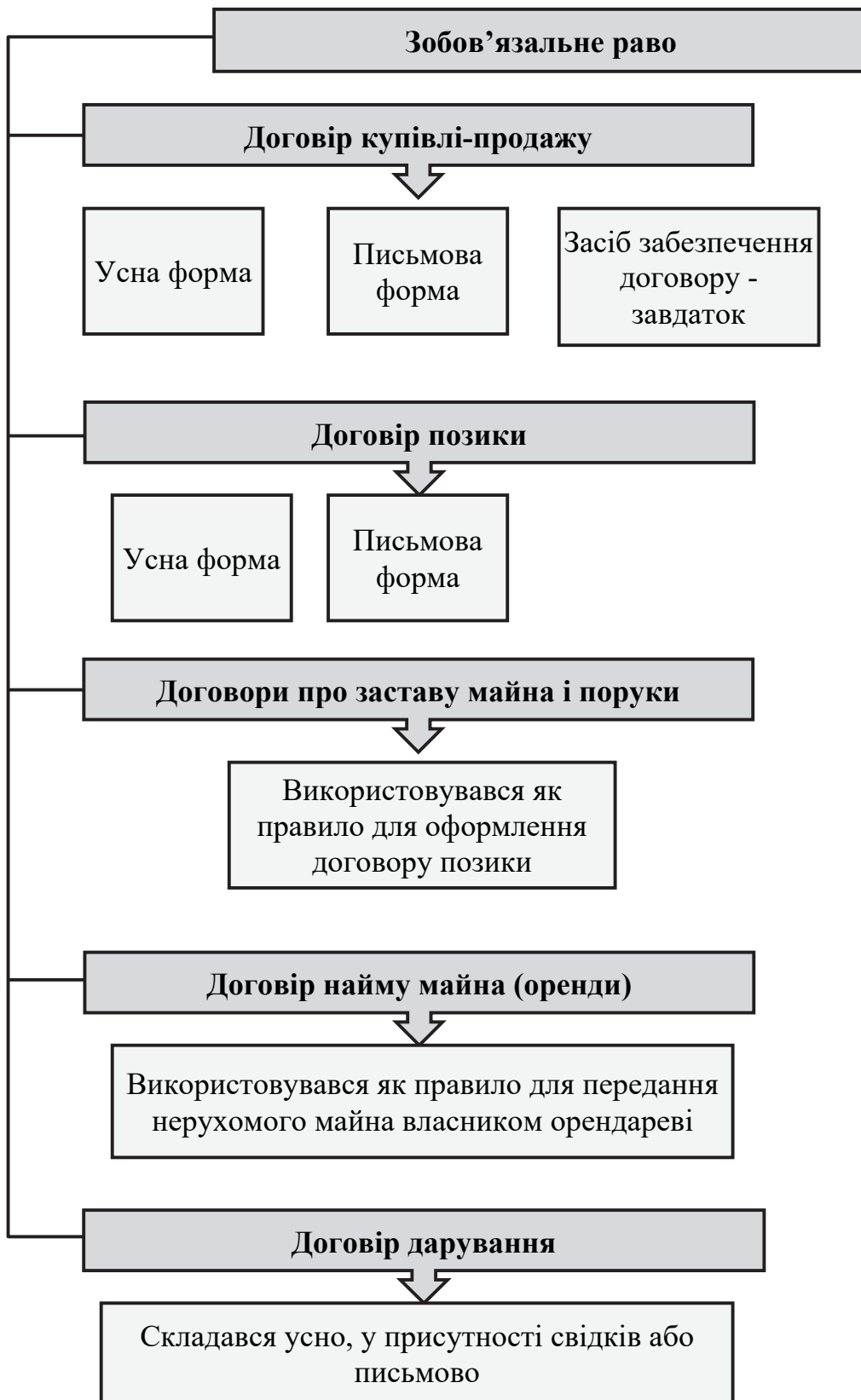
Конституція Пилипа Орлика



Основні риси цивільного права







Спадкове право

Спадкування

За заповітом

Форми заповіту

1. Звичайна

Заповіт складався письмово у присутності кількох місцевих урядовців або 2-3 свідків. Свідками не могли бути опікуни чи самі спадкоємці. Текст складав сам заповідач, якщо був освідченим. Інакше його готувала інша особа зі слів спадкоємця. Останній мав підписати документ або поставити свою печатку. Свідки ставили свій підпис на кожному аркуші заповіту.

2. Надзвичайна

- Заповіт складався в усній формі
- Заповідач перебував за кордоном
- Заповідач знаходився у воєнному поході
- Заповіт складався дієздатними особами, добровільно, без застосування примусу

Заповідачами не могли бути

- Невільники
- Засуджені до смертної кари
- Особи, позбавлені честі в судовому порядку
- Політичні злочинці, що перебували за кордоном

Недієздатні

Позбавлялися права на успадкування

- Позашлюбні діти
- Доньки, що вийшли заміж без згоди батьків
- Особи, що вживали спиртними напоями
- Особи, що перейшли до нехристиянських конфесій

Іновірці

Обов'язкова умова дійсності заповіту

Чинне право визнавало передання частини спадку дитині, що перебувала в утробі матері.

Кримінальне право Гетьманщини

Види кримінальних діянь

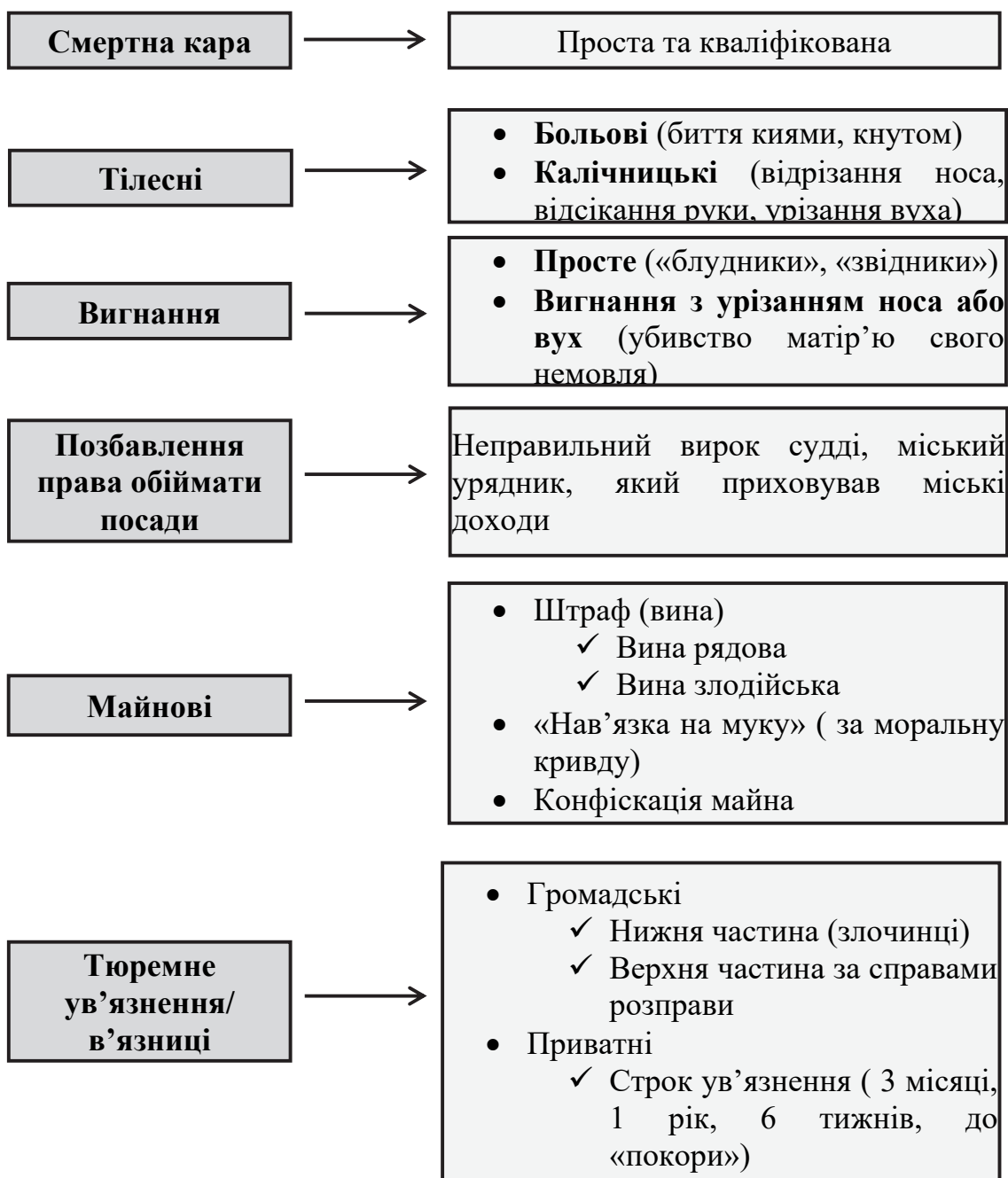
Злочин	Найтяжче протиправне діяння, за яке передбачалася переважно смертна кара
Провина	Правопорушення середньої тяжкості
Проступок	Дрібне правопорушення

Суб'єктами злочину визнавалися особи, що досягли 16-річного віку

Злочини

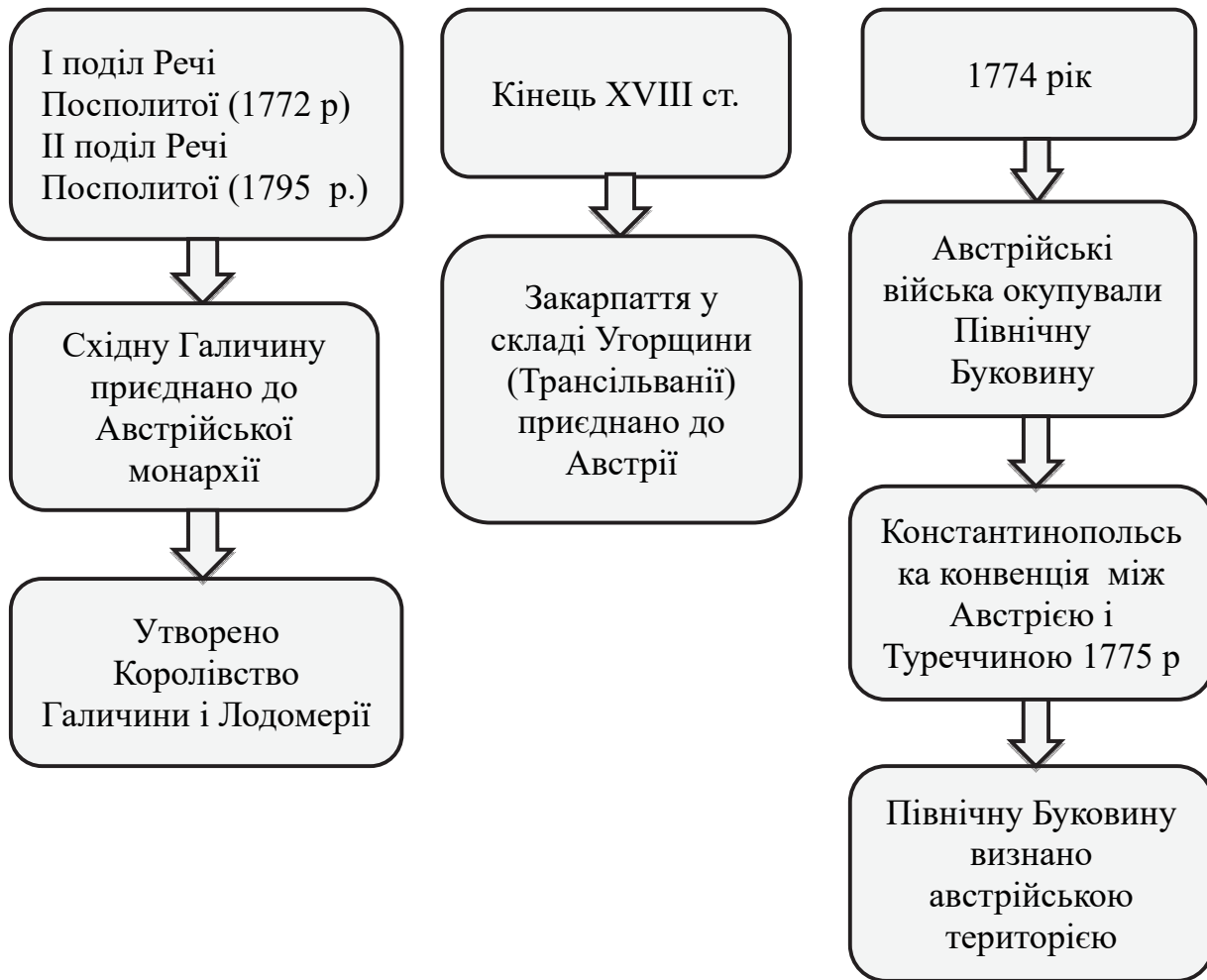
Державні	<ul style="list-style-type: none">• Допомога ворогу зброєю• Здача фортеці• Зрада
Релігійні	<ul style="list-style-type: none">• Богохульство• Чародійство
Службові	<ul style="list-style-type: none">• Казнокрадство• Хабарництво
Проти особи	<ul style="list-style-type: none">• Вбивство• Членоушкодження
Майнові	<ul style="list-style-type: none">• Крадіжка• Грабіж
Проти моралі	<ul style="list-style-type: none">• Зганьбити жінку
Військові	<ul style="list-style-type: none">• Дезертирство• Ухилення від служби
Проти порядку управління і суду	<ul style="list-style-type: none">• Лжеприсяга• Лжесвідчення• Підробка документів

Покарання

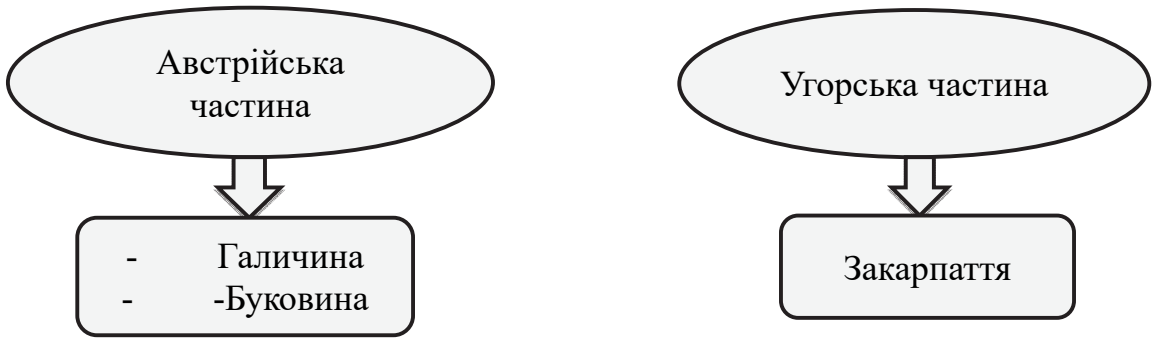


Тема 7. Суспільно-політичний лад і право українських земель у складі Австрійської, Австро-Угорської та Російської імперій (кін. XVIII – поч. XX ст.)

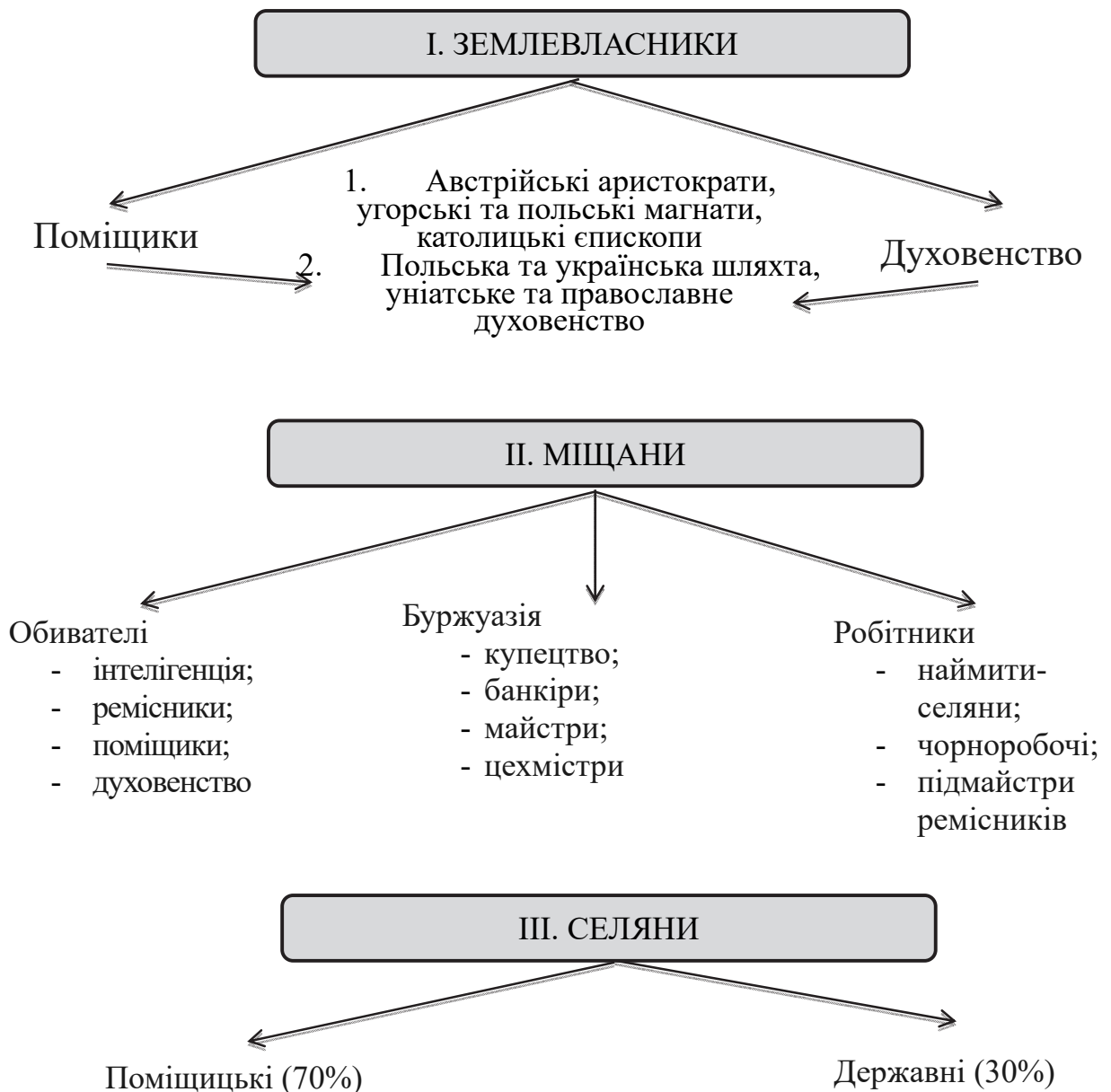
Входження українських земель до складу Австрійської монархії



У 1867 році створено дуалістичну Австро-Угорську імперію

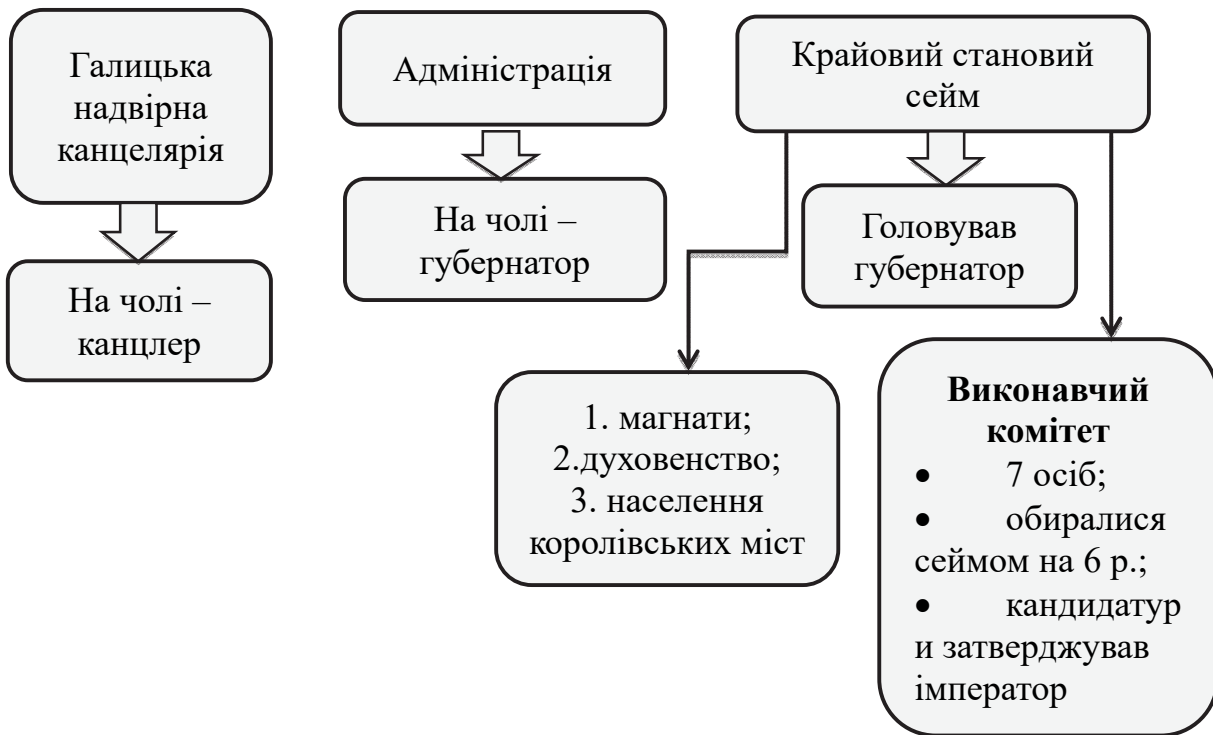


Суспільний устрій на українських землях у складі Австро-Угорської імперії



1848 рік – панщину, як форму кріпосної залежності, скасовано за викуп

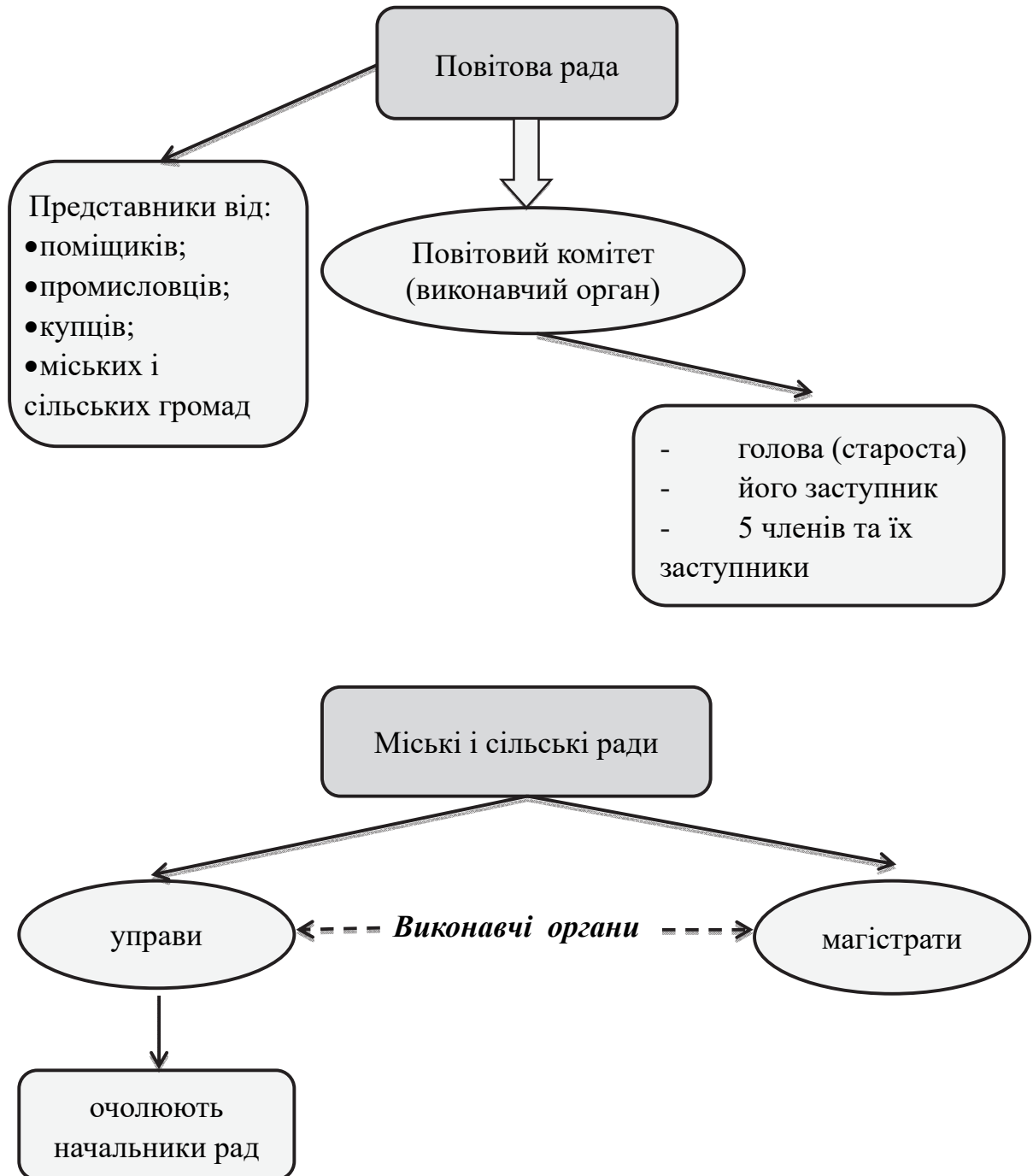
Органи влади Галичини (станом на 1775 р.)



Зміни в системі державного управління Галичини (після 1848-1849 рр.)

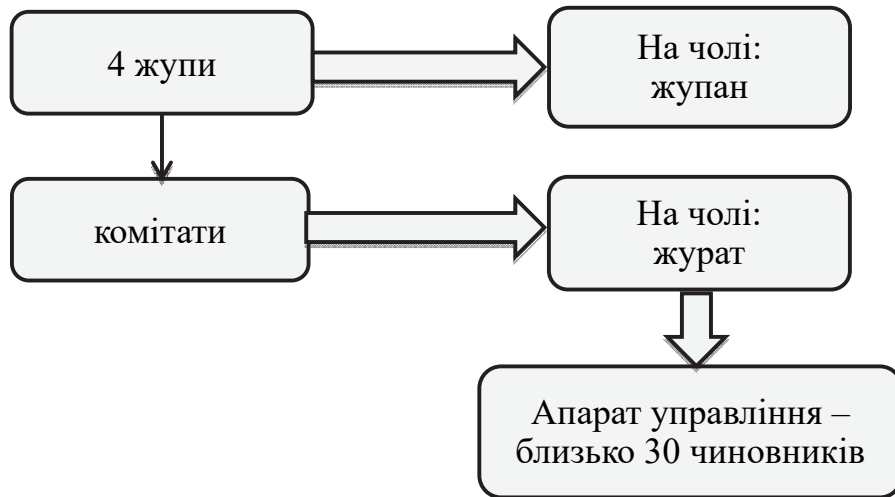


Місцеве самоврядування (II пол. XIX ст.)

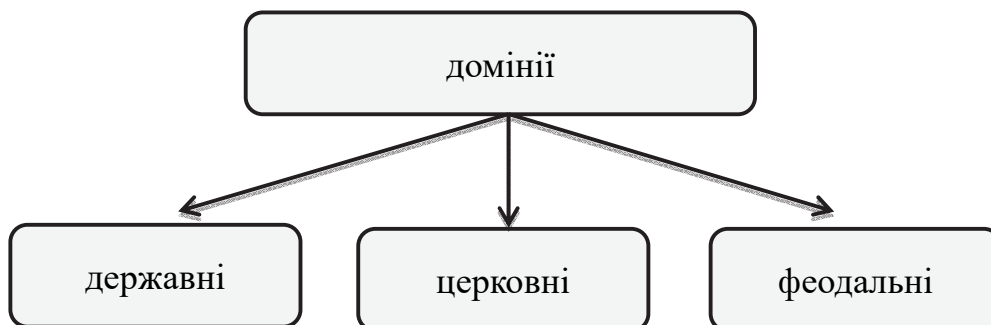


Організація управління на Закарпатті

Адміністративно-територіальний поділ



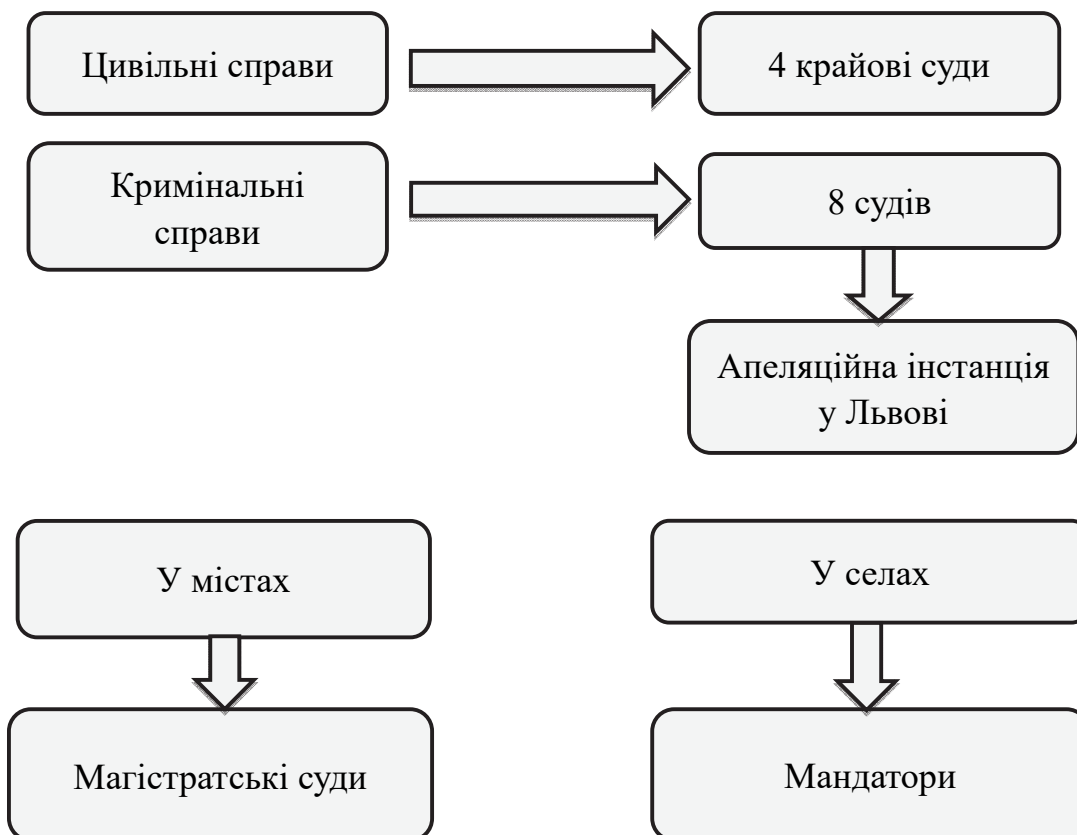
Територіально-економічний поділ



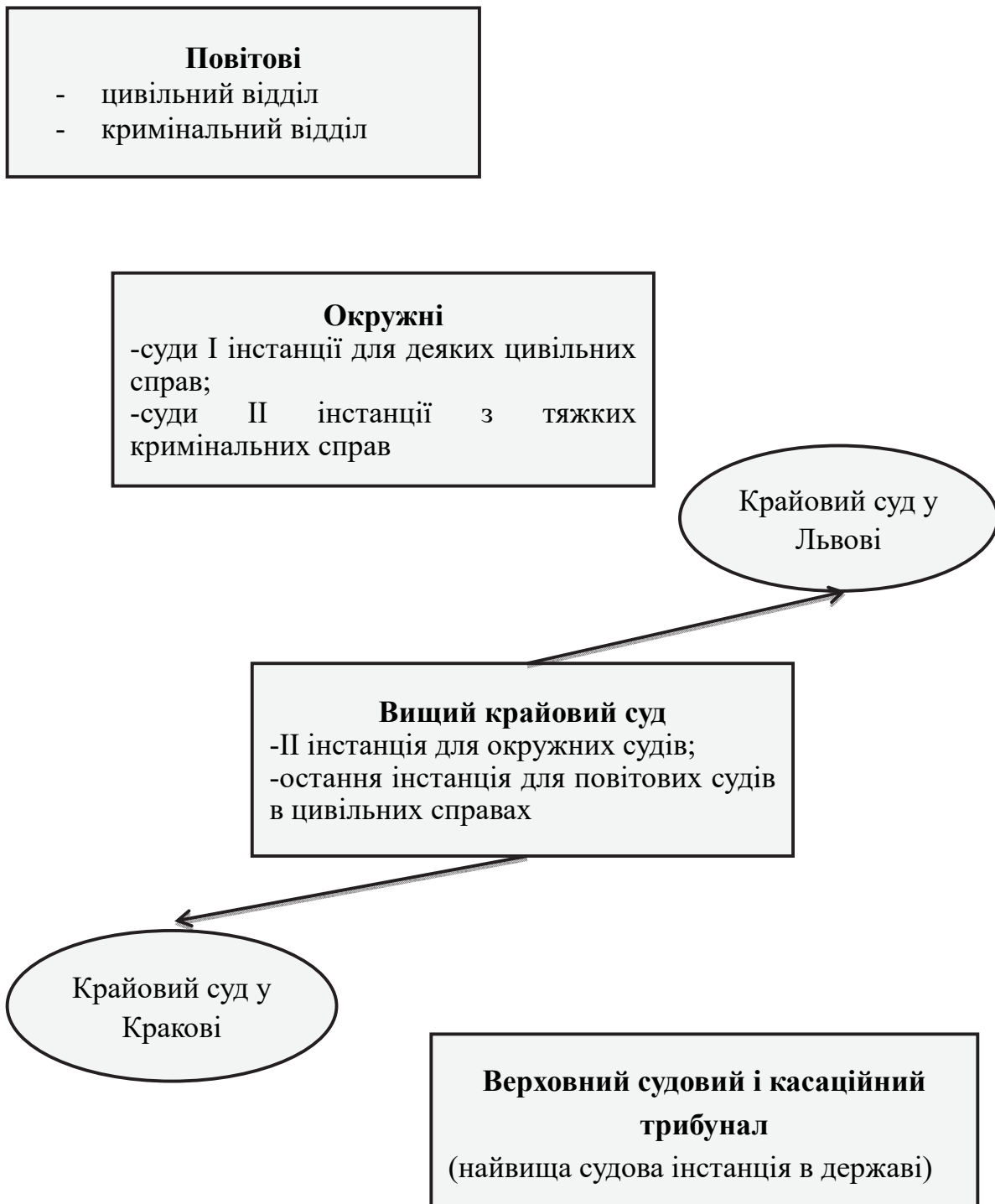
Територіальний поділ Галичини



Судова система на західноукраїнських землях у I пол. XIX ст.



Судова система на західноукраїнських землях у II пол. XIX ст.



Цивільне право

1. Цивільні кодекси 1797 р. та 1812 р.
2. Кодекс вексельного права 1763 р.
3. Торговельний кодекс 1863 р.

Основні засади:

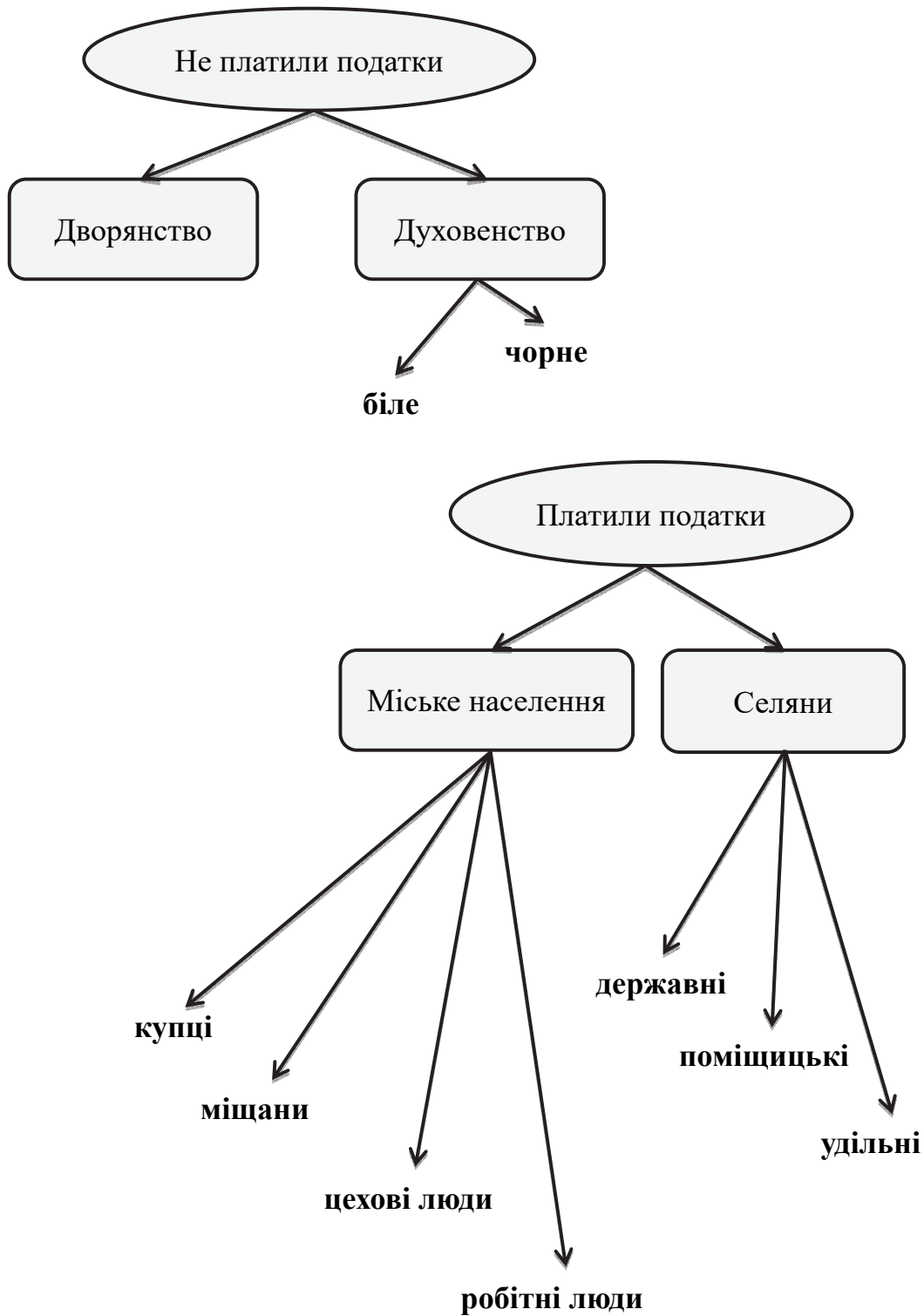
1. Охорона приватної власності перш за все землевласників та буржуазії
2. Право селян успадковувати землю, яку обробляли їх батьки
3. Рівність громадян перед законом
4. Свобода договірних відносин
5. Спадкоємство, опіка
6. Церковний та цивільний шлюб
7. Розширення прав жінок, позашлюбних дітей, вдів та вдівців
8. В окремі статті виділявся процес, особисті права, речові докази, речові і майнові права

Цивільно-процесуальне право

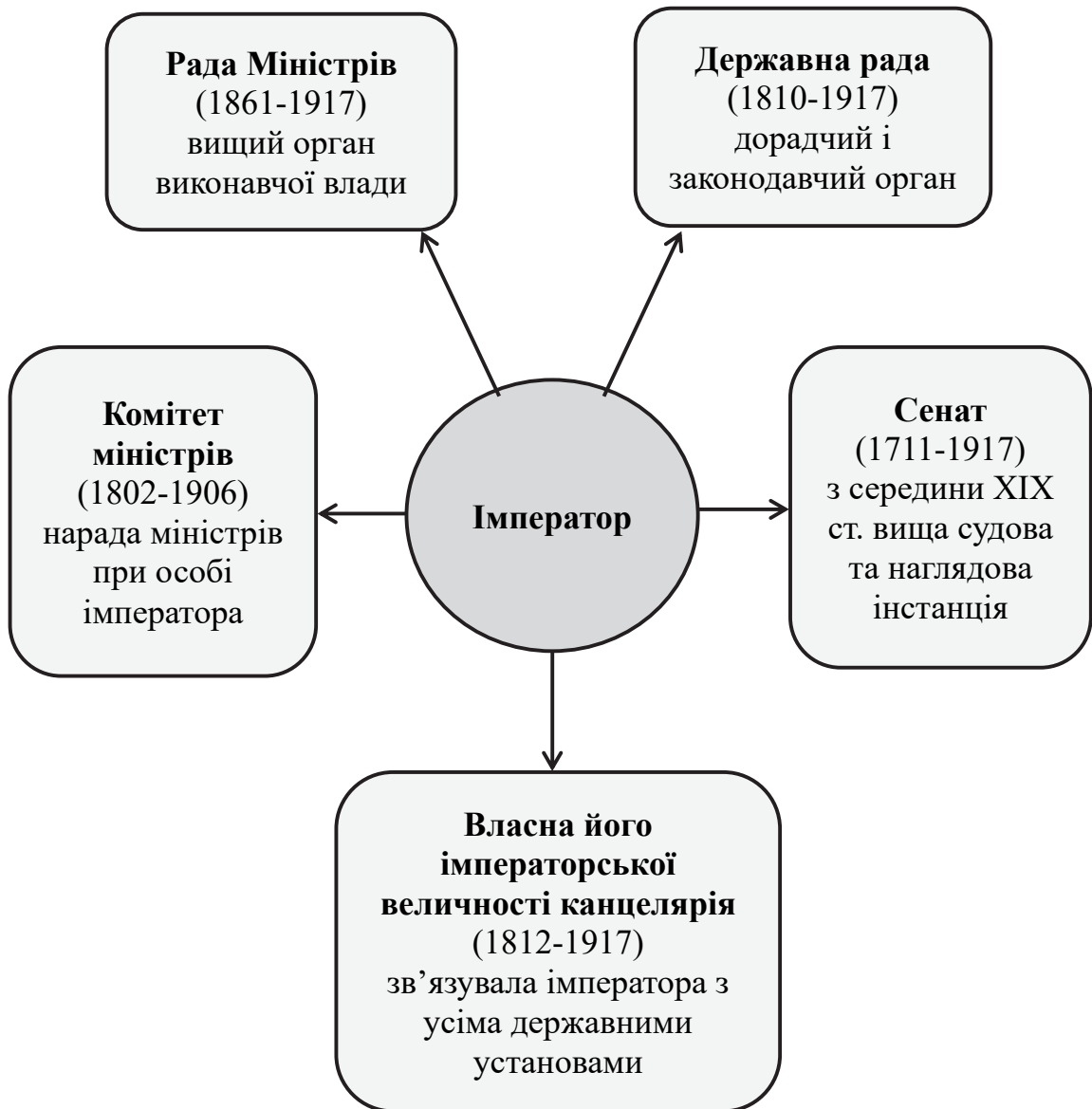
Галицький цивільно-правовий кодекс
(з 1807 р. діє на всій території Галичини)
- регулював усі стадії цивільного процесу

1898 рік – **Цивільно-процесуальний кодекс Австро-Угорської монархії**
- усність, гласність, змагальність судочинства

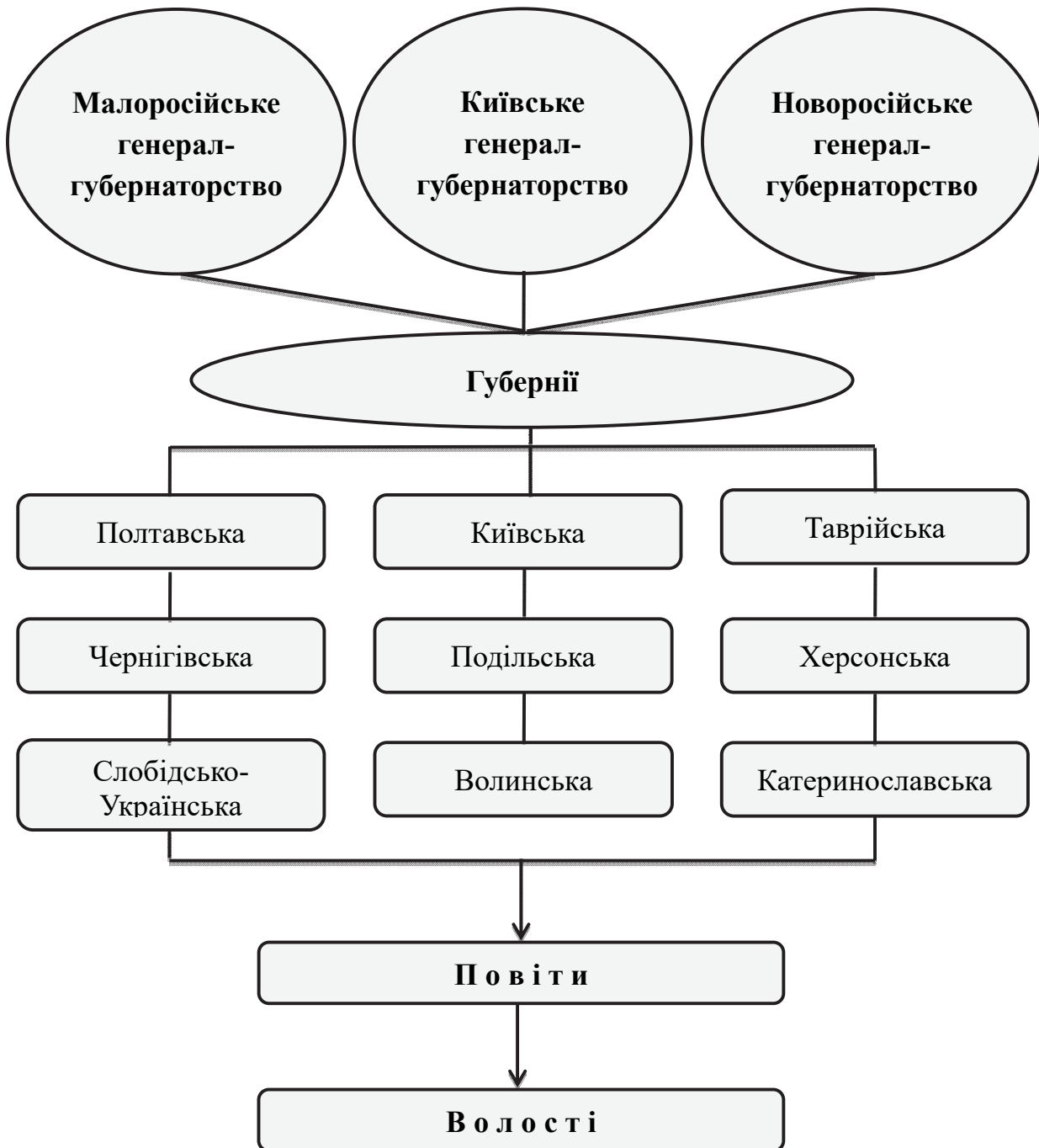
Суспільний лад на українських землях у складі Російської Імперії



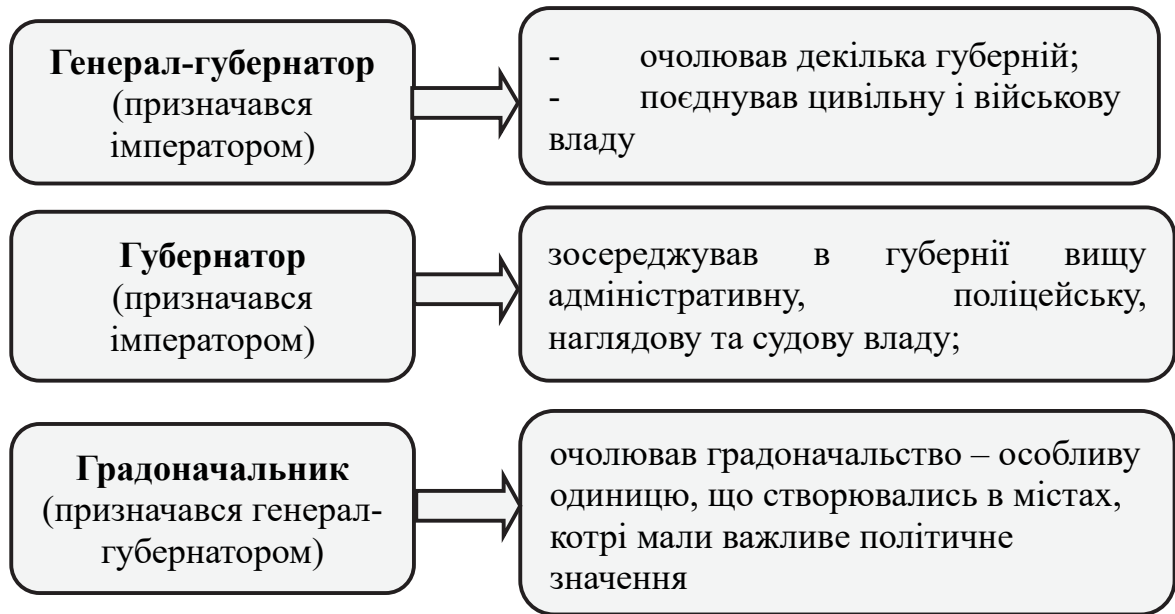
Центральні органи влади Російської Імперії (кінець XVIII - XIX ст.)



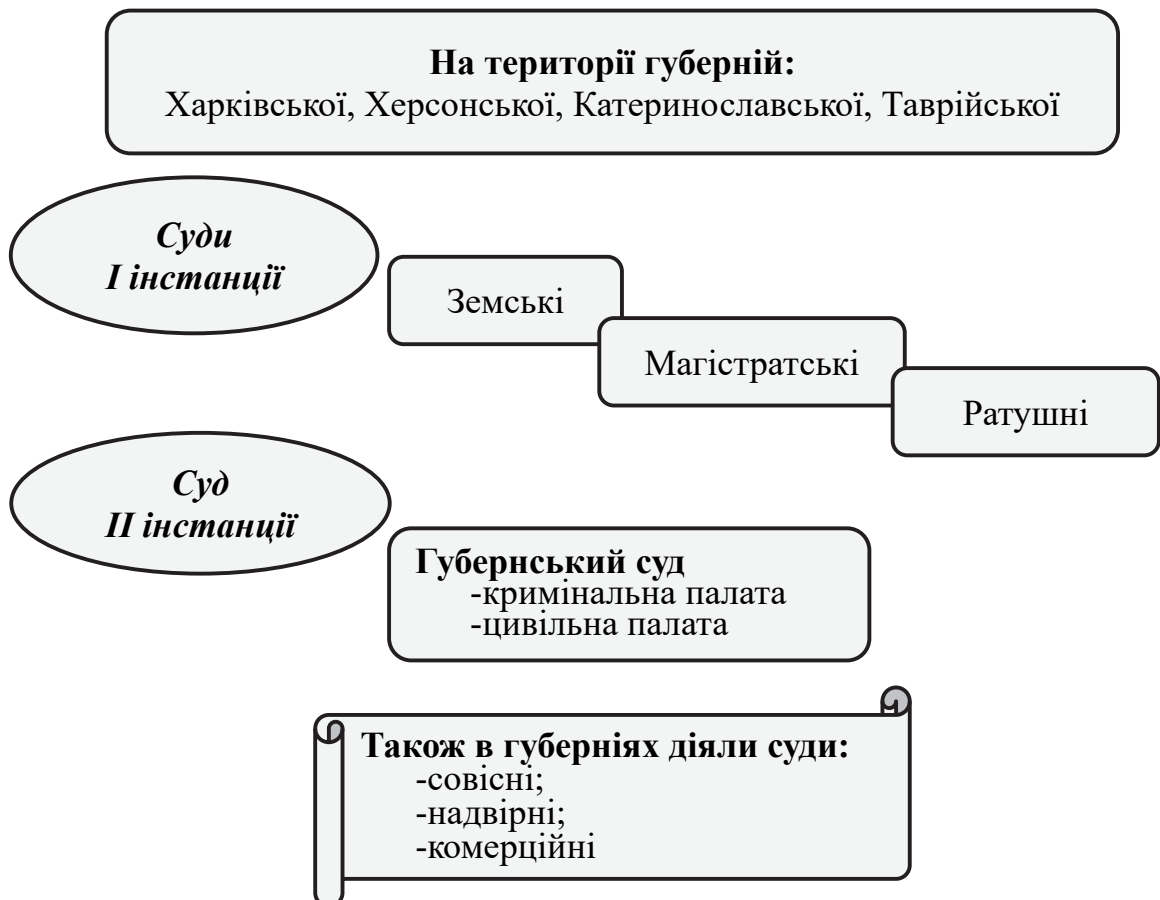
Територіальний устрій українських земель у складі Російської Імперії



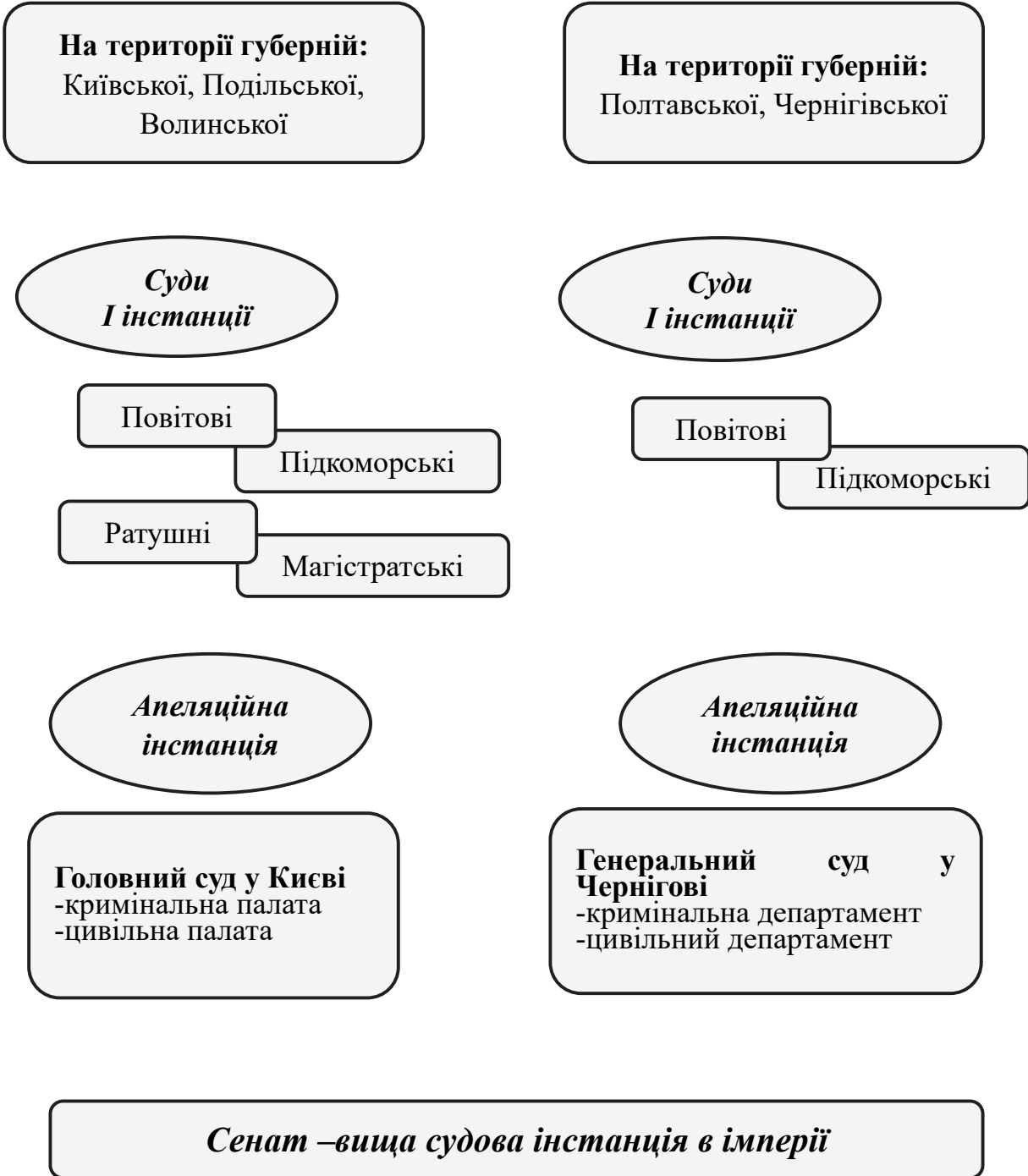
Органи місцевого управління в українських землях



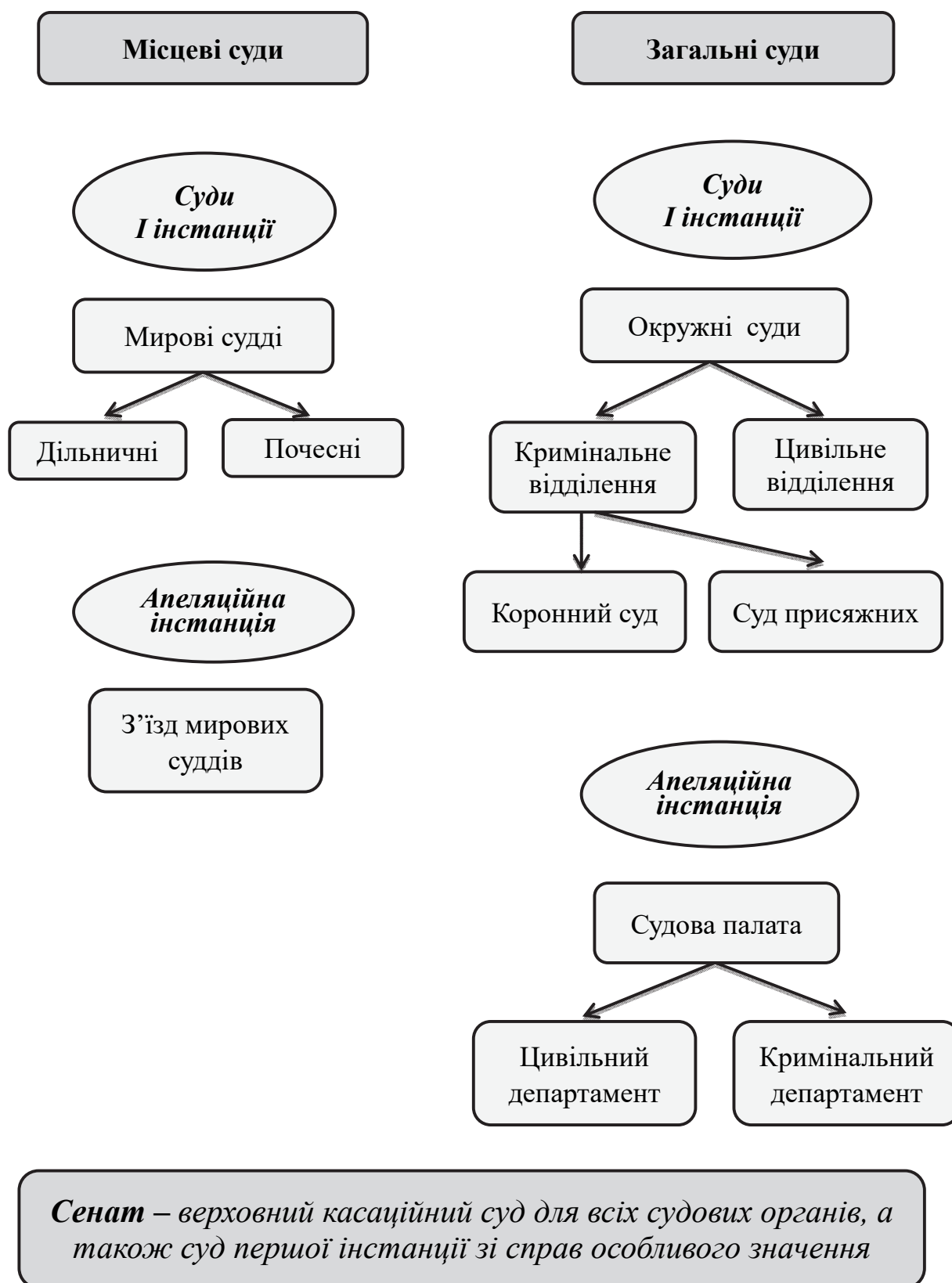
Судоустрій на українських землях до реформи 1864 р.



Судоустрій на українських землях до реформи 1864 р.



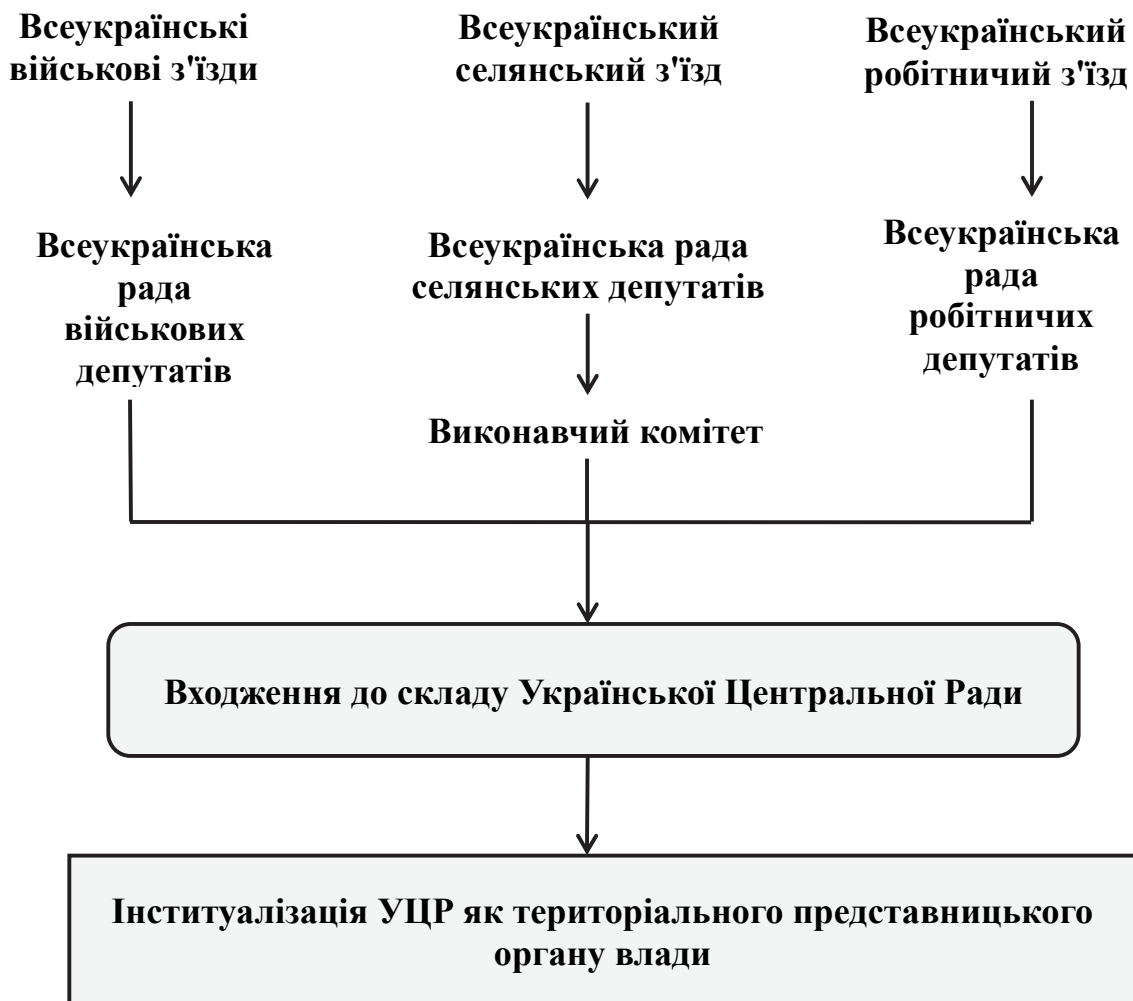
Судова реформа 1864 року



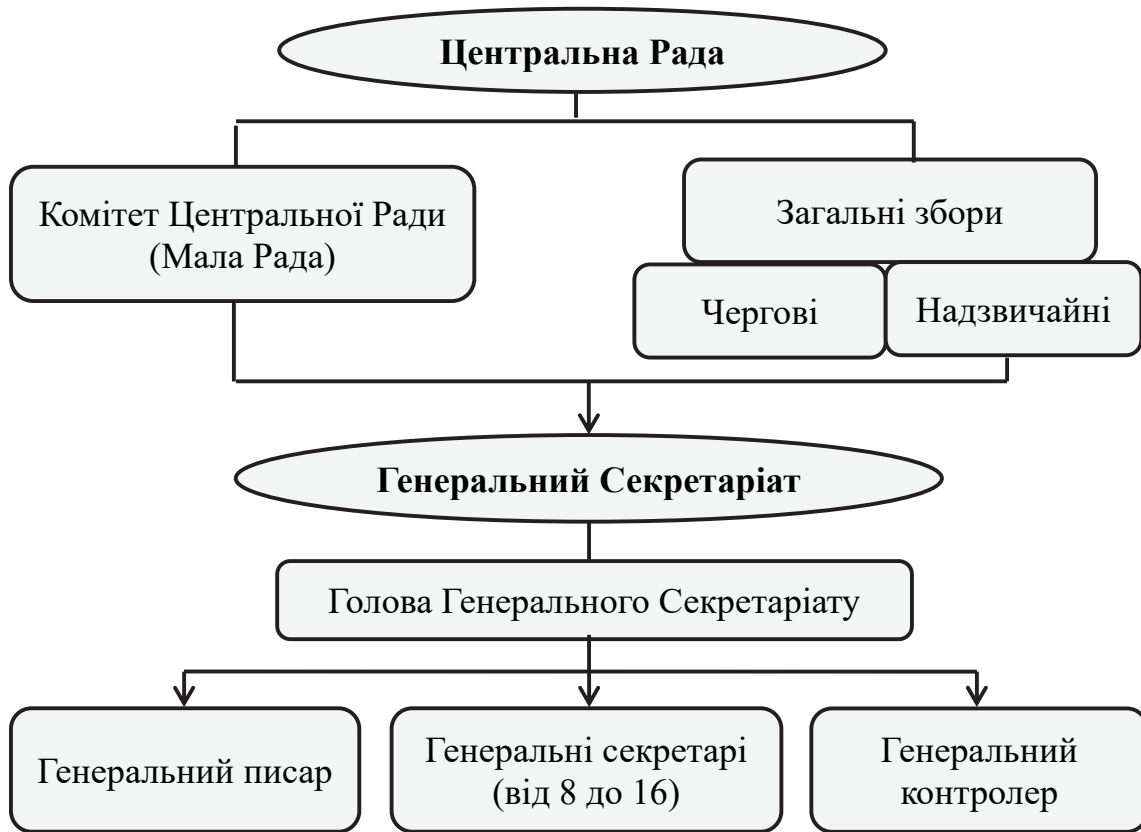
Тема 8. Національна державність і право України у 1917 – 1921 рр.



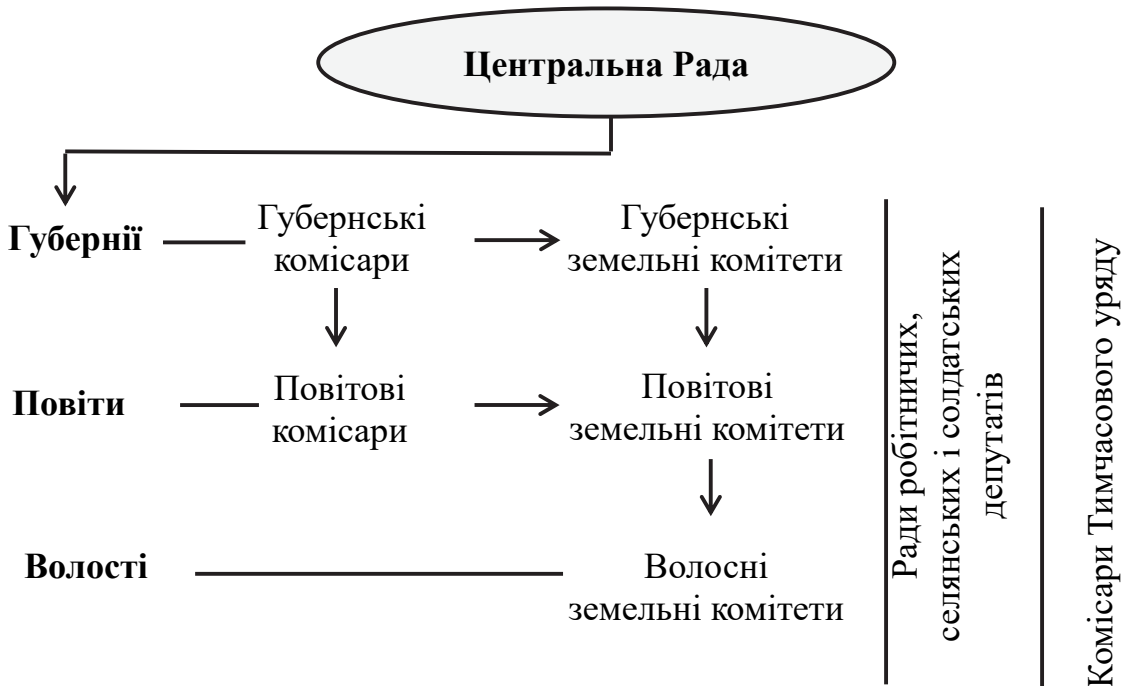
**Легітимізація Центральної Ради
як органу державної влади**



Центральні органи влади та управління

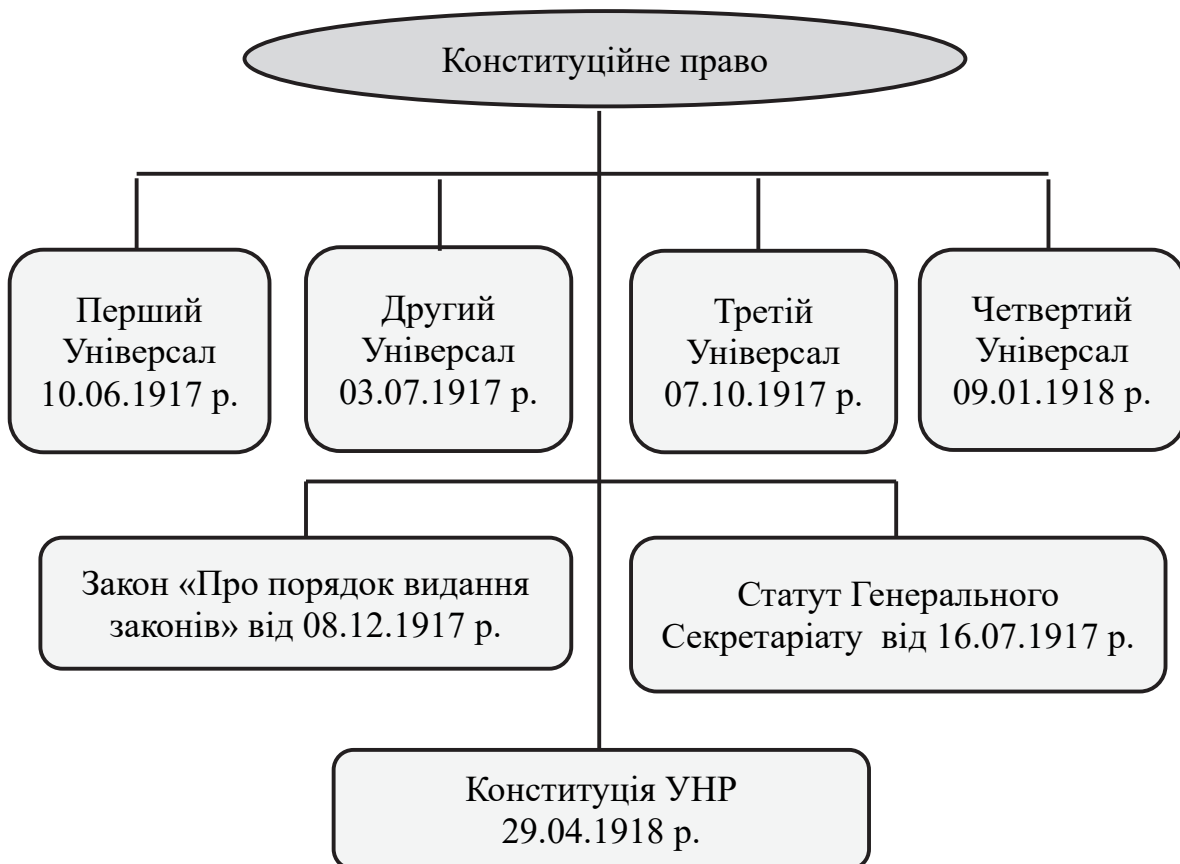
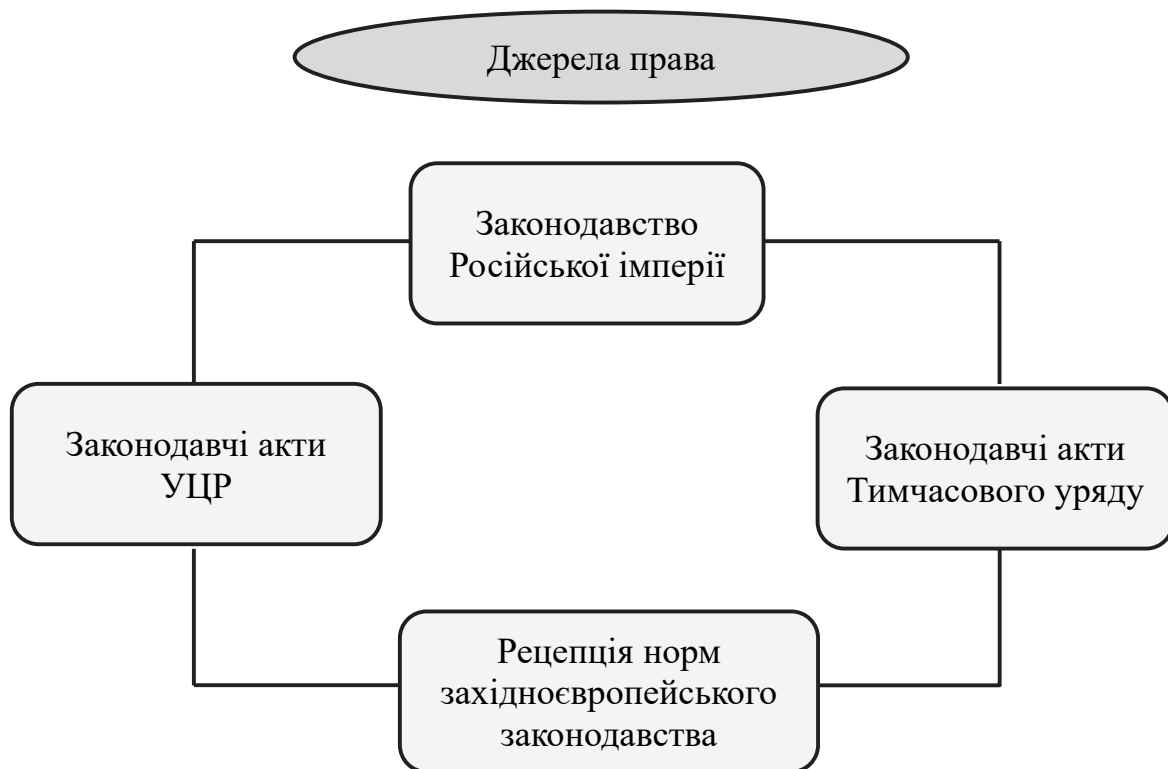


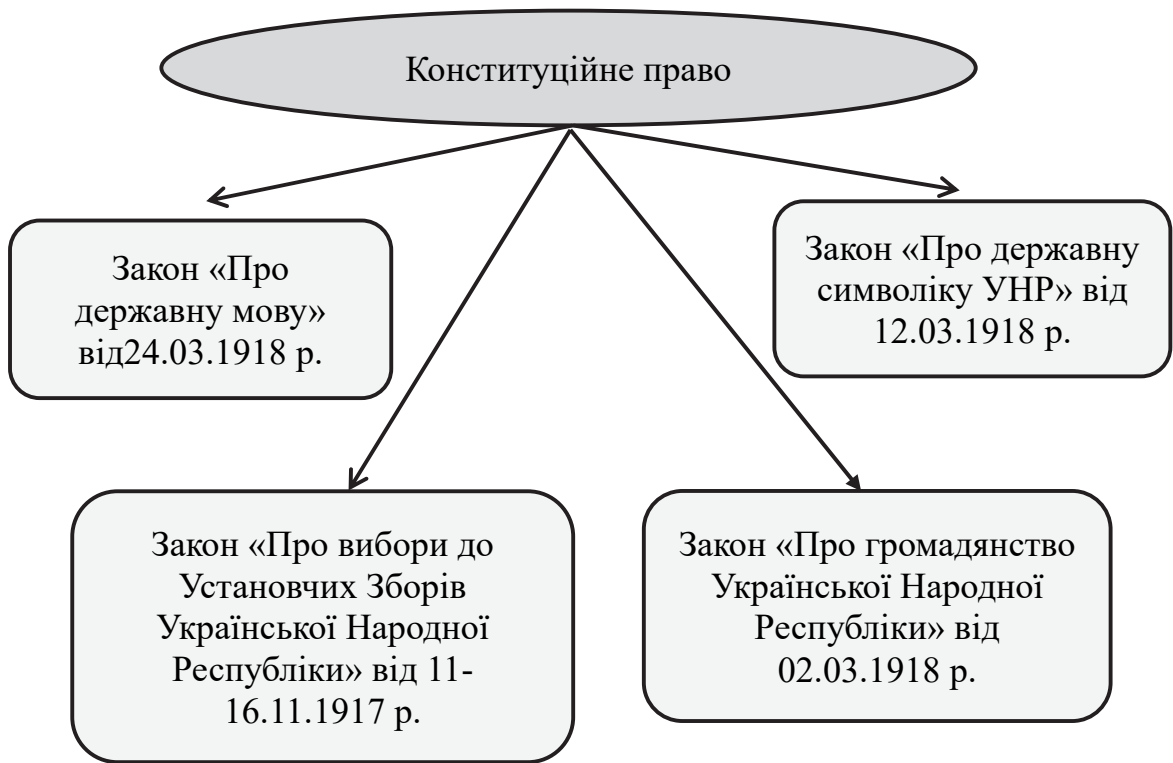
Адміністративно-територіальний устрій та місцеві органи влади

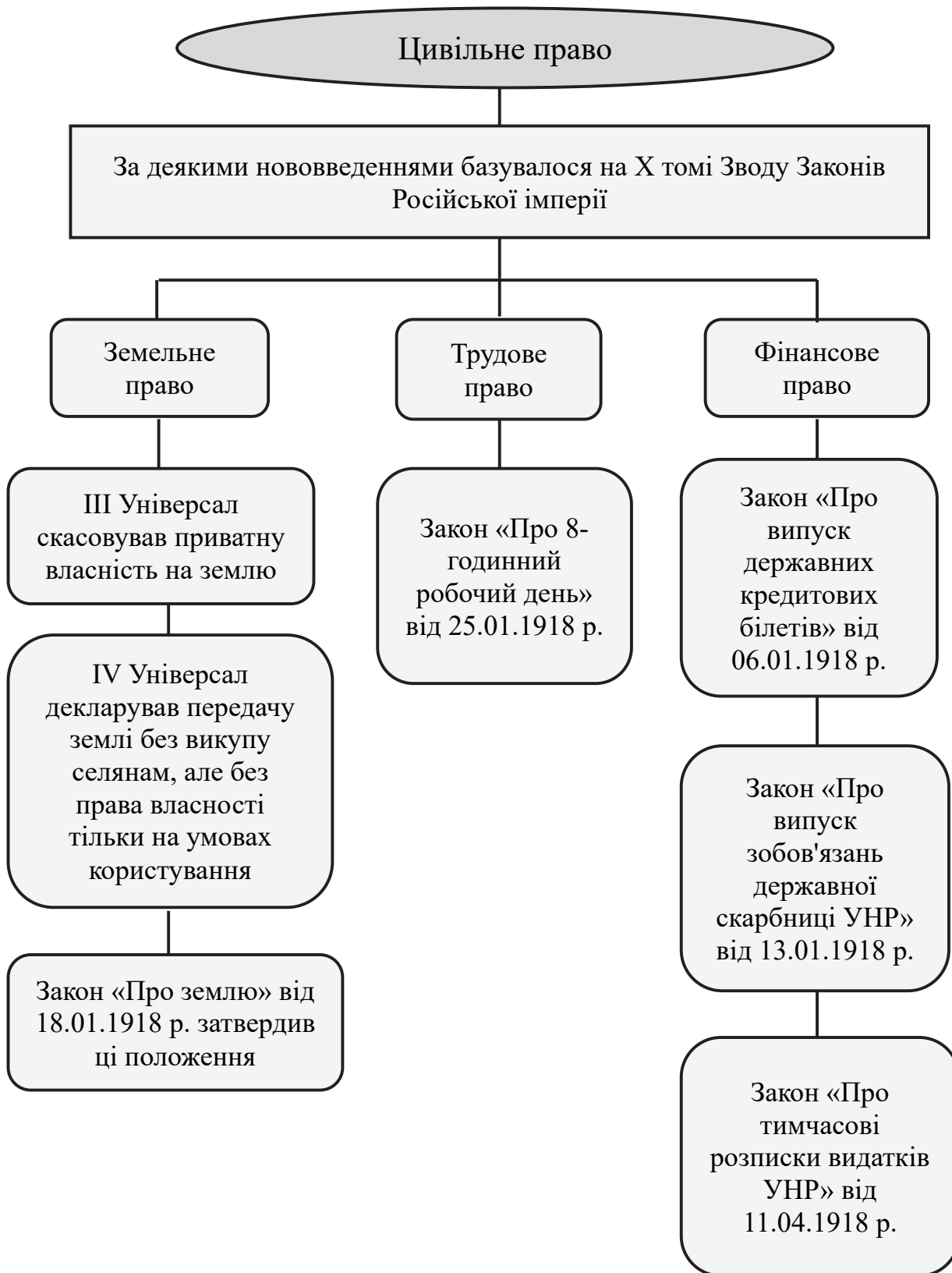


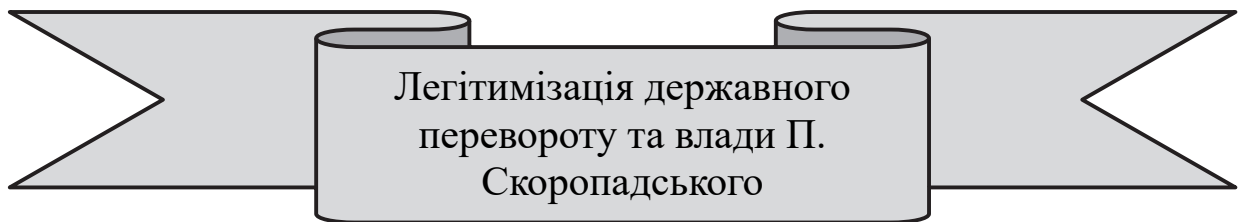
Судова система





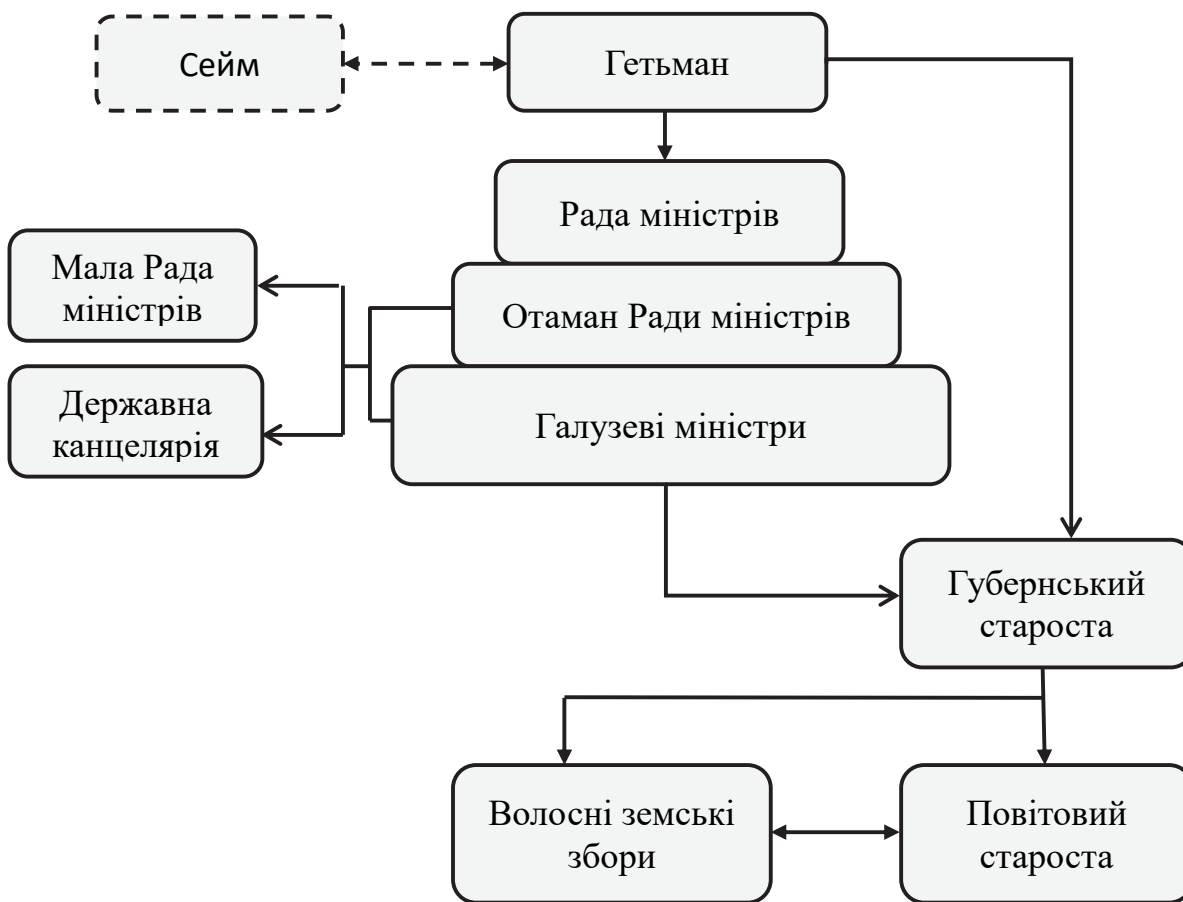




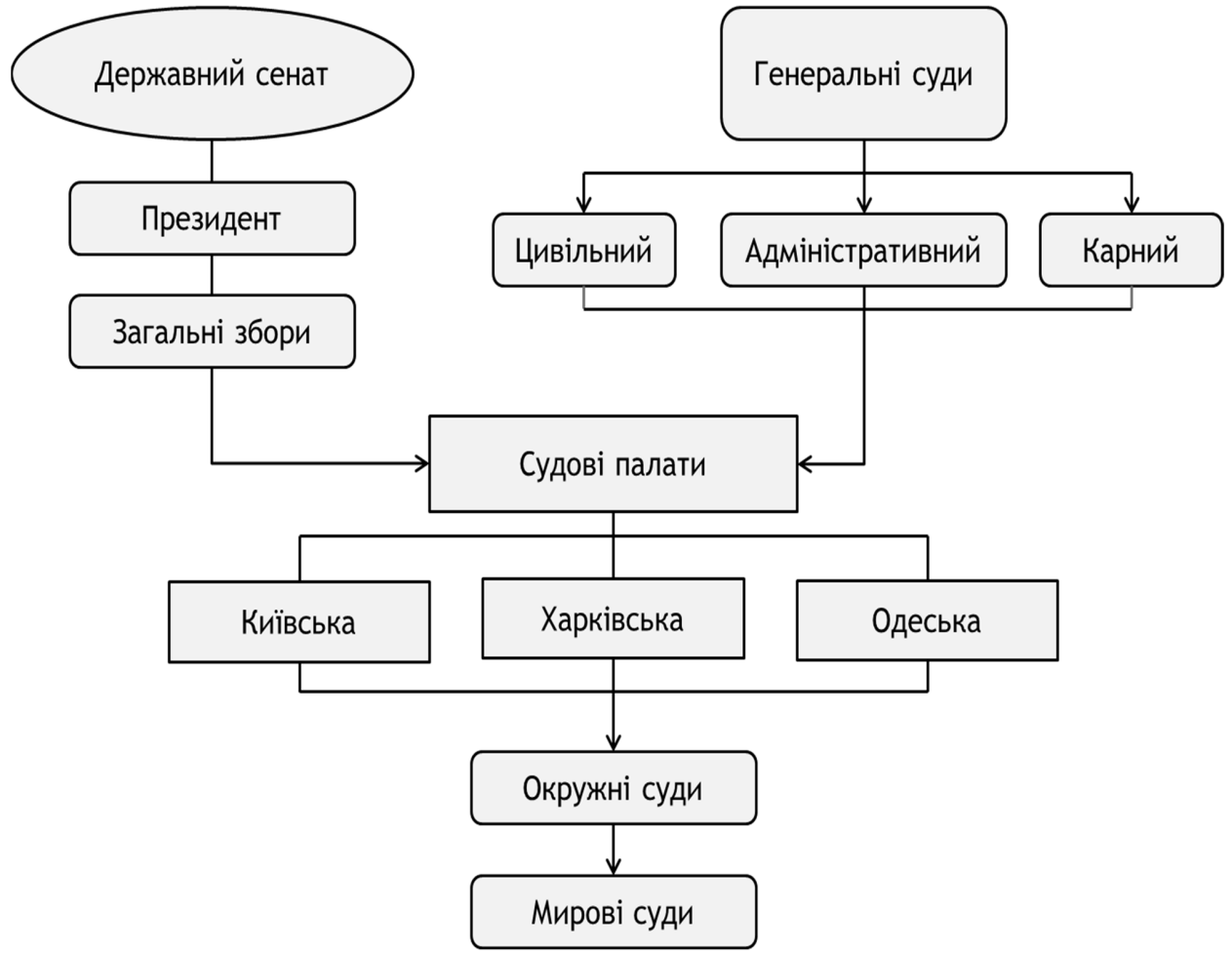


Основи державного устрою

Закони про тимчасовий державний устрій

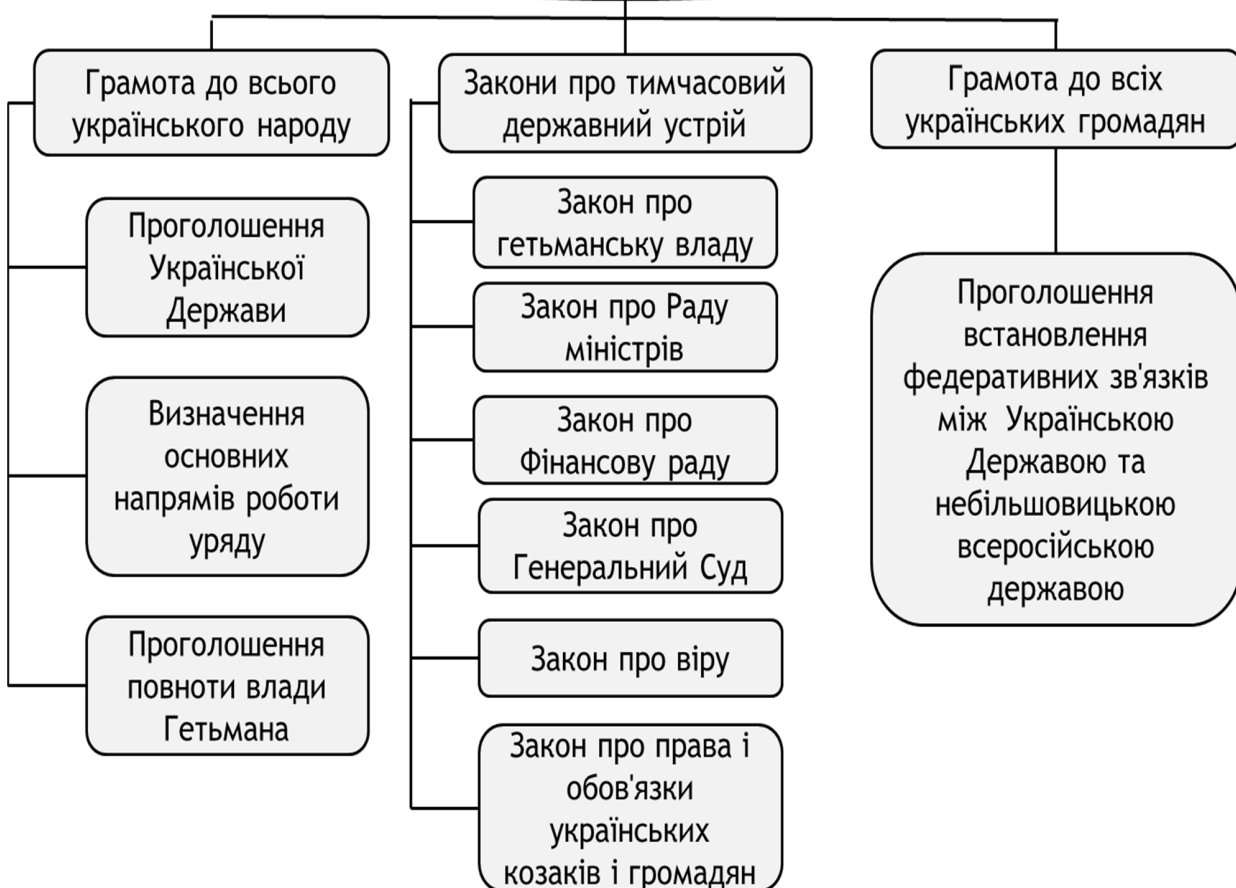


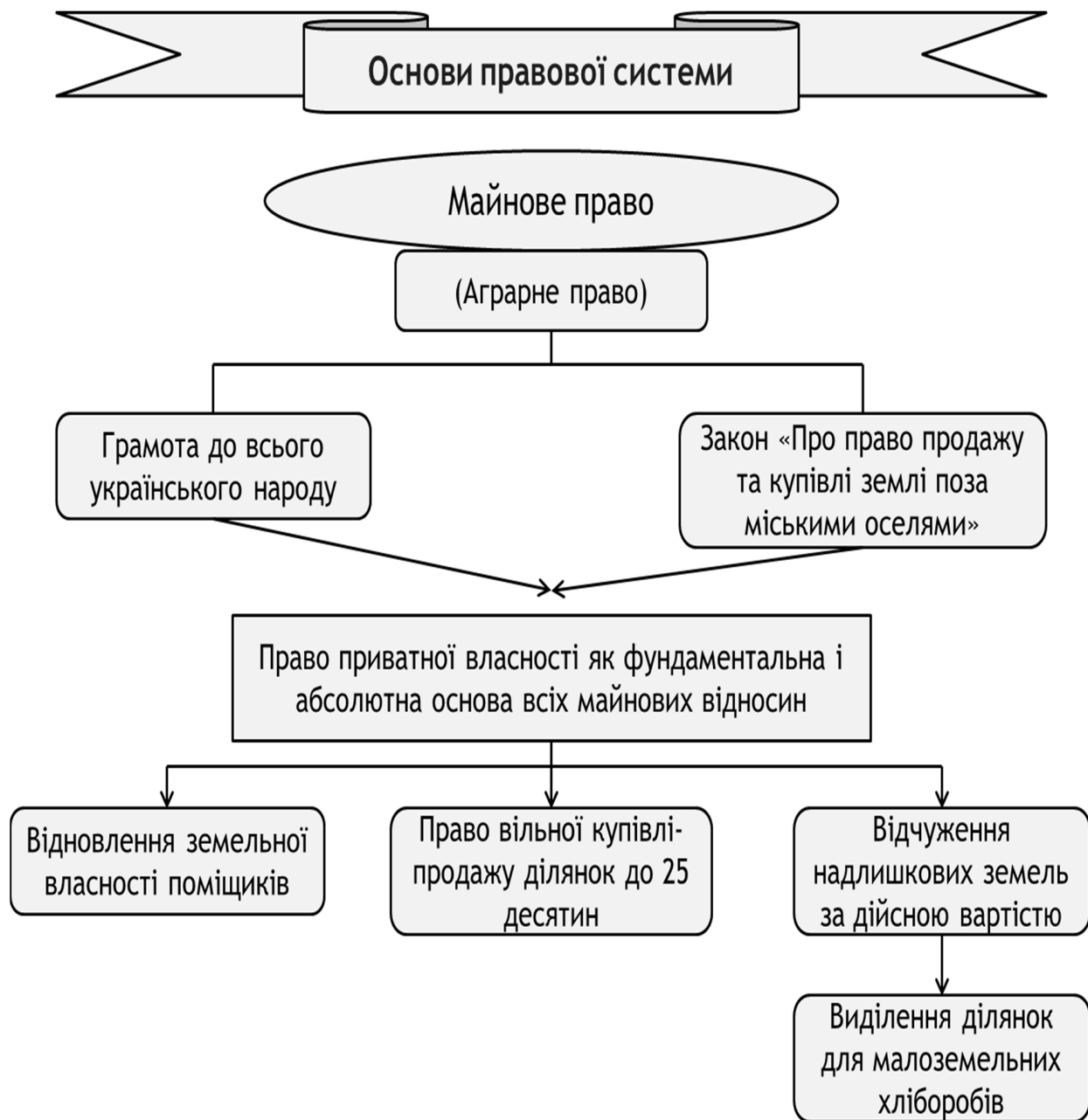
Основи державного устрою



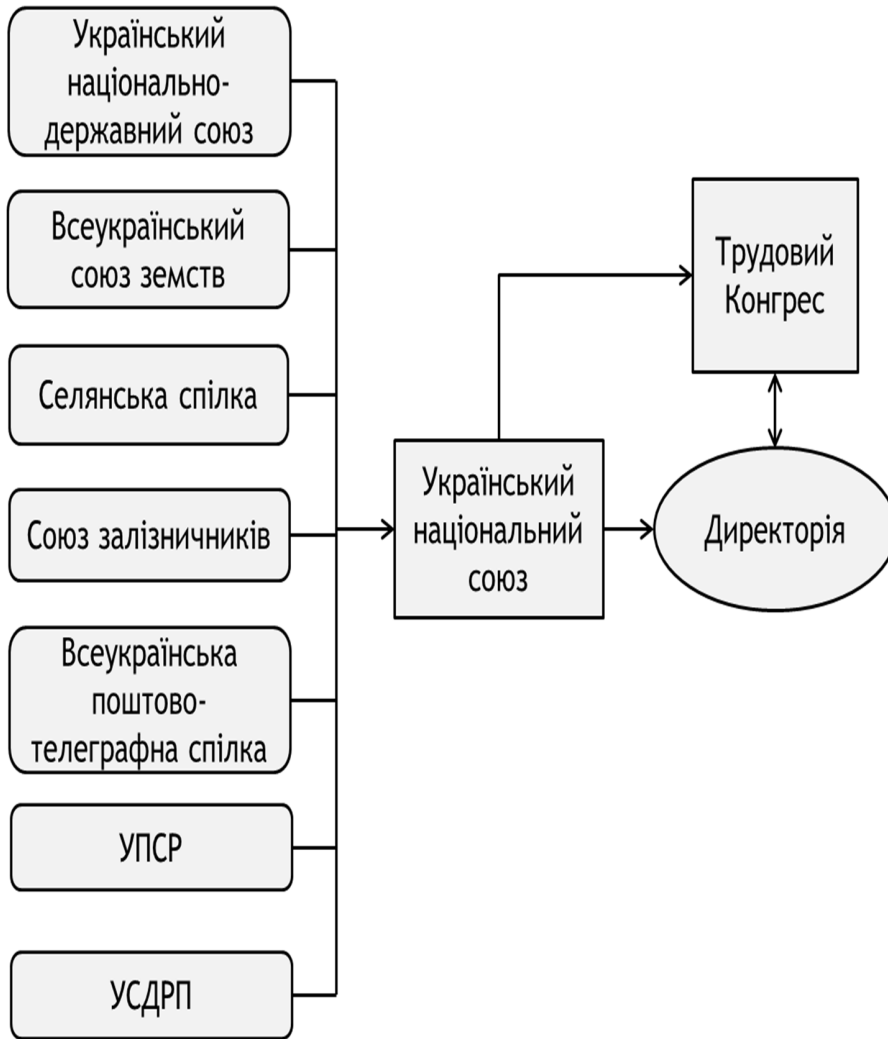
Основи правової системи

Конституційне право

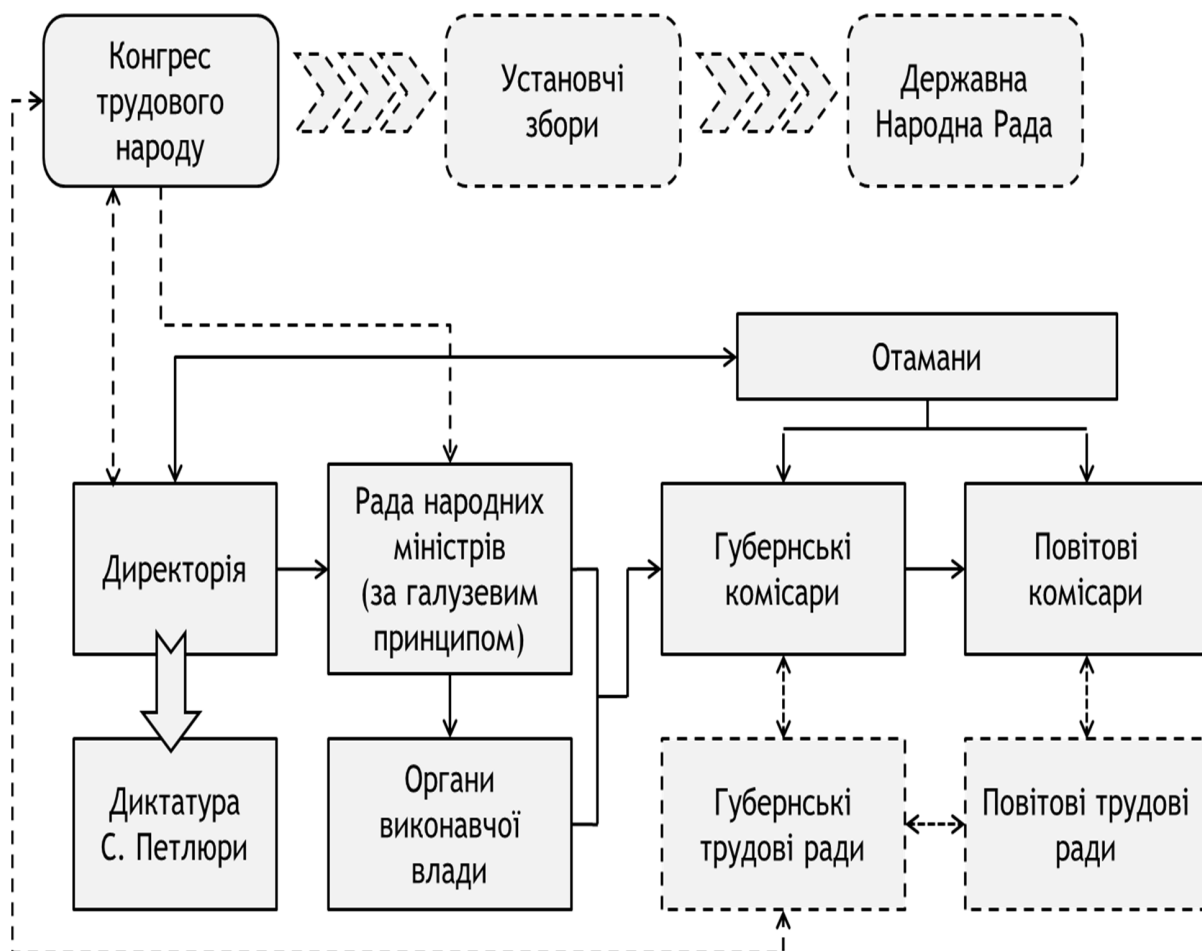




Легітимізація державного перевороту та влади Директорії



Основи державного устрою



Основи правової системи

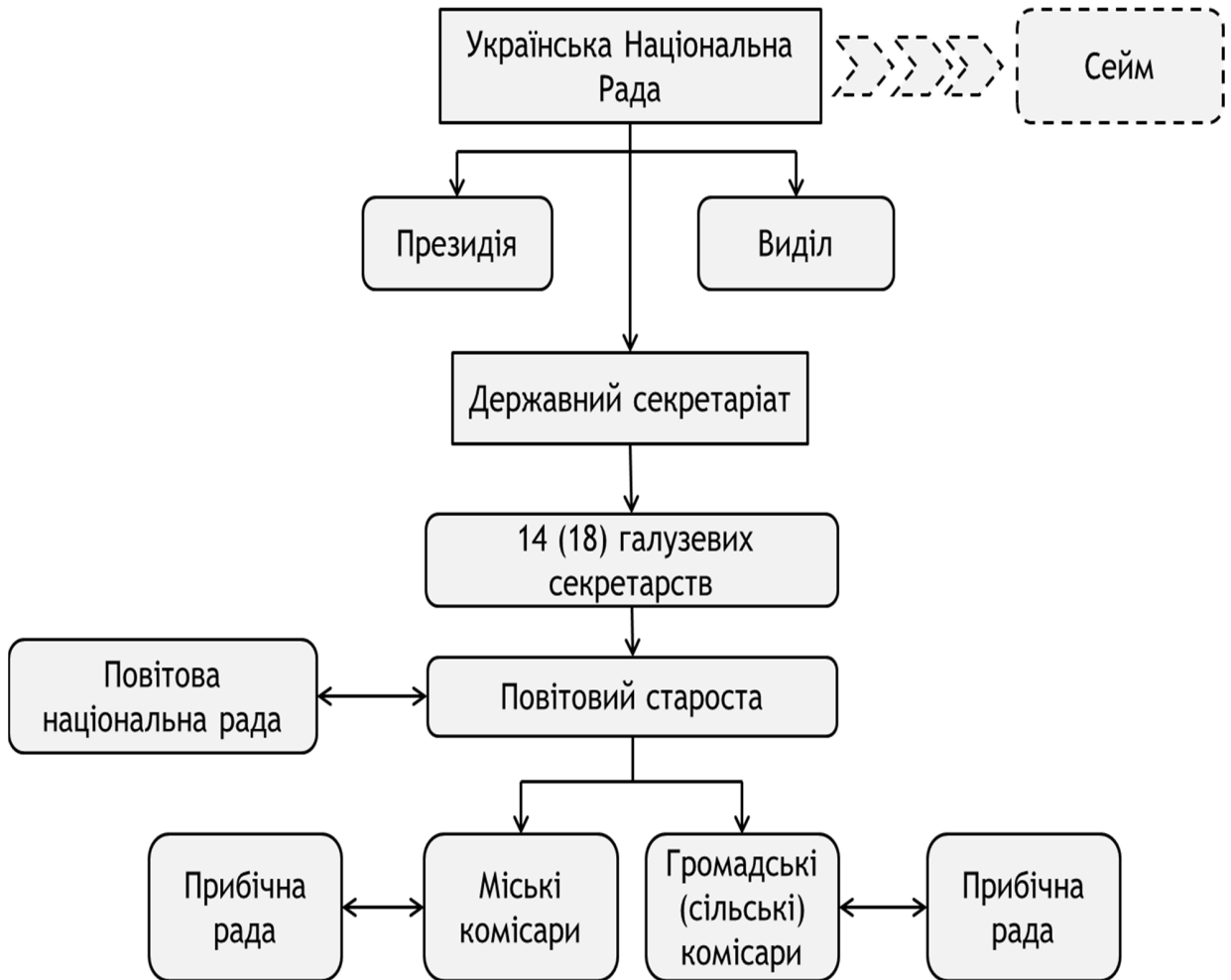




Легітимізація державної влади ЗУНР



Основи державного устрою



Основи правової системи

Конституційне право

Статут Української Національної Ради від 18 жовтня 1918 р.

Прокламація Української Національної Ради від 19 жовтня 1918 р.

Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої бувшої Австро-Угорської монархії від 13 листопада 1918 р.

Закон «Про адміністрацію Західноукраїнської Народної Республіки» від 16 листопада 1918 р.

Закон «Про утворення Президії Української Національної Ради» від 4 січня 1919 р.

Закон «Про Виділ Української Національної Ради» 4 січня 1919 р.

Закон «Про скликання Сейму Західноукраїнської Народної Республіки» від 31 березня 1919 р.

Тема 9. Українська СРР (УРСР) та її право.

Конституція УСРР 1919 р.

4 розділи, 35 статей.

Визначалося, що УСРР є організацією диктатури трудящих і експлуатованих мас пролетаріату і найбільшого селянства над їх віковими гнобителями – капіталістами і поміщиками (ст. 1).

1 розділ
«Основні
положення»

Завданням цієї диктатури проголошувалося здійснення переходу від буржуазного до соціалістичного ладу шляхом проведення соціалістичних перетворень і систематичного придушення контрреволюційних виступів з боку імущих класів (ст. 2).

Декларувався намір УСРР увійти до складу єдиної Міжнародної Соціалістичної Радянської Республіки, як тільки з'являться умови для її створення (ст. 4).

2 розділ
Конструкція
радянської
влади

Визначалися структура, компетенція та порядок формування центральних та місцевих органів влади.

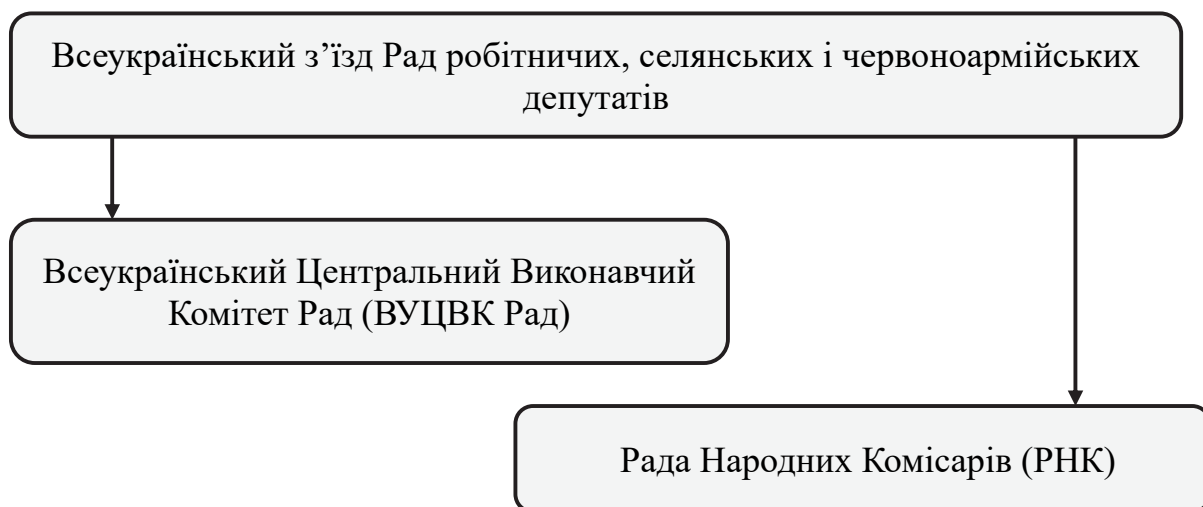
3 розділ
Декларація
прав і обов'язків
працюючого і
експлуатованого
народу

Закріплено основні громадянські та політичні права громадян: на свободу об'єднань у громадські організації, на збори, мітинги, свободу слова, друку, совісті, безкоштовну освіту (ст.ст. 23–26). Основними обов'язками громадян Конституція визначала охорону здобутків «Великої Робітничо-Селянської Революції» а також працю: «Хто не працює – той не їсть» (ст. 28).

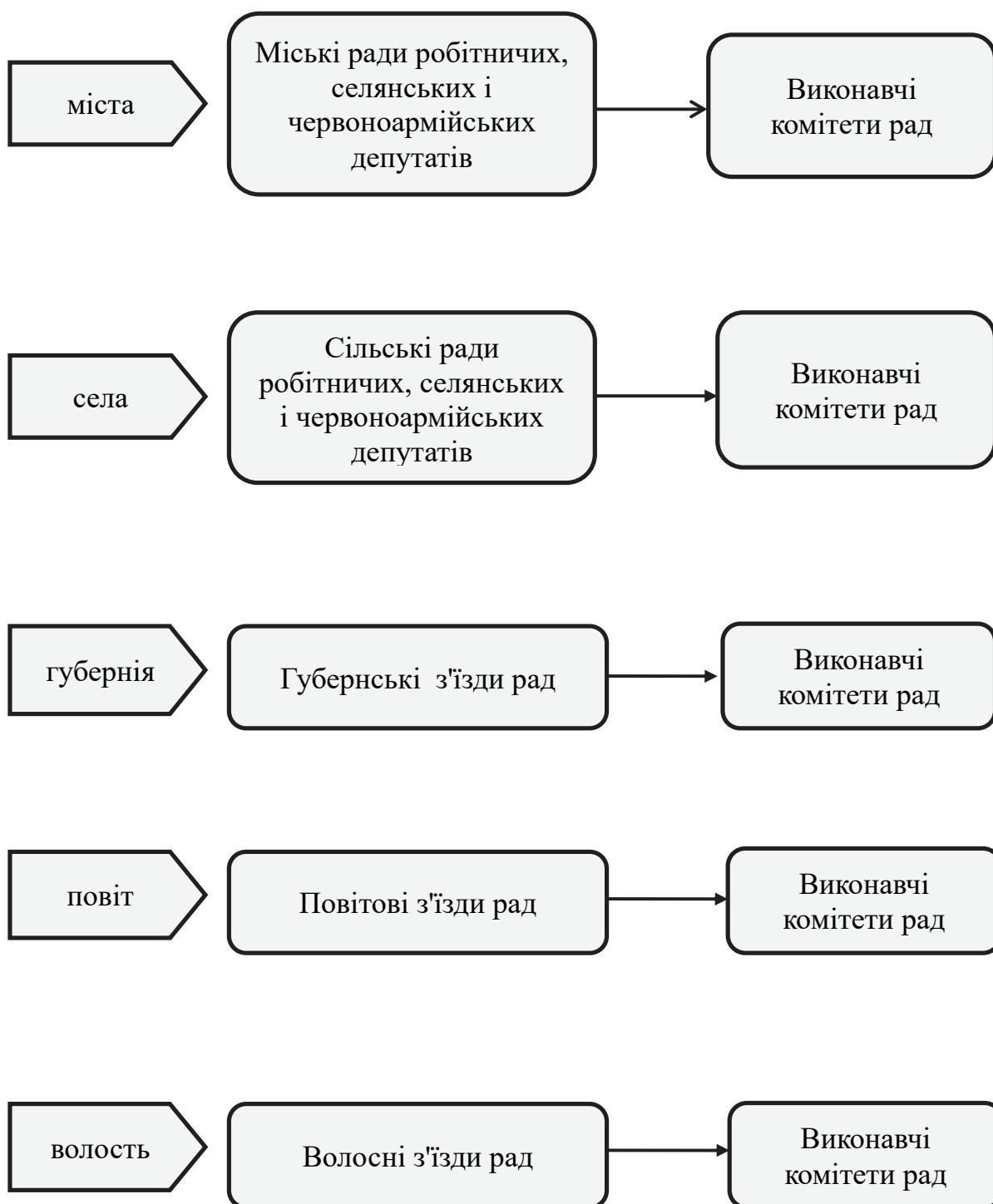
4 розділ
Про герб і прапор
УСРР

На червоному щиті у променях сонця зображено серп і молот і надпис «УСРР», навкруг щита – вінок з колосків, внизу стрічка із надписом російською і українською мовами «Пролетарі всіх країн єднайтеся». Прапором УСРР стало червоне полотнище з надписом у верхньому куті біля древка російською мовою «УССР».

Конституція УСРР 1919 р. Центральні органи влади



Конституція УСРР 1919 р. Місцеві органи влади



Конституція УСРР 1929 р.

5 розділів, 82 статей.

1 розділ
Засади

Декларувалося, що «Українська республіка є соціалістична держава робітників та селян» (ст. 1). У статтях 2 і 3 визначався правовий статус УСРР як суверенної договірної держави, яка добровільно входить до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік і зберігає за собою право вільного виходу з Союзу. Закріплено принцип верховенства загальносоюзних органів державної влади і загальносоюзного законодавства. Конституційно закріплювалося входження до складу УСРР Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки

2 розділ
Організація
радянської
влади

Визначалися структура, компетенція та порядок формування центральних та місцевих органів влади.

3 розділ
Про виборчі
права

Зазначалося, що право обирати й бути обраним до рад мають, незалежно від статі, віри, раси, національності, осілості тощо, громадяни УСРР, яким виповнилося 18 років і які зайняті суспільно-корисною працею. Відповідно політичних прав були позбавлені особи, які використовували найману працю, торговці, духівництво тощо.

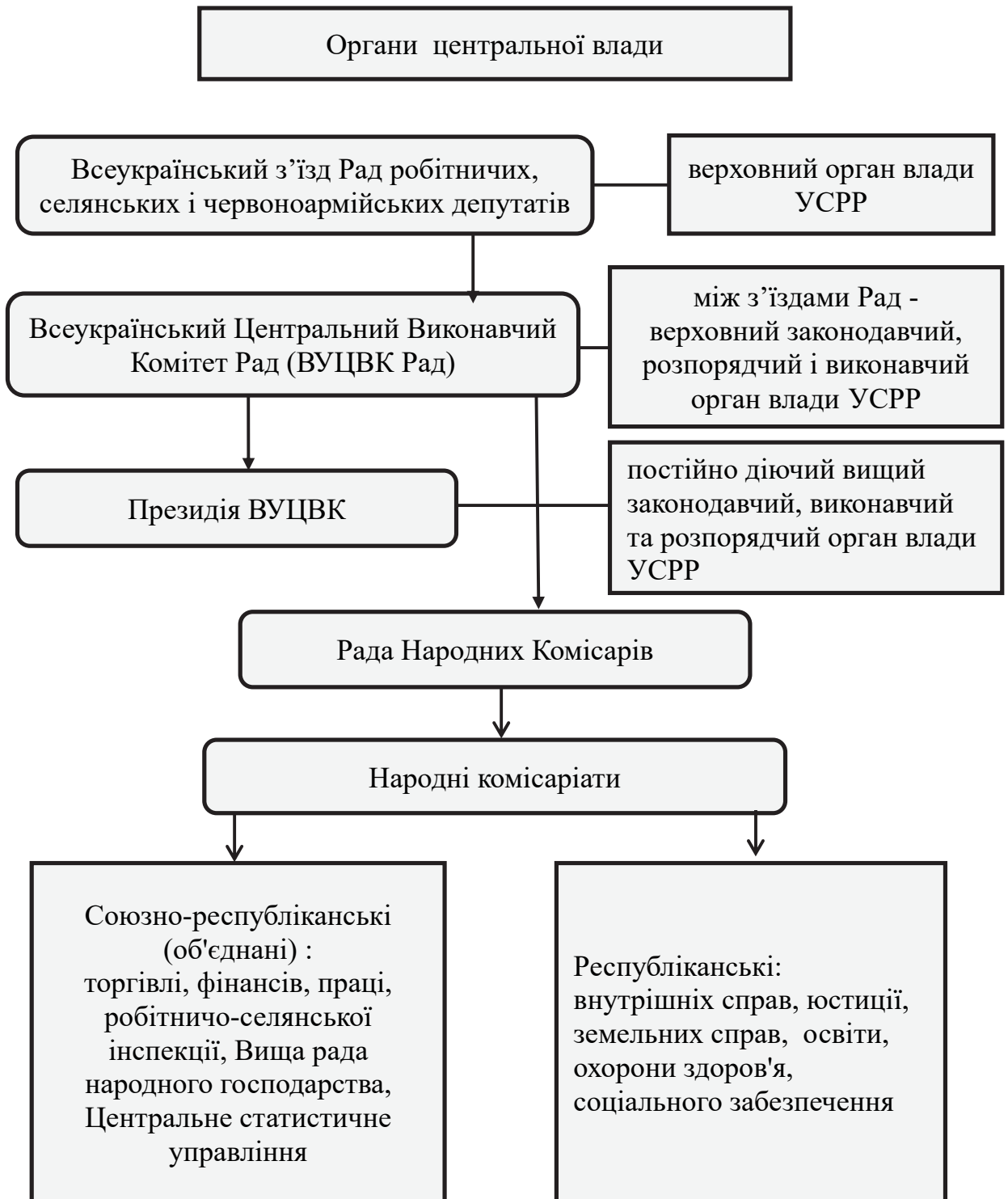
4 розділ
Про бюджет
УСРР

Визначалося, що питання розподілу видатків та прибутків УСРР регламентується законодавством СРСР.

5 розділ
Про герб,
прапор і
столицю
УСРР

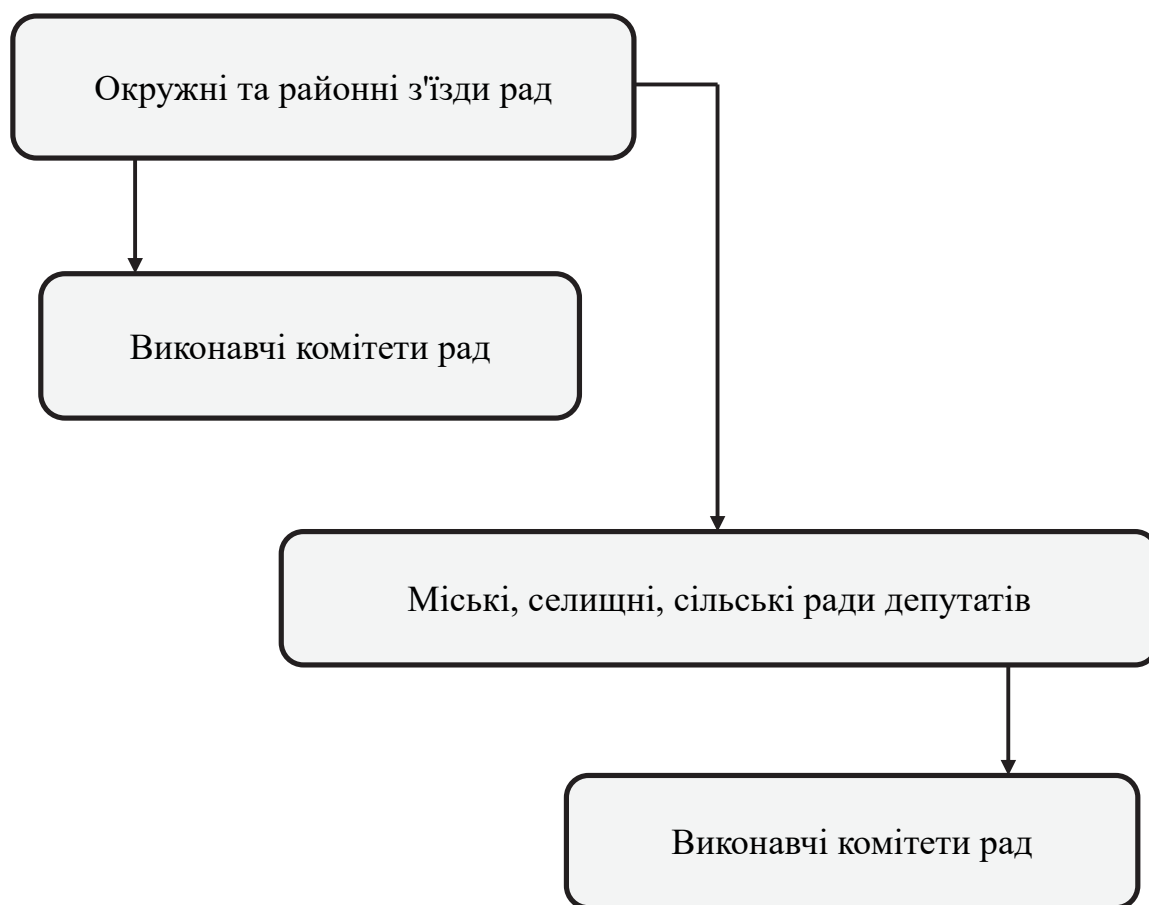
Містив опис герба та прапора УСРР, які по-суті залишилися незмінними та вказувалося, що столицею УСРР було м. Харків.

Конституція УСРР 1929 р. Організація радянської влади

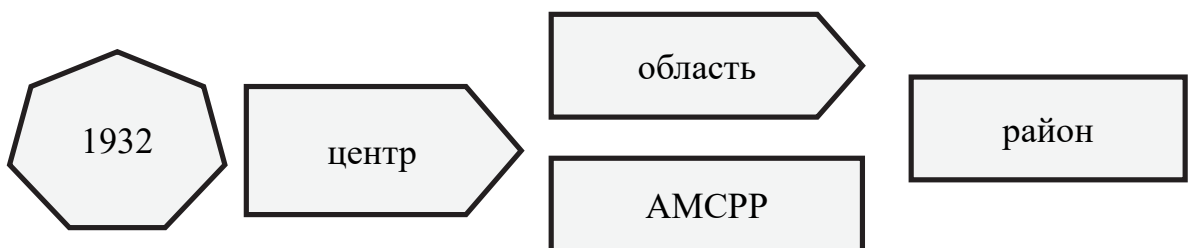
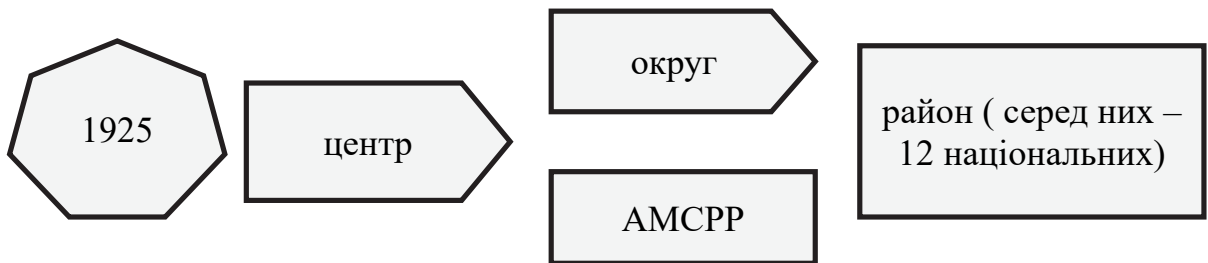


Конституція УСРР 1929 р. Організація радянської влади

Органи місцевої влади



Адміністративно-територіальна реформа в УСРР у 1920-1930-х рр. Молдавська АРСР у складі радянської України (1924 – 1940 рр.)



Конституція УРСР 1937 р.

складалася з 13 розділів

1 розділ Суспільний устрій

УРСР проголошувалася соціалістичною державою робітників і селян, вся влада в якій належала Радам депутатів трудящих

Конституція проголосила перемогу соціалізму в державі та непорушність соціалістичних відносин.

Соціалістична власність фіксувалася у двох формах – державній (всенародне добро) та кооперативно-колгоспній (громадська, соціалістична власність колгоспів і кооперативних організацій).

Законом захищалося право особистої власності громадян на їх трудові доходи та заощадження, на житловий будинок і підсобне хатнє господарство, право спадкування особистої власності громадян, а також особиста власність членів колгоспного двору.

Земля закріплювалася за колгоспами у безплатне і безстрокове користування.

Розділ 2. Державний устрій. Декларувалося добровільне об'єднання УРСР з іншими радянськими республіками в союзню державу – СРСР, а також республіканський суверенітет УРСР, недоторканність її кордонів і право виходу із Союзу РСР.

Розділ 3. Найвищі органи державної влади УРСР

Розділ 4. Органи державного управління УРСР

Розділ 5. Найвищі органи державної влади Молдавської АРСР

Розділ 6. Органи державного управління МАРСР

Розділ 7. Місцеві органи державної влади

Розділ 8. Бюджет УРСР

Розділ 9. Суд і прокуратура

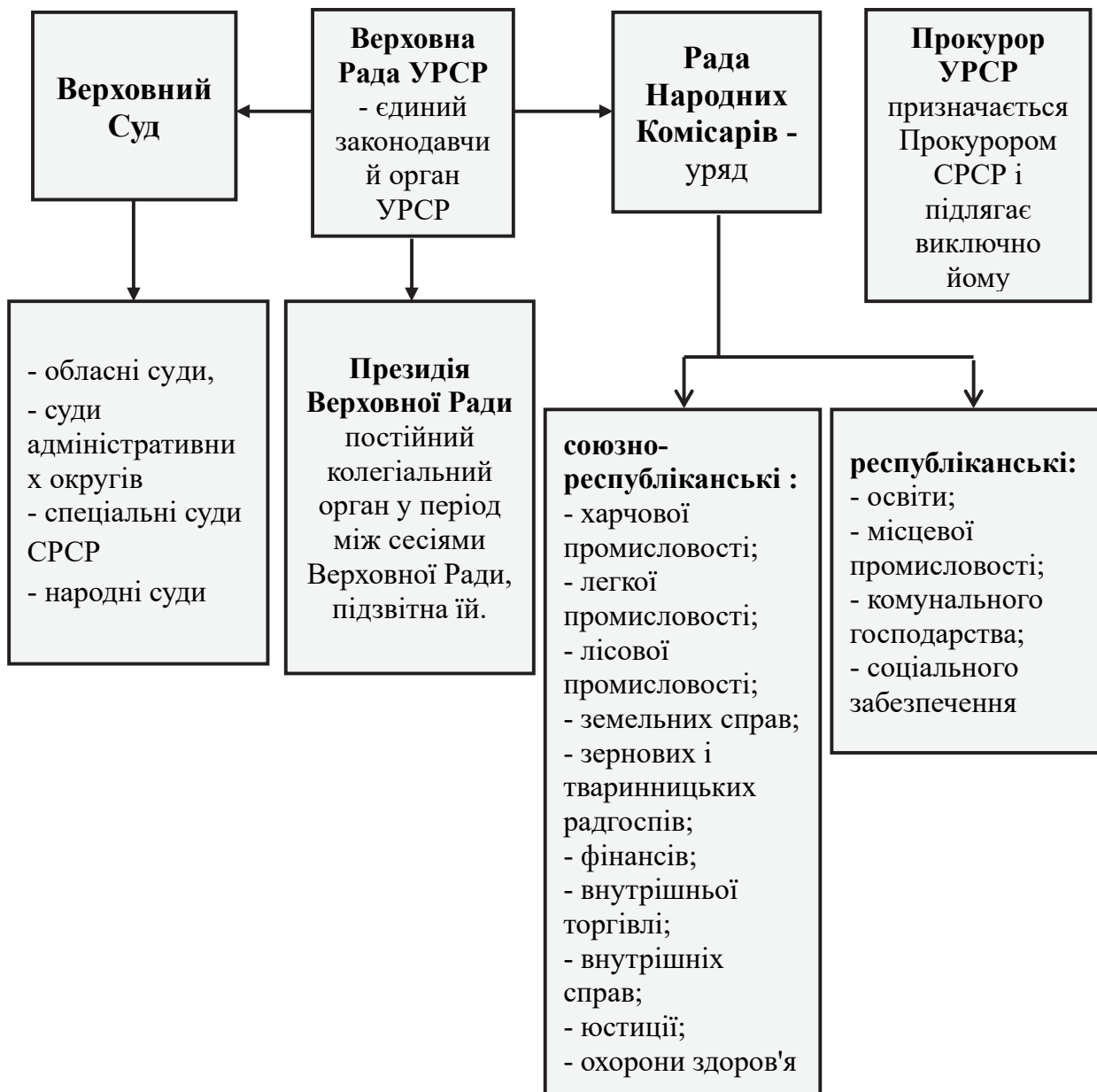
Розділ 10. Основні права й обов'язки громадян.

Розділ 11. Виборча система

Розділ 12. Герб, прапор, столиця

Розділ 13. Порядок зміни Конституції

Конституція 1937 р.



Органами державної влади в областях, округах, районах, містах, селищах, станицях і селах УРСР були відповідні **ради депутатів трудящих** та їх виконавчі комітети

Конституція УРСР 1978 року

10 розділів і 19 глав

Розділ 1. Основи суспільного ладу і політики УРСР

Конституція проголошувала Українську РСР соціалістичною загальнонародною державою, що виражає волю й інтереси робітників, селян та інтелігенції, трудящих республіки всіх національностей.



Народ проголошувався носієм влади. Він мав здійснювати державну владу через Ради народних депутатів. Усі інші державні органи були їм підконтрольні й підзвітні.

Комуністична партія проголошувалася керівною і спрямовуючою силою суспільства, ядром його політичної системи. Вона визначала генеральну перспективу розвитку суспільства, лінію внутрішньої і зовнішньої політики СРСР, керувала великою творчою діяльністю радянського народу (ст.6).

Конституція УРСР 1978 року

Розділ 1. Основи суспільного ладу і політики УРСР

Основа економічної системи УРСР –
соціалістична власність на засоби виробництва

державна (загальнонародна)
власність

колгоспно-кооперативної
власності

особиста власність громадян

предмети вжитку

жилий будинок

предмети
комфорту

підсобне домашнє
господарство

предмети
особистого
споживання

трудові
заощадження

Конституція 1978 р.

Розділ 2. Держава і особа.

Закріплювалися основні права, свободи і обов'язки громадян УРСР.



Конституція 1978 р.

Розділ 2. Держава і особа.

Громадянам УРСР гарантуються свободи:



Конституція 1978 р.

Розділ 2. Держава і особа.



Особи, що роблять замах на суспільну, соціалістичну власність, є ворогами народу.

Конституція 1978 р.

Розділ 3. Національно-державний і адміністративно-територіальний устрій УРСР

УРСР визнавалася суверенною радянською соціалістичною державою. Важливою ознакою суверенітету республіки було те, що вона мала право зносин з іноземними державами. Головною гарантією суверенітету було закріплення за УРСР права виходу із складу СРСР, але механізм здійснення цього права не передбачався

Розділ 4. Ради народних депутатів УРСР і порядок їх обрання

Розділ 5. Найвищі органи державної влади і управління УРСР

Розділ 6. Місцеві органи державної влади і управління

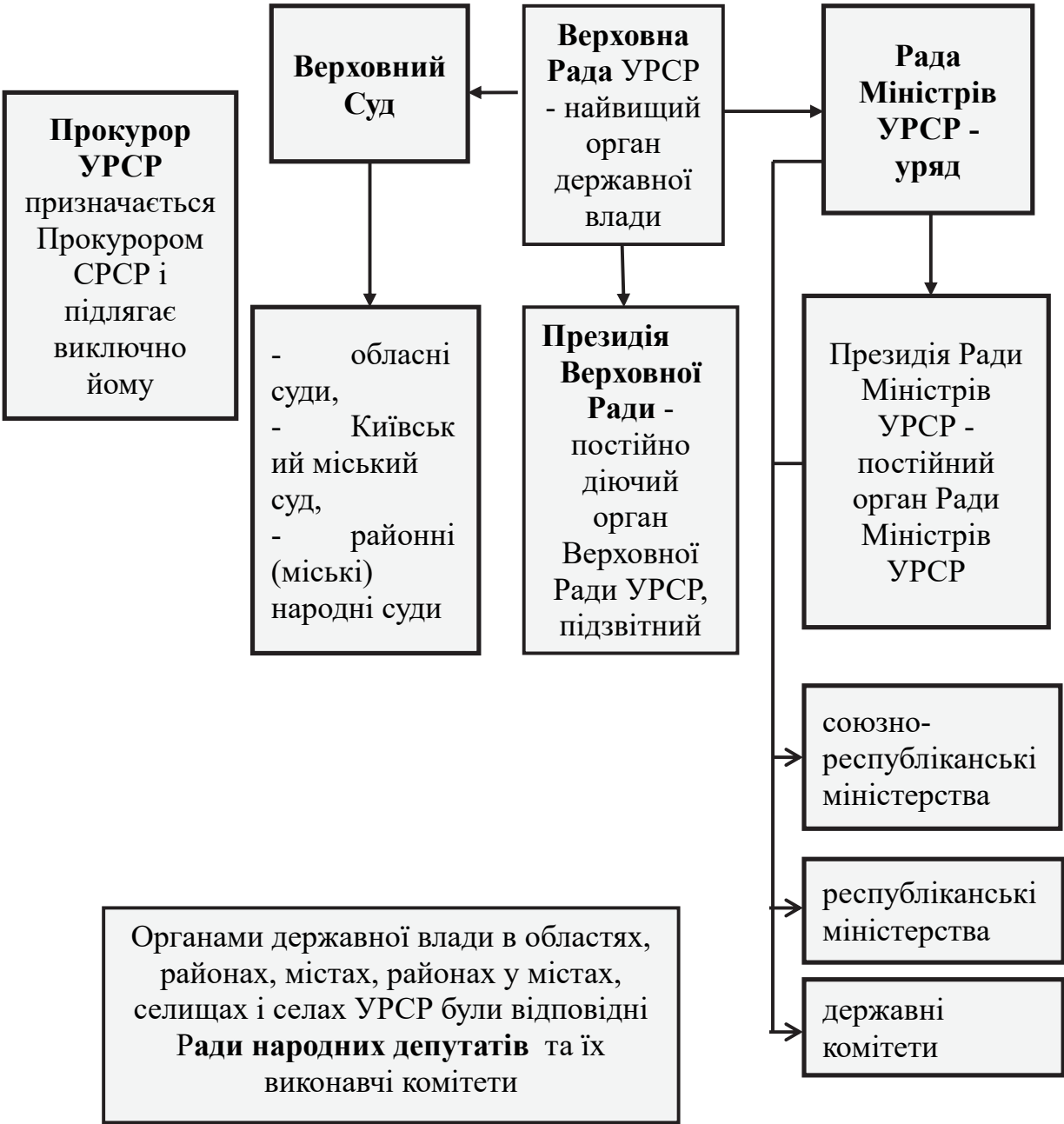
Розділ 7. Державний план економічного і соціального розвитку УРСР і державний бюджет УРСР

Розділ 8. Правосуддя, арбітраж і прокурорський нагляд

Розділ 9. Герб, прапор і столиця УРСР

Розділ 10. Дія Конституції УРСР і порядок її зміни

Конституція 1978 р.



Кодифікація і розвиток права радянської України

Конституцією 1924 р. Союз РСР проголошувався федеративною державою, кожен суб'єкт якої має право на формування власних органів законодавчої влади і власної системи законодавства, пріоритет при цьому мало загальносоюзне законодавство.

Упродовж 1921 – 1927 рр. в УСРР були створені і набули чинності кодекси, що містили систематизовані норми головних галузей радянського права:



Цивільний кодекс УСРР (ЦК УСРР) 1922 р.

Кодекс складався з чотирьох розділів: Загальна частина, Речове право, Зобов'язальне право і Спадкове право.

1 розділ Загальна частина

Визначалися основні положення, суб'єкти (особи), об'єкти (майно) права та позовна давність. Цивільний кодекс закріплював цивільну правоздатність за усіма громадянами УСРР, які не обмежені у правах судом.

Визначалися підстави, за яких особа могла бути визнана відповідними установами недієздатною: 1) душевна хвороба чи слабоумство; 2) марнотратство, внаслідок якого особа може розтратити усе своє майно

Суб'єктами цивільних правовідносин були фізичні та юридичні особи, останні могли бути як державні, так і приватні.

2 розділ Речове право

Визначалися форми власності, які існували в УСРР: державна, кооперативна та індивідуальна. Закріплювалося виняткове право держави на землю, надра, ліси, води, залізниці та їх рухомий склад, літальні апарати.

В індивідуальній власності могли перебувати не націоналізовані будівлі, торговельні та промислові підприємства з кількістю робітників, яка не перевищувала встановлену відповідним законом, знаряддя праці, гроші, цінні папери, золоті, срібні монети, іноземна валюта, предмети домашнього вжитку.

Цивільний кодекс УСРР (ЦК УСРР) 1922 р.

3 розділ Зобов'язальне право

Зазначалося, що зобов'язання можуть виникати з договорів а також на інших, визначених у законі, підставах, зокрема – внаслідок безпідставного збагачення та заподіяння шкоди іншій особі.

Цивільний кодекс містив вимоги щодо укладання та визначав підстави для розірвання договорів позики, дарування, майнового найму, купівлі-продажу, обміну, позики, підряду, поручительства, довіреності, страхування.

4 розділ Спадкове право

Допускалося успадкування за законом і за заповітом. Кодекс обмежував коло спадкоємців: ними могли бути (і за законом, і за заповітом) лише діти, внуки, правнуки, вдова (вдівець) та непрацююча особа, що перебувала на повному утриманні померлого.

Закон також обмежував вартість спадкового майна: вона не могла перевищувати 10 тис. золотих карб. (як і вартість подарунка). Надлишок переходив у власність держави

Кримінальний кодекс УСРР 1922 р.

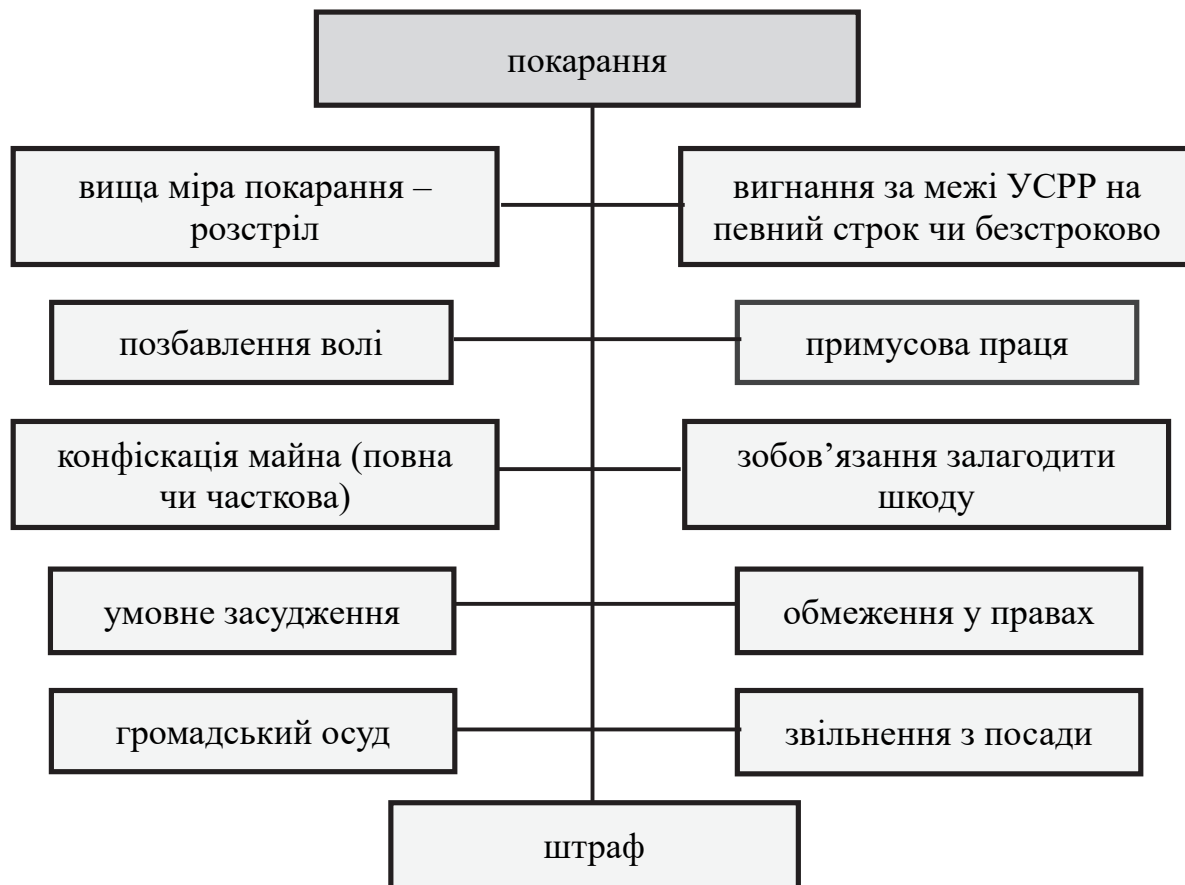
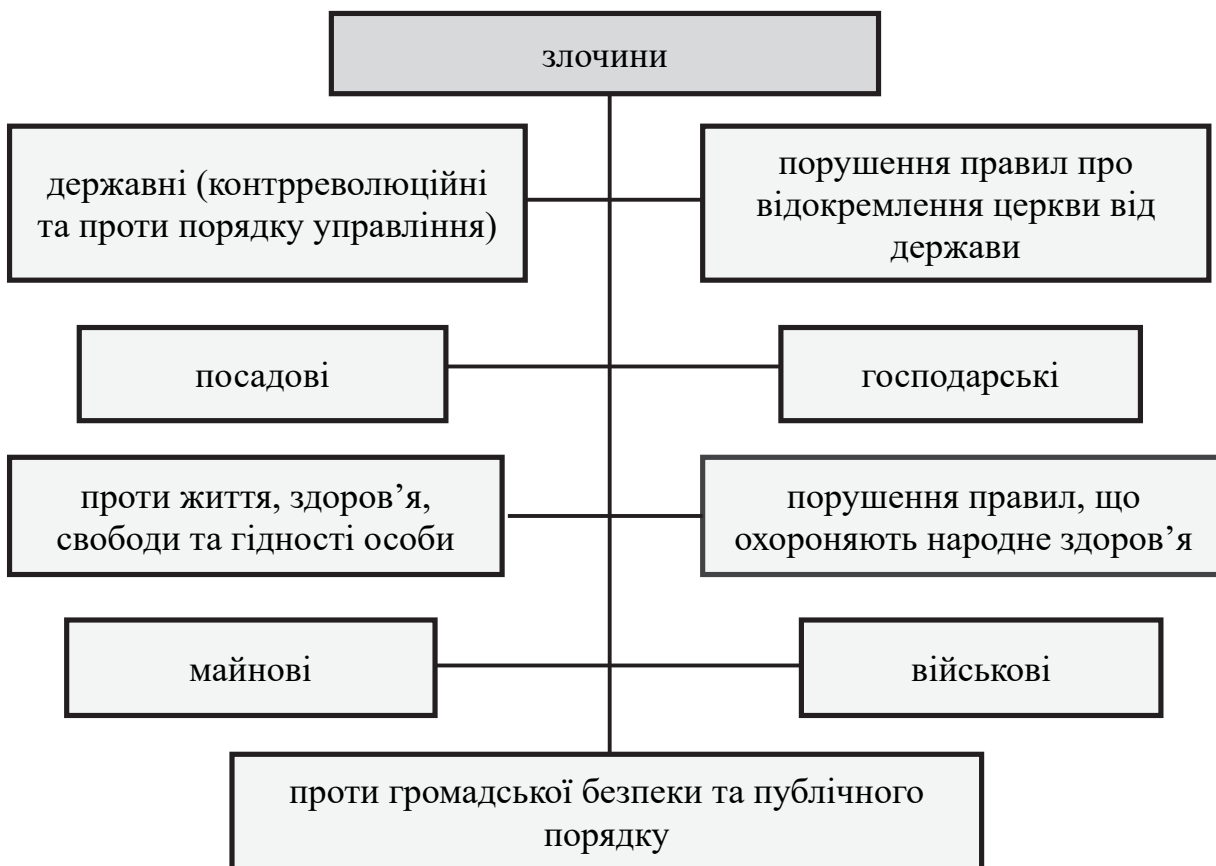
Кримінальний кодекс УСРР 1922 р. включав 227 статей і складався з двох частин – Загальної та Особливої.

Загальна
частина

Завданням Кримінального кодексу є правовий захист держави трудящих від злочинів та від суспільно небезпечних осіб, що здійснюється шляхом застосування до порушників революційного правопорядку покарання чи інших заходів соціального захисту.

Злочином називалася будь-яка суспільно небезпечна дія чи бездіяльність, що загрожувала основам радянського ладу і правопорядку, встановленого робітничо-селянською владою на перехідний до комуністичного суспільства період

У випадку відсутності у Кримінальному кодексі прямих вказівок на окремі види злочинів законодавець дозволяв застосування закону за аналогією, тобто покарання призначалося за тими статтями Кримінального кодексу, що передбачали схожі за важливістю і характером злочини. Таким чином, законодавець знову таки відкривав широкий простір суб'єктивному розсуду правозастосовних органів.



У 1927 р. було прийнято новий Кримінальний кодекс УСРР

Новели кодексу

Замість поняття «покарання» новий Кримінальний кодекс УСРР містив поняття «заходи соціальної оборони»

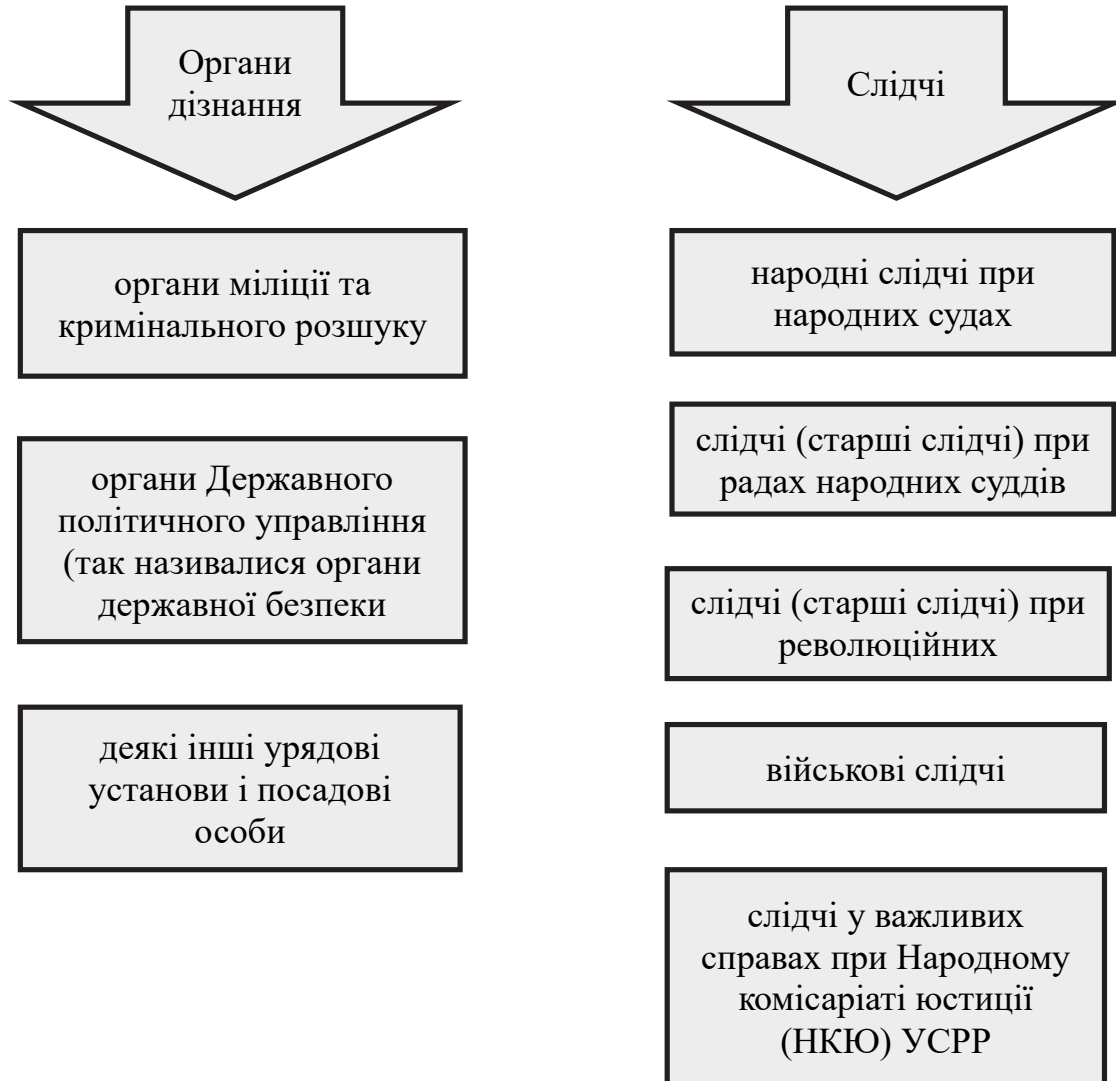
Введено новий «захід соціальної оборони» – проголошення ворогом трудящих з позбавленням громадянства УСРР, а відтак і громадянства СРСР з вигнанням за його межі назавжди

Розстріл – виключний «захід соціальної оборони» – відтепер могли призначати суди загальної юрисдикції

Передбачалася можливість притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які не вчиняли протиправних діянь. Згідно зі ст. 34 КК суд мав право застосувати усі «заходи соціальної оборони», крім видалення за межі СРСР, якщо визнає, що особа є суспільно-небезпечною через свою минулу злочинну діяльність або через зв'язок із злочинним оточенням.

Кримінально-процесуальний кодекс УСРР 1922 р.

Досудове розслідування кримінальних справ здійснювалося у формі дізнання та слідства і покладалося відповідно на органи дізнання та слідства.



Слідчі перебували у подвійному підпорядкуванні: в адміністративних питаннях – судам, нагляд за їх процесуальною діяльністю здійснював прокурор.

У 1927 р. було прийнято новий Кримінально-процесуальний кодекс УСРР

кримінально-процесуальні дії органів дізнання:

КПК УСРР
1922 р.

опитування
підозрюваних та свідків

обшук, виїмку, огляд –
могли здійснювати лише
у випадках, якщо були
достатні підстави
вважати, що сліди
злочину, чи інші речові
докази можуть бути
знищені чи приховані

в окремих, чітко
визначених КПК УСРР
випадках, органам
дізнання надавалося
право затримувати
підозрюваного

КПК УСРР
1927 р.

провадячи дізнання у
справах, у яких досудове
слідство було не
обов'язкове, органи
дізнання могли
провадити усі слідчі дії,
встановлені Кодексом
для провадження
досудового слідства

У 1930 – ті рр. формування права в УСРР було тісно пов'язано з процесами, що відбувалися у політичному та економічному житті держави.

Кримінальне законодавство радянської України поповнилося рядом нормативно-правових актів, характерною рисою яких було розширення переліку злочинів та посилення суворості покарання

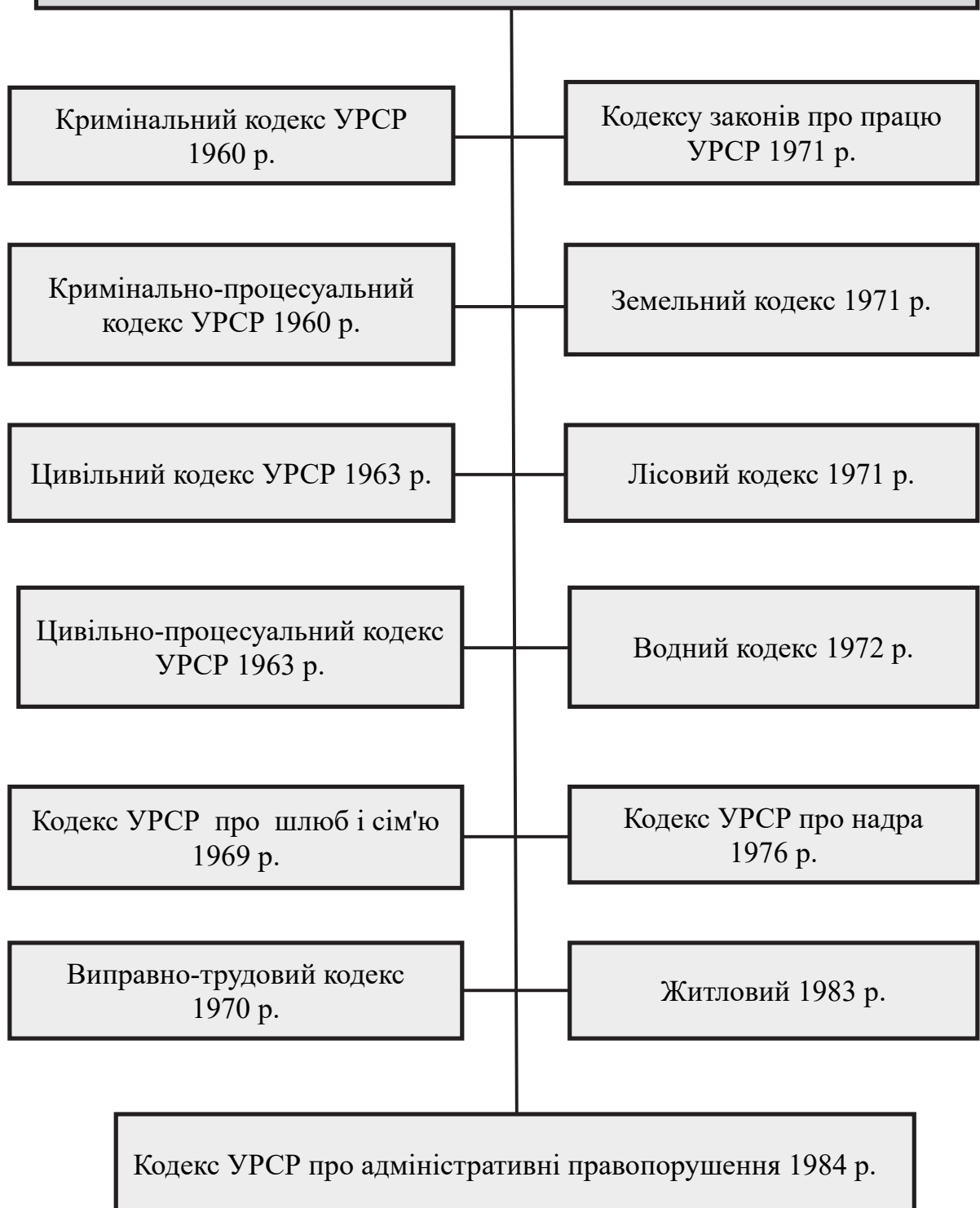
Одним із методів суцільної колективізації стала реалізація політики «ліквідації куркульства як класу». План кампанії розкуркулення було затверджено таємною постановою ЦК ВКП(б) від 30 січня 1930 р. «Про заходи у справі ліквідації куркульських господарств у районах суцільної колективізації», відповідно до якої виділялося три категорії «куркульських господарств»

перша – «куркулі – учасники і організатори антирадянських виступів і терористичних актів», вони повинні бути ізолювані у в'язницях і концтаборах,

друга – ті, хто чинив «менш активний опір кампанії розкуркулення», повинні разом із сім'ями бути виселені у північні райони країни

третя – ті, хто не чинив опору «розкуркуленню», їм надавалися гірші земельні ділянки

Друга кодифікація законодавства Радянської України 1960 - 1980-х рр.



Кримінальний кодекс УРСР 1960 р. Новели.

Вилучено такий вид покарання, як оголошення ворогом народу з позбавленням громадянства УРСР (отже і СРСР) й вигнанням назавжди за межі країни.

Підвищено вік кримінальної відповідальності з 14 (раніше) до 16 років. При вчиненні тяжких злочинів кримінальна відповідальність наставала з 14 років (раніше з 12).

Питання про відповідальність особи за незначні злочини, вчинені вперше, передавалось до товариського суду

Максимальний строк позбавлення волі складав 10 років (раніше 25 років).

1969 р.

До КК УРСР внесені положення про особливо небезпечного рецидивіста, умовно-дострокове звільнення від покарання, погашення судимості

1970 р.

Введено умовне засудження та позбавлення волі з обов'язковим залученням засудженого до праці

1977 р.

Вводиться відбування покарання в колоніях-поселеннях для осіб, які вчинили злочин з необережності, розширювалося коло засуджених, до яких могли застосовуватися умовно-дострокове звільнення і заміна не відбутого покарання більш м'яким, відстрочка виконання вироку до неповнолітніх засуджених

Цивільний кодекс УРСР 1963 р.

Види юридичних осіб

Установи та інші державні організації, що перебувають на державному бюджеті

Державні підприємства та інші державні організації, що перебувають на господарському розрахунку

державні організації, що фінансуються за рахунок інших джерел

колгоспи, міжколгоспні й інші кооперативні організації та їх об'єднання

громадські організації

Цивільний кодекс УРСР 1963 р.

ЦК УРСР здійснював регулювання майнових і пов'язаних з ними особистих немайнових відносин з метою створення матеріально-технічної бази комунізму і все більш повного задоволення матеріальних і духовних потреб громадян.

Основою майнових відносин у радянському суспільстві проголошувалася соціалістична система господарства і соціалістична власність на засоби виробництва

Форми соціалістичної
власності

державна
власність

власність кооперативів
і колгоспів

власність
громадських
організацій

Зберігалася особиста власність громадян, хоча право особистої власності обмежувалося

Заборонялися будь-які форми підприємницької діяльності

Виправно-трудоий кодекс УРСР 1970 р.

У кодексі визначались:

- порядок та умови
відбування покарання у
формі:

позбавлення
волі

заслання

вислання

виправних
робіт без
позбавлення
волі

- підстави звільнення від покарання

- допомога особам, звільненим із місць
ув'язнення

- спостереження і нагляд за особами,
звільненими від відбування покарання

- участь громадськості у перевихованні
засуджених

- регламентувалась діяльність
виправно-трудоих установ

Кодекс Української РСР про адміністративні
правопорушення 1984 р.

Предбачалася відповідальність:

За порушення законодавства про охорону ґрунту, надр, водних ресурсів, рибних запасів, лісів і лісонасаджень, тваринного світу, пам'яток природи, атмосферного повітря

За злісну непокору законним розпорядженням або вимогам працівників міліції та народних дружинників при виконанні ними своїх обов'язків по охороні громадського порядку

За порушення законодавства про працю, правил про охорону праці та техніку безпеки, за ухилення від суспільно-корисної праці, антисуспільний паразитичний спосіб життя

За порушення правил забудови, зберігання і тримання у неналежному стані житлового фонду, будинків і споруд

За дрібне хуліганство

За порушення правил користування засобами транспорту

За дрібну спекуляцію

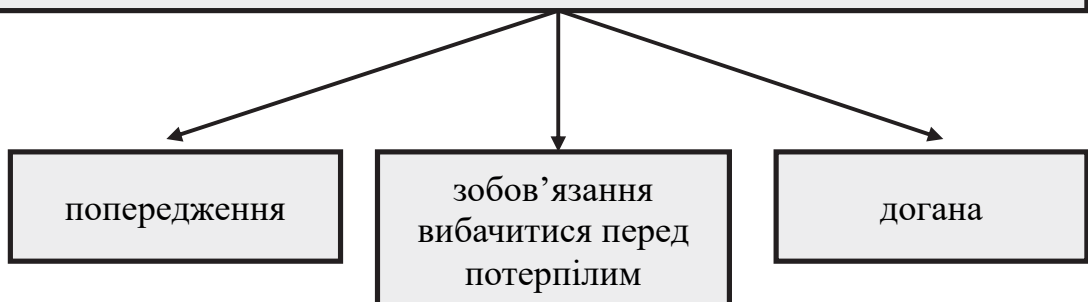
За крадіжку і псування бібліотечних книжок

Кодекс Української РСР про адміністративні
правопорушення 1984 р.

Види адміністративних стягнень



До осіб віком від 16 до 18 років, що вчинили адміністративні правопорушення, передбачалося застосування переважно заходів впливу:



Тема 10. Розпад СРСР і відродження Української незалежної держави.



Декларація мала:

Вступ (преамбулу)

Десять розділів

ПРОГОЛОШУЄ

державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах.

У Декларації зазначено, що:

Генеративним механізмом у суспільстві виступає ВР, яка, виражаючи волю народних мас, прагнучи створити демократичне суспільство, дбаючи про повноцінний політичний, економічний, соціальний і духовний розвиток народу, визначаючи необхідність побудови правової держави, проголосила державний суверенітет як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади в межах її території та незалежність і рівність не тільки в розв'язанні внутрішніх питань, а й у зовнішніх зносинах.

Українська держава визнає перевагу загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами національного права.

Акт проголошення незалежності України

Автор – Левко Лук'яненко.

24 серпня 1991 року
Верховна Рада Української РСР ухвалила Акт проголошення незалежності України

Проголошує незалежність України та створення
самостійної української держави – України

↑
продовжуючи
тисячолітню традицію
державотворення в
Україні

↑
виходячи з права на самовизначення,
передбаченого Статутом ООН та іншими
міжнародно-правовими документами

↑
здійснюючи Декларацію про
державний суверенітет
України

Територія України є неподільною і недоторканою
На території України мають чинність виключно
Конституція та закони України

**Звернення
«До парламентів і народів світу»**



5 грудня 1991 р.
ВР України прийняла звернення «До парламентів і народів світу», в якому наголошувалося, що Договір про утворення СРСР від 30 грудня 1922 р. Україна вважає стосовно себе недійсним.

Угода про створення СНД

7 – 8 грудня 1991 р.
у Біловезькій Пущі (неподалік від Мінська) керівники Республіки Білорусь С.Шушкевич, Російської Федерації Б.Єльцин та України Л.Кравчук

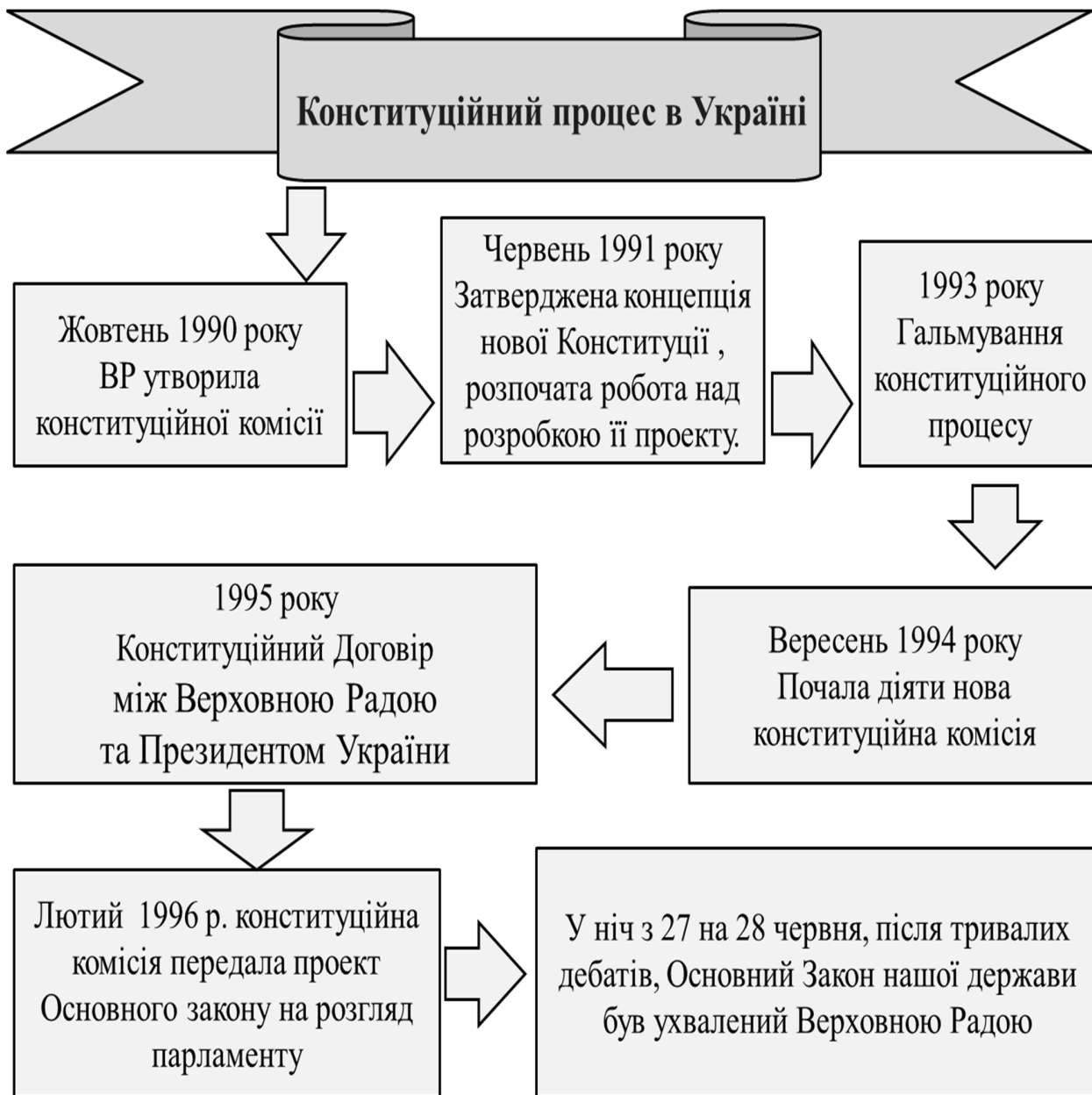


констатували розпад СРСР як суб'єкта міжнародного права



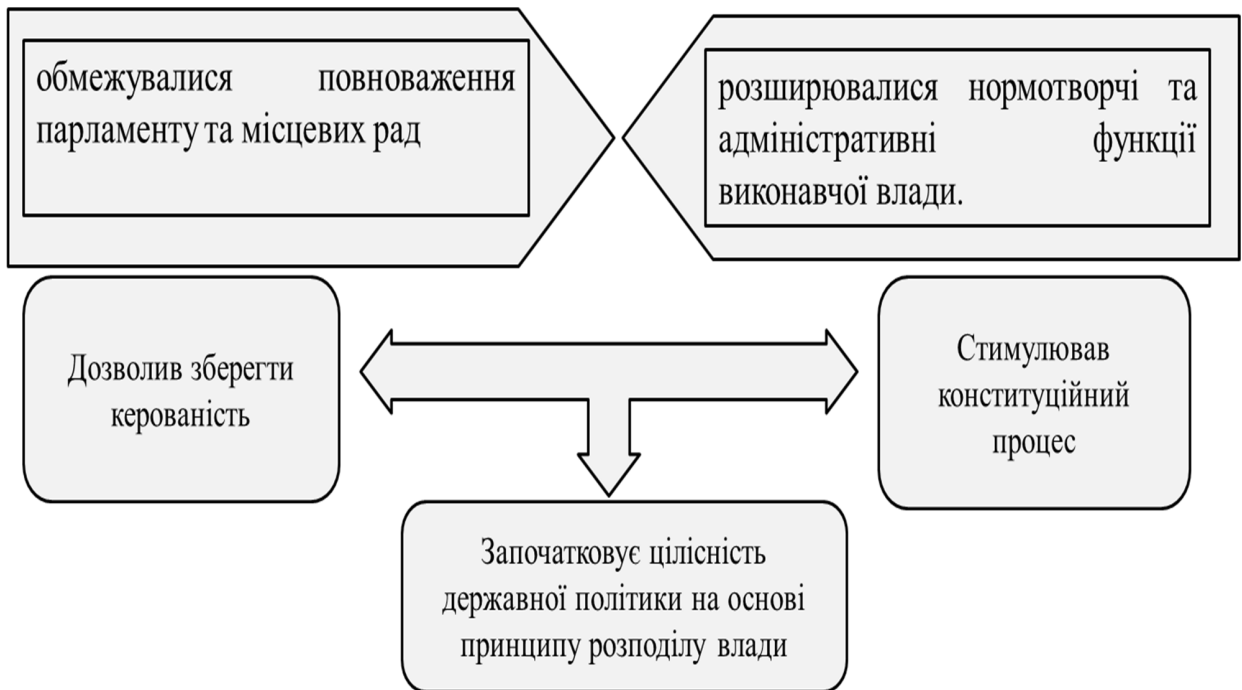
підписали угоду про створення Співдружності Незалежних Держав.

Пізніше до неї приєдналися інші незалежні держави колишнього СРСР



Конституційний Договір 1995 р.

Конституційний Договір між Верховною Радою та Президентом України „Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період прийняття нової Конституції України”, укладений строком на один рік між Л.Кучмою і О.Морозом



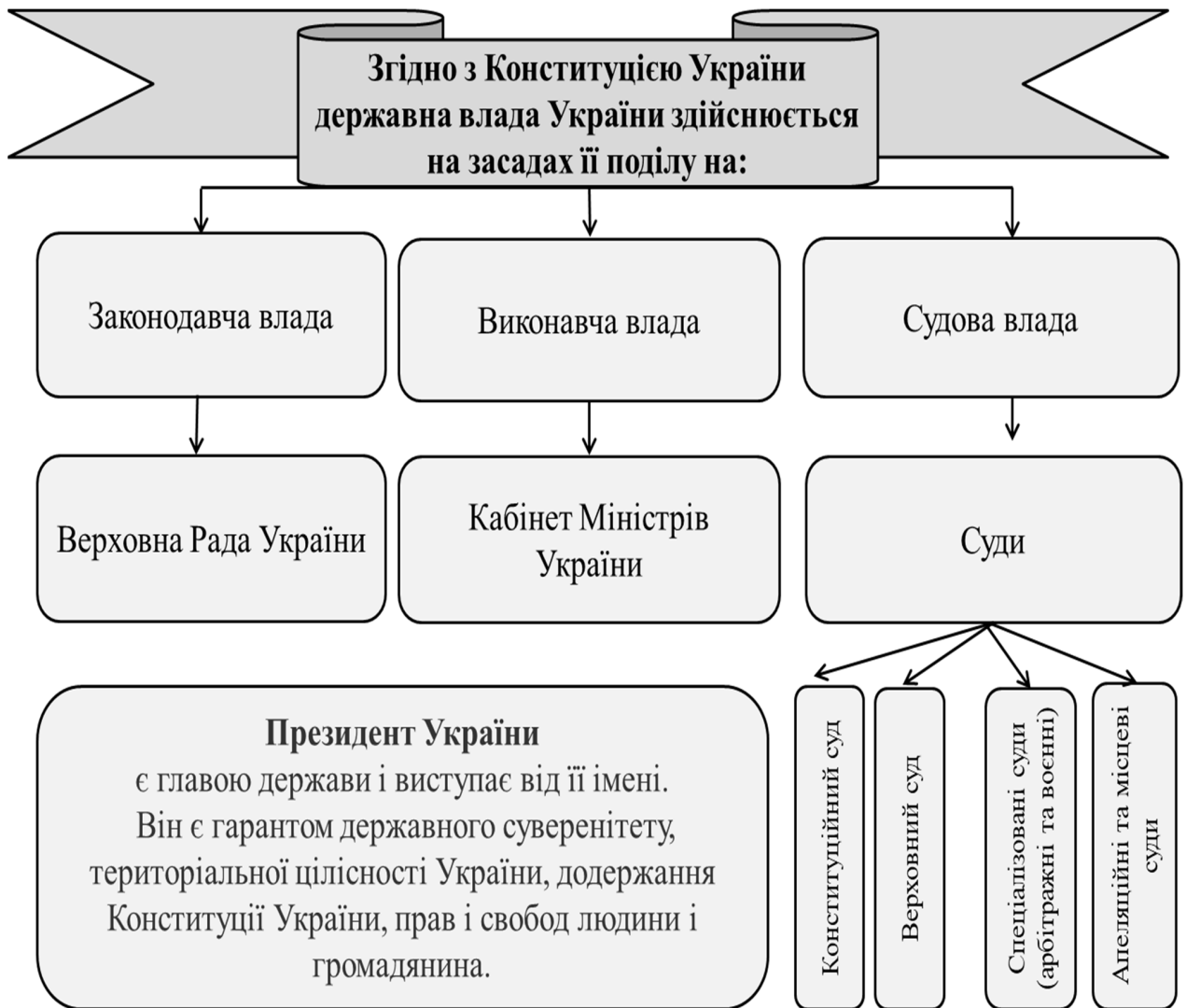
Основні положення Конституції України 1996 року

Конституція України була прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України
28 червня 1996 року

Конституція України на найвищому законодавчому рівні закріплює відносини, що виникають і діють у процесі здійснення основ повноважень народу України.

Конституція України має традиційну структуру, тобто складається із преамбули, основної частини та прикінцевих положень

Конституція складається з 15 розділів, які об'єднують 161 статтю, в тому числі 2 статті Прикінцевих положень, та 14 пунктів Перехідних положень



Основне завдання змін до Конституції України:
створення ефективної, політично відповідальної влади,
гілки якої б не конфліктували чи конкурували між собою.



Законом України від 8 грудня 2004 р. до Конституції були внесені перші зміни, що стосувалися:

виборчої системи

організації державної влади

перерозподілу повноважень між Президентом і ВР України щодо формування уряду

формування уряду коаліцією депутатських фракцій

Передбачалося

подовження терміну повноважень ВР України до 5 років



перехід від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської форми державного правління

Цей Закон набув чинності з 1 січня 2006 р.

Конституційна реформа передбачала:

центром політичної влади в Україні ставала ВР у складі 450 народних депутатів, який обирають на пропорційні основі в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі на 5 років.

ВР протягом місяця повинна буде сформувати коаліцію депутатських фракцій, до якої має потрапити більшість депутатів

Така коаліція протягом двох місяців від моменту обрання парламенту мусить сформувати уряд.

Президент достроково припиняє повноваження парламенту

Отже, передбачалося зростання ролі депутатських фракцій, що мали стати центром стимулювання національного розвитку.

**За роки незалежності в Україні
були прийняті такі кодифіковані
нормативно-правові акти:**

**Господарський
процесуальний
кодекс України**
(6 листопада 1991 р.)

**Митний кодекс
України**
(12 грудня 1991 р. та
11 липня 2002 р.)

**Повітряний
кодекс України**
(4 травня 1993 р.)

**Кодекс України
про надра**
(27 липня 1994 р.)

**Кодекс
торгівельного
мореплавства
України**
(23 травня 1995 р.)

**Водний кодекс
України**
(06 червня 1995 р.)

**Бюджетний
кодекс України**
(21 червня 2001 р.)

5 квітня 2001 р.
було прийнято
новий, що набрав
чинності
1 вересня 2001 р.
**Кримінальний
кодекс України**

**Сімейний
кодекс України**
(10 січня 2002 р.)

**Господарський
кодекс України**
(16 січня 2003 р.)

**Цивільний
кодекс України**
(16 січня 2003 р.)

**Цивільний
процесуальний
кодекс України**
(18 березня
2004 р.)

**Кодекс
адміністративного
судочинства
України**
(6 липня 2005 р.)

**Земельний
кодекс України**
(25 жовтня
2001 р.)

**Кримінально-
виконавчий
кодекс України**
(11 липня
2003 р.)

Аграрне (земельне) право

Концепція роздержавлення та приватизації землі
(18 жовтня 1991 р.)

Закони України

„Про селянське (фермерське) господарство”
(20 грудня 1991 р.)

„Про форми власності на землю” (30 січня
1992 р.)

Закон України «Про внесення змін до
деяких законодавчих актів України щодо
обігу земель сільськогосподарського
призначення» (31 березня 2020 р.)

Рекомендовані джерела та література по курсу

Основна

1. Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ-ХХ ст.): навч. посібник [для студ. ВНЗ] / Бойко І.Й. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – 903 с.
2. Борисова О. В., Климов А. О. Історія української державності. У 2-х т. / О. В. Борисова, А. О. Климов. Т. 1. – К.: Кондор, 2018. – 344 с., Т. 2. – К.: Кондор, 2018. – 464 с.
3. Буднік С.І., Прус В.З., Шкуратенко О.В. Правові джерела Української гетьманської держави (Війська Запорозького). – К., 2017. – 244 с. Захарченко П. П. Історія держави та права України: підруч. / П. П. Захарченко. – К.: Атіка, 2005. – 368 с.
4. Гончаренко В. Д. Історія держави і права України. Підручник. – К.: Право, 2019. – 552 с.
5. Документи українського козацтва XVI - першої половини XVII ст.: універсали, листування, угоди, присяги [Текст] / НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; [упоряд.: В. Брехуненко та ін.; редкол.: Г. Папакін (голов. ред.) та ін.]. - Київ: [б. в.], 2016. - 607 с.
6. Іванов В. М. Історія держави і права України: навч. посіб. / В. М. Іванов. – К.: Атіка, 2007. – 728 с.
7. Історія держави і права України. Курс лекцій. / В. М. Щербатюк (кер. авт. кол.), П. П. Захарченко, О. В. Кузьминець та ін.; за ред. В. М. Щербатюка. – Київ: Видавництво «Фенікс», 2018. – 496 с.
8. Історія держави та права України: словник термінів і понять / [В. В. Щукін, Н. В. Сугацька, А. М. Павлюк]; під ред. М. М. Шитюка. – К.: Кондор, 2011. – 284 с.
9. Історія українського права: навч. посіб. / [І. А. Безклубий, І. С. Гриценко, О. О. Шевченко та ін.]; за ред. І. А. Безклубого. – К.: Грамота, 2010. – 334 с.
10. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність. (До 15-річчя Конституції України і до 20-ї річниці незалежності України) / Упоряд.: І. О. Кресіна, О. В. Батанов; від. ред. Ю. С. Шемшученко. – 3-є вид. – К.: Юридична думка, 2011. – 328 с.
11. Кузьминець О. Історія держави і права України: навч. посіб. / О. Кузьминець, В. Калиновський. – 2-е вид. допов. – К.: Україна, 2002. – 448 с.
12. Кульчицький В. С. Історія держави і права України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Кульчицький, Б. Й. Тищик. – К.: Ін Юре,

2008. – 624 с.

13. Терлюк І. Я. Історія держави і права України : навч. посіб. / І. Я. Терлюк. – К. : Кондор, 2018. – 772 с.

14. Тетарчук І. В. Історія держави і права України. Для підготовки до іспитів. Навчальний посібник. / І. В. Тетарчук. – К.: ЦНЛ, 2019. – 214 с.

15. Трофанчук Г. І. Історія держави та права України : навч. посіб. / Г. І. Трофанчук. – К. : Юрінком Інтер, 2019. – 568 с.

16. Ухач В. Історія держави і права України. Навчальний посібник (Конспекти лекцій). / В. Ухач. – Тернопіль, Вектор, 2011. – 378 с.

17. Шигаль Д. А. Історія держави і права України. Посібник для підготовки до іспиту. / Д. А. Шигаль – К.: Право, 2018. – 252 с.

Допоміжна

1. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П. П. Гай-Нижник (кер. проекту, упоряд., наук. ред.). – К.: "МП Леся", 2016.

2. Анатольєва О.І. Луценко В.А. Великі репресії 1937-1938 рр. //Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології на сучасному етапі розвитку України : матеріали підсум. наук.-теорет. конф., 11 квіт. 2019 р. Київ : ННІ № 2 НАВС, 2019. – С. 259-260.

3. Анатольєва О.І., Головань З.М. Розстріляне відродження //Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології на сучасному етапі розвитку України : матеріали підсум. наук.-теорет. конф., 11 квіт. 2019 р. Київ : ННІ № 2 НАВС, 2019. - С.207-209.

4. Анатольєва О.І., Кобилинський В.М. Великий терор 1937-1938 рр. //Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології на сучасному етапі розвитку України : матеріали підсум. наук.-теорет. конф., 11 квіт. 2019 р. - Київ : ННІ № 2 НАВС, 2019. - С. 242-243.

5. Аркуша О., Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. Час народів. Історія Україна ХІХ ст.: навч. посіб. / Аркуша О., Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. – Львів: Літопис, 2016.

6. Бандурка О. М. Становлення та розвиток міліції України (1921-1930 роки): історико-правові дослідження [Текст] : [монографія] / О. М. Бандурка, В. А. Греченко, О. Н. Ярмиш. - Харків : Золота миля, 2015. - 496 с.

7. Білоконь М. В. Органи державного управління та місцевого самоврядування в Російській імперії у другій половині ХІХ ст. (на матеріалах Лівобережної України): історико-правове дослідження / М. В. Білоконь. – Х. : НУВС, 2003.

8. Бланчуца А. Правові основи шляхетського землеволодіння за Другим Литовським Статутом 1566 р. // Україна в Центрально-Східній Європі. – К., 2003. – С. 129.

9. Бойко І. Правове регулювання відносин у Галичині у складі Польського королівства (1349-1569 рр.). // Право України. – 2009. - № 8.
10. Гай-Нижник П.П. Пошук державної моделі УНР: ідея та крах «трудового принципу» (грудень 1918 – липень 1919 рр.) // Укр. іст. журн. – 2016. – №1.
11. Грозовський І. Козацьке право. // Право України. – 1997. – № 6.
12. Грозовський І. Право власності на землю в Запорізькій Січі. // Право України. – 1997. – № 8.
13. Гурбик А. Копні суди на українських землях у XIV-XVI ст. // Укр. іст. журн. – 1990. – № 10.
14. Гуржій О. Українська козацька держава у другій половині XVII ст.: кордони, населення, право. – К., 1996.
15. Гуржій О.І., Орлик В.М. Селяни України та їх оподаткування в XVII – середині XIX ст. – Біла Церква: Видю Пшонківський О.В., 2012. – 278 с.
16. Дорошук Н.О. Особливості та пріоритети законодавчої діяльності Директорії УНР (1918 – 1920 рр.) / Ніна Дорошук // Матеріали XXXIX Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2018. – Вип. 39. – С. 95–98. – 287 с.
17. Дорошук Н.О. Особливості розвитку законодавства Західноукраїнської Народної Республіки / Ніна Дорошук // Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2019. – Вип. 45. – 555 с. – С.136–141. <https://confscientific.webnode.com.ua/ru/arkhiv/>
18. Єрмолаєв В. Віче в Київській Русі – важлива складова частина державного механізму. // Право України. – 2003. – № 3.
19. Івановська О.П. Звичаєве право в Україні: Навч. посібник. – К., 2002.
20. Кобилецький М. Магдебурзьке право у селах Галичини. // Право України. – 2003. – № 8.
21. Кобилецький М. Суд і судочинство в містах України за Магдебурзьким правом // Право України. – 2008. – №12.
22. Кондратюк В.О. Державність України в 1917 – 1920 рр. – Львів, 1992.
23. Кондратюк С. Органи влади в західній Україні (вересень 1939 – червень 1941 рр.). // Право України. – 2003. – № 5.
24. Копиленко О., Копиленко Л. Історія держави і права України. 1917-1920 рр. – К.,1997.
25. Котляр М.Ф. З історії міського самоврядування на Русі. // Укр.

іст. журн. – 2016. – №1.

26. Котляр М.Ф. Княжа служба в Київській Русі. – К., 2009.

27. Кресів О.В. „Пакти конституцій законів і вольностей Запорізького війська” 1710 р. // Укр. іст. журн. – 2005. – №2.

28. Кульчицький В.С. Державний лад і право в Галичині. – Львів, 1966.

29. Курас Д.І. Перспективи імплементації світового досвіду щодо забезпечення права на свободу совісті в Україні // Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід. Матеріали І науково-практичної конференції (м. Київ, 16 травня 2019 р.) – К. Національна академія прокуратури України, 2019. – 712 с. – С. 327-330

30. Лащенко Р. Лекції по історії українського права. – Ч.1: Княжа доба. – Прага, 1923; Ч. 2: Литовсько-Польська доба. – Прага, 1924.

31. Лукашевич О.А., Манжул К.В. Конституція Пилипа Орлика – історико-правова пам'ятка XVIII ст. – Х., 1996.

32. Магновський І. Адміністративно-територіальний поділ українських земель у період козацького державотворення XVII – XVIII ст. // Право України. - 2010. - № 4.

33. Макаренко О.В. Поняття та склад злочину за джерелами права Гетьманщини. // Право і суспільство. – 2011. - №№ 1, 3.

34. Матяш І.Б. Українська консульська служба як державний інститут: становлення, функціонування, персоналії. – К.: Інститут історії України, 2016.

35. Мацкевич М. Адміністративно-територіальне управління в Галичині в період 1771-1848рр. // Право України. - 2008. - №9.

36. Мацкевич М. Конституційне законодавство Австро-Угорщини другої половини XIX ст. і правова платформа українського національного руху. // Право України. – 2009. – №8.

37. Мироненко О.М. Судові реформи за гетьмана П. Скоропадського. // Правова держава. – Вип. 7. – К., 1996.

38. Мищак І. Боротьба українців за національні права та інтереси в Австрійському парламенті (др. пол. XIX ст. – 1918 р.). // Право України. – 2009. – № 3.

39. Мищак І. До історії законотворчості Західноукраїнської Народної Республіки. // Право України. – 2008. – №10.

40. Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917-2017 рр.) [Текст] / за заг. ред. Міністра внутр. справ України В. Б. Авакова ; Держ. НДІ МВС України. - Київ : Держ. НДІ МВС України, 2012. Т. 3 : Народний комісаріат внутрішніх справ Української СРР (грудень 1922 р. - грудень 1930 р.) / [М. Г. Вербенський та ін.]. - Харків : Мачулін, 2015. - 940 с. - Текст укр., рос. - Бібліогр.: с. 914-924.

41. Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917-2017 рр.) [Текст] / за заг. ред. Міністра внутр. справ України В. Б. Авакова ; Держ. НДІ МВС України. - Київ : Держ. НДІ МВС України, 2012. Т. 4 : Народний комісаріат внутрішніх справ Радянської України: реорганізації, зміна статусу, правових основ, основні напрями діяльності (грудень 1930 р. - 21 червня 1941 р.) / [М. Г. Вербенський та ін.]. - Харків : Озеров Г. В. [вид.] : Мачулін, 2015. - 946 с. : іл. - Текст укр., рос. - Бібліогр.: с. 925-935.

42. Нелин А. Собрание малороссийских прав 1807 года, его содержание и значение. – К., 1990.

43. Павленко М.І. Українські військовополонені та інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії (ставлення влади і умови перебування: 1918-1924 рр.). – К., 2000.

44. Падох Я. Суди і судовий процес старої України. – Нью-Йорк; Львів, 1990.

45. Петрів Р.В. Східна Галичина у складі Австрійської імперії: (історико-правовий аспект). – Івано-Франківськ, 2009.

46. Подковенко Т.О. Про судоустрій та судочинство у період гетьманату Павла Скоропадського. // Держава і право. – 2008. – №41.

47. Правовий звичай як джерело українського права (IX – XIX ст.) / [І. Б. Усенко, В. Д. Бабкін, І. В. Музика та ін.] ; від. ред. І. Б. Усенко. – К. : Наукова думка, 2006. – 280 с.

48. Прус В.З. Військове мистецтво реєстрового козацтва // Матеріали Всеукраїнської конференції, присвяченої дню Збройних сил України, що проводилася в Національному університету оборони України. - К, 2018. - С.116-117.

49. Прус В.З. Історіографічний аспект дисидентського руху в Україні // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Боротьба незламних", присвяченої дисидентському руху в Україні 60-80 років ХХ століття, що проводилася в Національному університету Києво-Могилянська академія. - К, 2018. - С.23-24.

50. Прус В.З. Органи влади та управління ЗУНР // Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 100-річчю УНР, що проводилася в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. - К, 2018. - С.38-39.

51. Прус В.З. Правова система Української держави П.Скоропадського / В.З.Прус // Матеріали круглого столу присвяченого 100-річчю Української революції. - К., 2019 - С. 16-17.

52. Ричка В.М. «Вся королівська рать» (Влада Київської Русі). – К., 2009.

53. Романишин Н.Ю., Шкуратенко О.В. Державно-правовий статус Закарпаття у міжвоєнний період Україна – Європа – Світ. Міжнародний

збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини – Вип.121. – Тернопіль, 2018. – С. 254-261.

54. Романишин Н.Ю. Імплементация положень Стамбульської конвенції в національне законодавство України // Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (16 травня 2019 року). – Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. – С.539-545.

55. Русь "після Русі". Між короною і булавою. Українські землі від королівства Русі до Війська Запорізького [Текст] / [В. М. Горобець та ін.]. – Харків: Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2016. – 351 с.

56. Савченко С. Виняткова міра покарання як головне обмеження права на життя. // Право України. – 2005. – №8.

57. Святонька В. Інститут присяжних на території України за Судовими статутами 1864 р. // Право України. – 2009. – №8.

58. Сокур В.В., Сокур Ю.В. Голодомори мовою документів і свідчень. - 2-ге вид. доп. та перероб. - К.: ФОП Маслаков, 2018. - 123с.

59. Сокур Ю. В. Правові основи торговельно-транспортного підприємництва в Україні (на матеріалах чумацького промислу XVII – XIX ст.) / Ю. В. Сокур. – К. : Фейвор, 2009. – 202 с.

60. Тищик Б., Бедрій М. Копне судочинство в Україні та особливості його здійснення (XIV – XVIII ст.). // Право України. – 2010. – №1.

61. Тищик Б.Й., Вівчаренко Б.А. Суспільно-політичний лад і право України у складі Речі Посполитої та Литовської держави. – Львів, 1996.

62. Ткач А.П. Історія кодифікації дореволюційного права України. – К., 1968.

63. Толочко А.П. Краткая редакция Правды Русской: происхождение текста. – К., 2009.

64. Шандра В. Міщанські органи станового самоврядування в Україні (кінець XVIII – початок XX ст.) – К.: Інститут історії України, 2016.

65. Шандра Р. Суд та судочинство за волоським правом на Західноукраїнських землях. // Право України. - 2008. - №6.

66. Шкуратенко О.В. Трансформація політико-правових поглядів гетьмана Павла Скопропадського на розбудову Української Держави // Українське право й законодавство за доби Української революції (1917-1921 рр.): Збірник Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 30 листопада 2017 р. – К.: Прінт, 2018.- С. 194 -197.

67. Шкуратенко О., Єрмак В. Правові форми організації та діяльності добровольчих батальйонів у 2014 році // IV Всеукраїнська наукова військово-історична конференція «Війна на Донбасі. 2014 – 2018

рр.»: збірн. мат. / Національний військово-історичний музеї України. – Київ, 2019. – С. 127-132.

68. Шкуратенко О.В. Досвід УНР для сучасної держави України: компаративістський вимір // Соборність України: правовий вимір, присвяченої 100-річчя Акту Злуки УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р.: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 29 листопада 2018 року / ред.кол.:І.С. Гриценко, М.І. Мірошніченко, П.П. Захарченко, І.А. Мацелюх та ін. – К.: ФОП Маслаков. 2019. – С.163-166.

69. Щербатюк В.М. Вільне козацтво – добровільна громадська міліційна організація в Україні 1917 – 1921 років / В.М.Щербатюк // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2016. – № 2. – С. 275–285.

70. Щербатюк В.М. Організаційно-оперативні заходи Державного Центру УНР з підготовки Всеукраїнського повстання 1921 р.: сучасна вітчизняна історіографія / В.М.Щербатюк // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2016. – № 1 (11). – С. 162–176.

71. Щербатюк В.М., Сокур Ю.В. Зародження протодержавних і державних об'єднань на теренах України / В.М. Щербатюк, Ю.В. Сокур // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2017. – № 1 (13). – С. 138–151.

72. Щербатюк В.М., Сокур Ю.В. Родоплемінна консолідація в українських землях як вагомий чинник формування (прото) державних утворень / В.М.Щербатюк, Ю.В. Сокур // Концепція та методологія історії українського права: збірник матеріалів науково-практичного круглого столу, присвяченого пам'яті професора Олександра Шевченка, м. Київ, 28 квітня 2017 р. / ред. кол. І.С. Гриценко, М.І. Мірошніченко, П.П. Захарченко, І.А. Мацелюх, А.В. Крижевський. – К.: «ДС День Печати», 2017. – 220 с. – С. 54–61.

73. Яковлів А. Український кодекс 1743 р. „Права, по котрым судится малороссийский народ”. – Мюнхен, 1949. Яневський Д.Б. Проект «Україна».

Інформаційні ресурси

1. <http://www.ubuv.gov>. Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського.

2. <http://www.uplu.kiev.ua/> Національна парламентська бібліотека.

3. [http://www.gutb/u-t/org/](http://www.gutb.u-t.org/) Державна науково-технічна бібліотека України (Київ).

4. <http://www.ognb.odessa.ua> Одеська державна наукова бібліотека ім. М. Горького.

5. [http://korolenko/kharkov](http://korolenko.kharkov) Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка.

Начальне видання

О. В. Шкуратенко
Д. І. Курас
О. І. Анатольєва
І. В. Блінова
М. А. Дзюба
Н. О. Дорощук
Є. С. Дурнов
В. З. Прус
Н. Ю. Романишин
Ю. В. Сокур
В. М. Щербатюк
С. В. Марчевський
Р. В. Лисик

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА УКРАЇНИ (СХЕМИ ТА ТАБЛИЦІ)

Навчальний посібник

Підписано до друку 23.06.2020. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 10,4. Наклад 300. Зам. № 196.

Надруковано в “Видавництво Людмила”.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи серія ДК № 5303 від 02.03.2017.
“ Видавництво Людмила ”
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: + 38 050 469 7485, 068 340 8332
E-mail: lesya3000@ukr.net